

SOLVA

INTERGEMEENTELIJK SAMENWERKINGSVERBAND
VOOR RUIMTELIJKE ORDENING EN SOCIO-ECONOMISCHE EXPANSIE

KRUISSHOUTEM CONTAINERPARK

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Vanholme N., Taelman E. & Cherretté B.

ARCHEOLOGIE – RAPPORT 40

Colofon

Project:

Archeologisch onderzoek
Kruishoutem – Containerpark (13-KRU-CP)
2013/450 en 2013/450(2)

Bouwheer:

Gemeente Kruishoutem
Markt 1
9770 Kruishoutem

Opdrachtgever:

Gemeente Kruishoutem
Markt 1
9770 Kruishoutem

Uitvoerder:

SOLVA
Intergemeentelijk samenwerkingsverband
voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie
Joseph Cardijnstraat 60
9420 Erpe-Mere

Nele Vanholme (projectarcheoloog - vergunninghouder)
Evelien Taelman (projectarcheoloog)
Sarah Dalle (projectarcheoloog)
Vandendriessche Hans (projectarcheoloog)
Bart Cherretté (coördinatie)
Antonio Diaz Arroyo (technisch assistent)
Johan Praet (technisch assistent)
Harry Bonnarens (technisch assistent)
Wim Scheerlinck (technisch assistent)
Wahid Khogyani (technisch assistent)
Diederik Raes (technisch assistent)

Wetenschappelijke ondersteuning:

Bart Cherretté

Metaaldetectie:

Vanholme Nele

Termijn terreinwerk:

05 november 2013 – 17 februari 2014

Wettelijk Depotnummer:

D/2015/12.857/2

The logo for SOLVA features the word 'SOLVA' in a bold, serif font. A stylized orange and yellow swoosh or underline is positioned beneath the letters 'A' and 'V', extending to the right.

Afbeelding voorblad: Schaven van het vlak op de site van Kruishoutem – Containerpark.

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

Chronologie

Paleolithicum

- Oud 1.000.000/500.000 - 250.000 BP
- Midden 250.000 - 38.000 BP
- Jong 38.000 - 14.000 BP
- Finaal 14.000 - 12.000 BP

Mesolithicum

- Vroeg ca. 9500 - 7700 BC
- Midden 7700 - 7000/6500 BC
- Laat ca. 7000 - ca. 5000 BC
- Finaal ca. 5000 - ca. 4000 BC

Neolithicum

- Vroeg 5300 - 4800 BC
- Midden 4500 - 3500 BC
- Laat 3500 - 3000 BC
- Finaal 3000 - 2000 BC

Bronstijd

- Vroege 2100/2000 - 1800/1750 BC
- Midden A 1800/1750 - 1500 BC
- Midden B 1500 - 1050 BC
- Late 1050 - 800 BC

IJzertijd

- Vroege 800 - 475/450 BC
- Late 475/450 - 57 BC

Romeinse Tijd

- Vroeg 56 BC - 100 AD
- Midden 101 - 300 AD
- Laat 301 - 400 AD

Middeleeuwen

- Vroege / Frankisch 401 - 500 AD
- Vroege / Merovingisch 501 - 750 AD
- Vroege / Karolingisch 751 - 900 AD
- Volle 901 - 1200 AD
- Late 1201 - 1500 AD

Postmiddeleeuwen

- Nieuwe Tijden 1501 - 1800 AD
- Nieuwste Tijden 1801 - heden

Onderwerpen

- Landelijke context
- Stedelijke context
- Commercieel gebouw
- Religieus gebouw
- Openbaar gebouw
- Militair gebouw
- Bewoning
- Woonhuis
- Villa
- Agrarisch gebouw
- Agrarische structuur
- Haard
- Kuil
- Weg
- Waterwinning
- Afwateringsgracht
- Perceelsgracht
- Extractie
- Megalithische structuur

Vondsten

- Voedselproductie
- Keramiekproductie
- Metallurgie
- Artisanaat
- Begraving
- Funeraire structuur
- Lithisch materiaal
- Botmateriaal
- Keramiek
- Staalname
- Bouwmateriaal
- Metaal
- Glas
- Hout
- Kunststof
- Textiel
- Leder
- Natuursteen
- Technisch aardewerk
- Touw

Post-excavation onderzoek

- Gebruikssporenanalyse
- Materiaalstudie
- C14-datering
- Archeomagnetisch
- Dendrochronologisch
- Optisch gestimuleerde luminescentie
- Biochemisch analytisch
- Fysico-chemisch analytisch
- Diatomeeën
- Palynologisch
- Zaden en vruchten
- Hout
- Anthracologisch
- Gewervelde diersoorten
- Insecten en mijten
- Malacologisch
- Bodemkundig
- Fysisch antropologisch
- Geografisch
- Geomorfologisch
- Geologisch
- Conservatie
- Restauratie

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	4
1. Dankwoord	7
2. Inleiding	8
3. Beschrijving van de vindplaats	9
3.1. Vindplaatsgegevens	9
3.2. Topografische, landschappelijke, bodemkundige situering	10
4. Archeologische en historische situering	12
4.1 Historische situering	12
4.1.1 Algemeen	12
4.1.2 Toponymie.....	14
4.1.3 Cartografie	15
4.2. Archeologische situering	17
5. Onderzoeksopdracht	19
5.1. Vraagstelling.....	19
5.2. Randvoorwaarden	19
6. Werkwijze en opgravingsstrategie	20
6.1. Methodologie terreinwerk.....	20
6.2. Methodologie verwerking	21
6.3. Motivatie van de selectie van materiaal en staalname.....	22
7. Beschrijving van het archeologisch onderzoek	23
7.1. Inleiding	23
7.2. Metaaltijden en Romeinse tijd	25
7.2.1. Contexten I-A-47, I-A-49, I-A-58, I-A-429 en I-A-414.....	25
7.2.1.1. Beschrijving.....	25
7.2.1.2. Vondsten en datering	26
7.2.1.3. Overige metaaltijdvondsten en vondsten uit de Romeinse tijd.....	27
7.3. Volle middeleeuwen.....	29
7.3.1. Erf 1.....	30
7.3.1.1. Beschrijving van erf 1	30
7.3.1.1.1. Gebouwplattegrond: structuur I-A-23	30
7.3.1.1.2. Kuil: context I-A-86	32
7.3.1.2. Vondsten uit erf 1	32
7.3.1.2.1. Vondsten uit de gebouwplattegrond	32
7.3.1.2.2. Vondsten uit de kuil	33
7.3.1.3. Datering van erf 1	34
7.3.2. Erf 2.....	34
7.3.2.1. Gebouwplattegrond: structuur I-A-155	34
7.3.2.1.1. Beschrijving van de gebouwplattegrond	34
7.3.2.1.2. Vondsten uit de gebouwplattegrond	37
7.3.2.1.3. Datering van de gebouwplattegrond	38
7.3.2.2. Grachtensysteem.....	38
7.3.2.2.1. Beschrijving	38
7.3.2.2.2. Greppel I-A-152.....	39

7.3.2.2.3.	Greppel I-A-173-CD-4 / I-A-148	39
7.3.2.2.4.	Greppel I-A-147.....	40
7.3.2.2.5.	Greppel I-A-126/I-A-128	41
7.3.2.2.6.	Greppel I-A-142/I-A-12	42
7.3.2.2.7.	Greppel I-A-146.....	43
7.3.2.3.	Probleemstelling bij de datering van erf 2.....	43
7.3.2.4.	Vergelijkbare plattegronden	43
7.3.3.	Gracht: structuur I-A-44	45
7.3.4.	Relatie tussen de verschillende volmiddeleeuwse structuren.....	47
7.4.	De late middeleeuwen.....	48
7.4.1.	Het rechthoekige grachtensysteem: structuren I-A- -XY-3, I-A-43, I-A-46.....	49
7.4.1.1.	Algemeen verloop van het grachtensysteem	49
7.4.1.2.	Algemene fasering.....	50
7.4.1.3.	Datering van het grachtensysteem	51
7.4.1.4.	Relatie ten opzichte van de andere sporen	53
7.4.2.	Contexten in de oostelijke hoek.....	54
7.4.2.1.	Grachten en greppels	56
7.4.2.2.	Kuilen	63
7.4.3.	Context I-A-115.....	63
7.4.4.	Context I-A-118 / I-A-118-CD-2 / I-A-118-CD-8 / I-A-141 /I-A-141-AB-2	64
7.5.	Overige vol- en laatmiddeleeuwse kuilen en grachten/greppels	66
7.5.1.	Kuilen	66
7.5.1.1.	Contexten I-A-308, I-A-310, I-A-312, I-A-313, I-A-314, I-A-333, I-A-336, I-A-337, I-A-344.....	66
7.5.1.1.1.	Beschrijving	66
7.5.1.1.2.	Functie en relatie met de overige structuren	70
7.5.1.2.	Contexten I-A-344, I-A-241.....	70
7.5.1.3.	Context I-A-238 en I-A-238-AB-7	72
7.5.1.3.1.	Beschrijving	72
7.5.1.3.2.	Vondsten.....	72
7.5.1.4.	Context I-A-50, I-A-112 en I-A-198	73
7.5.1.5.	Context I-A-129.....	74
7.5.1.6.	Context I-A-2	75
7.5.1.7.	Context I-A-70	76
7.5.2.	Greppels en grachten	79
7.5.2.1.	Context I-A-53/ I-A-305.....	79
7.5.2.4.	Context I-A-137-AB-1 / I-A-137-EF-1.....	79
7.5.2.5.	Context I-A-137-EF-2 /I-A-137-MN-1.....	80
7.5.2.7.	Context I-A-175/ I-A-158/ I-A-189	80
7.5.2.8.	Context 1-A-177/1-A-178/1-A-280/1-A-157.....	80
7.5.2.9.	Context I-A-150	81
7.6.	De oude cultuurlaag en kuilen gesitueerd aan Sint-Elooiskeer	81
7.6.1	De oude cultuurlaag	82
7.6.2	De kuilen langsheen Sint-Elooiskeer.....	83
7.6.3	Algemene datering.....	86
7.7.	Het huidige perceleringsstelsel: I-A-14 / I-A-19.....	86
7.8.	De 20 ^{ste} eeuw: Wereldoorlog I	87
7.8.1.	Contexten I-A-130 en I-A-417.....	87

8. Assessment en basisanalyse van de vondsten en stalen	90
9. Synthese.....	91
9.1. Synthese	91
9.2. Waarde van de site	93
10. Samenvatting	94
11. Bibliografie.....	95
12. Bijlagen	97
12.1. Handleiding bij het raadplegen van de bijlagen.....	97
12.2. Lijsten.....	98
12.3. Grondplan	99

1. DANKWOORD

Naar aanleiding van de geplande uitbreiding van het containerpark te Kruishoutem diende een archeologisch onderzoek uitgevoerd. We wensen hierbij graag alle betrokkenen te bedanken voor de goede samenwerking, in de eerste plaats de gemeente Kruishoutem, en in het bijzonder dhr. Baron Bernard della Faille d' Huysse, schepen Ruimtelijke Ordening en mevr. Ann Vanaerde, milieuambtenaar. We wensen ook de containerparkwachters te vermelden, op wiens behulpzaamheid we mochten rekenen. Voorts danken we ook Nancy Lemay (agentschap Onroerend Erfgoed) voor de gedachtenwisseling op terrein en Koen De Grootte (agentschap Onroerend Erfgoed) en Johan Van Cauter (ADW) voor de nuttige discussies inzake het vondstenmateriaal.

Dhr. Raoul De Bel (Heem- en Geschiedkundige Kring Hulthem van Kruishoutem) zijn we erkentelijk voor het delen van zijn kennis over de geschiedenis van de gemeente, vooral inzake het Eerste Wereldoorloggebeuren. Tot slot bedanken we dhr. Jürgen Meert voor de expertise en hulp bij de metaaldetectie en stagiair Ewoud die even deel uitmaakte van ons team.

2. INLEIDING

De aanleiding voor het project is de geplande ontwikkeling en uitbreiding van het reeds bestaande containerpark en de bouw van een technische loods. Het desbetreffende gebied bevindt zich langsheen Sint-Elooiskeer in Kruishoutem, op korte afstand van het centrum van Kruishoutem. Het projectgebied is ca. 1,4 ha groot en was tot voor kort in gebruik als akker- en grasland.

Het agentschap Onroerend Erfgoed adviseerde voor dit terrein een archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven. Verspreid over de verschillende percelen en met een onderlinge afstand van maximaal 15 meter lieten de proefsleuven, aangevuld met kijkvensters, toe een eerste inschatting te maken van de archeologische waarde van de te ontwikkelen terreinen. Dit vooronderzoek werd noodzakelijk geacht op basis van de aanwezigheid van archeologisch relevante sporen in de nabijheid van het terrein en door de landschappelijk aantrekkelijke ligging voor bewoning in het verleden.

Het vooronderzoek, uitgevoerd in juni 2013,¹ leverde sporen en vondsten op uit de middeleeuwen, waardoor het agentschap op een gedeelte van het projectgebied een vlakdekkend archeologisch onderzoek adviseerde. Een zone van 55 are werd onderzocht van november 2013 tot februari 2014 (Fig. 1).

De resultaten hiervan zijn beschreven in dit rapport. Hieronder volgt eerst een topografische en bodemkundige beschrijving van het gebied, gevolgd door een archeologische en historische situering. Vervolgens komt de vraagstelling en de toegepaste methodologie aan bod. De hoofdmoot van dit rapport bestaat uit de beschrijving van alle sporen en vondsten, eerst opgedeeld per periode en nadien per structuur en context. Een synthese en samenvatting van dit alles komt nadien aan bod, net als de bibliografie. Tenslotte zijn achteraan de bijlagen toegevoegd.

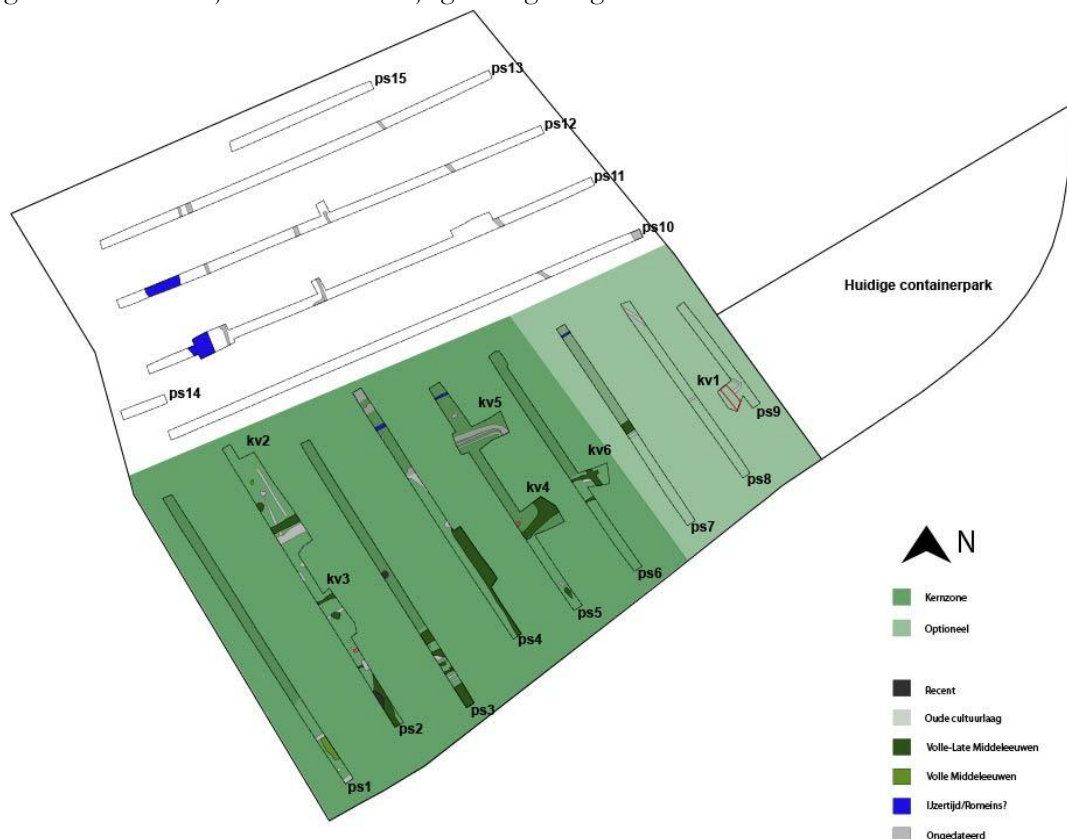

Fig. 1: Plan met proefsleuven, met hierop de aanduiding van de opgegraven zone (donkergroen) en de niet opgegraven zones (lichtgroen en wit).

¹ Cherretté B. & Dalle S., Kruishoutem Containerpark Archeologisch vooronderzoek, onuitgegeven SOLVA-Rapport 36.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

3.1. Vindplaatsgegevens

1. Administratieve gegevens	
Opdrachtgever:	Gemeente Kruishoutem Markt 1 9770 Kruishoutem
Uitvoerder:	SOLVA Intergemeentelijk samenwerkingsverband voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie Joseph Cardijnstraat 60 9420 Erpe-Mere
Vergunninghouder:	Nele Vanholme
Beheer en plaats opgravingsarchief:	p/a SOLVA, dienst Archeologie Industrielaan 25b 9320 Erembodegem
Beheer en plaats vondsten en stalen:	p/a SOLVA, dienst Archeologie Industrielaan 25b 9320 Erembodegem
Projectcode:	13-KRU-CP (2013/450)
Vindplaatsnaam:	Kruishoutem Containerpark
Locatie:	Kruishoutem, Sint-Elooiskeer
Lambertcoördinaat 1:	X 91251 ; Y 177197
Lambertcoördinaat 2:	X 91210 ; Y 177261
Lambertcoördinaat 3:	X 91287 ; Y 177294
Lambertcoördinaat 4:	X 91318; Y 177248
Kadaster:	Kruishoutem, Afd. 1, Sectie B, Perceel 321.
2. Onderzoekopdracht	
Verwijzing naar de bijzondere voorwaarden:	Opgenomen in: "Vergunning voor het uitvoeren van een archeologische opgraving te Kruishoutem, Sint-Elooiskeer (dossiernummer 2013/450)"
Omschrijving archeologische verwachtingen:	Een uitgebreid middeleeuws grachtensysteem met mogelijk ook bewoningssporen
Wetenschappelijke vraagstelling:	Aanwezigheid van middeleeuwse bewoning en evolutie van het buitengebied van Kruishoutem.
Oorzaak voor de ingreep in de bodem:	Uitbreiding containerpark, bouw van een technische loods
Eventuele randvoorwaarden:	
Termijn:	05 november 2013 – 17 februari 2014
3. Raadpleging van specialisten	
Omschrijving van de inbreng als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname:	/
Omschrijving van de inbreng als zij betrokken worden bij de conservatie:	/
Omschrijving van de algemene wetenschappelijke advisering door externe personen:	Doctor K. De Grootte: consultatie in functie van de datering.

3.2. Topografische, landschappelijke, bodemkundige situering

Fig. 2: Situering van Kruishoutem in Oost-Vlaanderen. Bron: AGIV

Fig. 3: Situering van de onderzochte percelen (rood kader) ten opzichte van de bewoningskern van Kruishoutem. Bron: Google Maps.

De gemeente is gelegen op een hoogte tussen Schelde en Leie in (Fig. 3). Het centrum en het projectgebied behoren tot het boven-Scheldebekken.²

Het onderzochte perceel situeert zich centraal binnen de gemeentegrenzen, net ten zuidwesten van de bewoningskern van Kruishoutem. Het terrein grenst in het zuiden aan de straat Sint-Elooiskeer. Zowel in het noorden als in het oosten wordt het begrensd door veldwegels.

Ten noorden van het terrein bevindt zich een kleine vallei, waarin de Molenmeersbeek ontspringt (Fig. 4). Topografisch gezien hellen de percelen af naar het noorden met in het zuiden van het terrein een maximale hoogteligging van 48m TAW. Het laagst gelegen punt van het totale projectgebied (1,4 ha) bevindt zich in het noorden en meet 42m TAW. Tussen de percelen in bevindt zich een klein talud.

² AGIV, Vlaamse Hydrografische Atlas.

De bodemkaart van het AGIV toont dat er ter plaatse een Ldc-bodem of matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont voorkomt.³

Het onderzochte perceel (0,55 ha) was net voor de aanvang van het onderzoek in gebruik als akker (perceel 321).

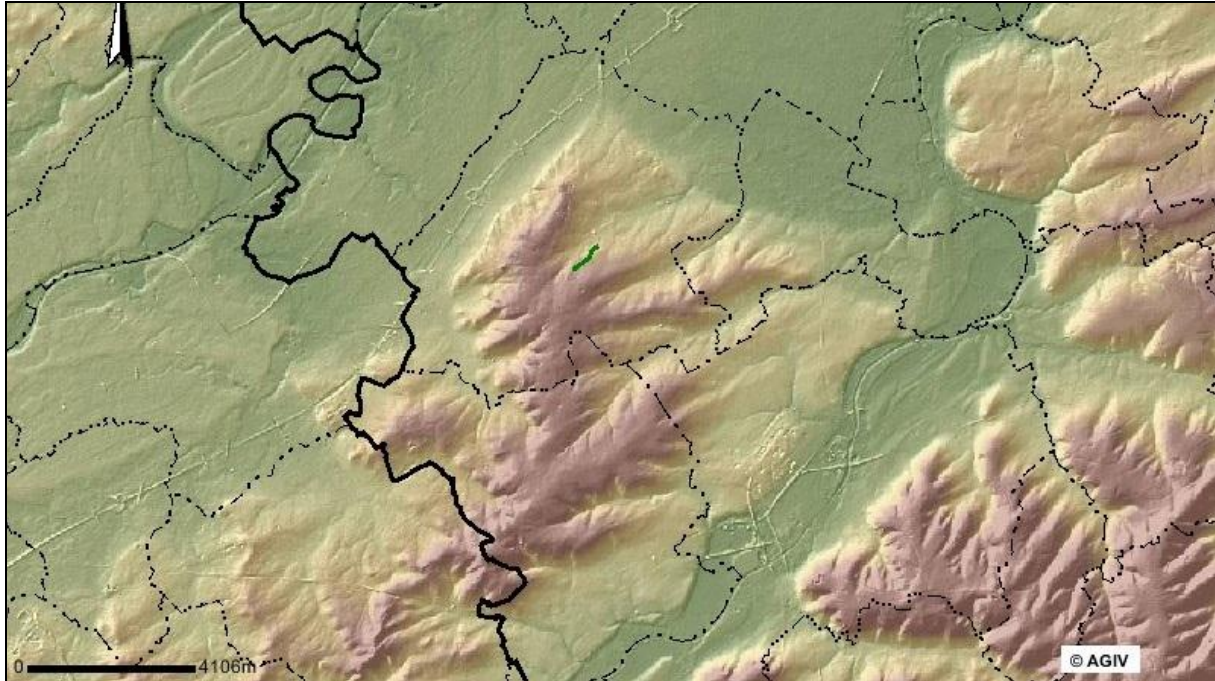

Fig. 4: De groene lijn duidt de straat Sint-Elooiskeer aan op het digitale boogemodel. De site ligt bovenaan de helling van de kleine vallei Molenmeersbeek en bevindt zich duidelijk op de verhevenheid tussen Leie en Schelde in. Bron: AGIV.

³ AGIV, Bodemkaart.

4. ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE SITUERING

4.1 Historische situering

4.1.1 Algemeen

In een charter uit 847 van Karel de Kale duikt voor het eerst de benaming „villa dominica Hulthem“ op: een niet nader gelokaliseerd domein toebehorend aan de abt van de Sint-Amandsabdij van het Noord-Franse Elnone. De abdij had af te rekenen met wisselende eigendomsgrenzen: getuige daarvan is de inbezitname van verschillende landbouwbedrijven ‘in uilla holthem’ door graaf van Vlaanderen Arnulf I (9de eeuw), waarna ze later terug in eigendom van de abdij terechtkwamen.⁴

Ten noorden van het onderzoeksgebied (in vogelvlucht is dit ca. 320m) bevond zich de kern van de heerlijkheid Ayshove.⁵ De centrale hoeve, het Ayshovehof, ontwikkelde zich in de middeleeuwen als eigendom van de toenmalige heer, Daniël van Machelen en Aishove,⁶ tot burcht met vanaf de 13de eeuw een kapel.⁷ Mogelijk vertoonde de burcht een goede verdediging, waardoor het tijdens de 16de- en 17de-eeuwse godsdienstoorlogen een toevluchtsoord bleek te zijn voor de bevolking van het omliggende platteland. Ook op de gravure van *Flandria Illustrata* van Sanderus (ca. 1641-1644) is te zien hoe de burcht beschermd was door een stevige poort. De burcht werd omgebouwd tot kasteel en het verdedigende aspect verdween. Hoewel een oprichtingsdatum van het kasteel niet met zekerheid is bepaald,⁸ vermeldt Sanderus dat Karel de Jauche⁹ als bouwheer een aanzienlijk bedrag in de bouw had geïnvesteerd.¹⁰ De heerlijkheid met kasteel werd in 1645 tot baronie verheven, en in 1670 tot graafschap.¹¹

Van veel jongere datum zijn de gebeurtenissen die zich afspeelden langs Sint-Elooiskeer ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. Aanvankelijk werden de Kruishoutemnaren niet geconfronteerd met wat er zich aan het front afspeelde, maar in 1917 kwam daar verandering in.¹² In augustus van dat jaar werd ten zuiden van Sint-Elooiskeer een Duits vliegveld van het ‚vliegende type‘¹³ aangelegd, onder de benaming *Zwischenstellung Kruyshoutem*.

Omdat deze verder van de frontlinie verwijderd was, konden de Duitsers de akkers van Zijldegemkouter gebruiken om hun vliegtuigen ongestoord te laten opstijgen en landen. De eigenaars en pachters van de akkers, alsook de andere inwoners van Kruishoutem werden verplicht mee te helpen aan de aanleg van het vliegveld, zodoende een genivelleerd terrein van 600 m op 600 m te bekomen. Een groot aantal percelen zijn hierbij geconfisqueerd, waaronder het opgegraven perceel.¹⁴ Ook werden de inwoners ingeschakeld

⁴ Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/geheel/21604>.

⁵ Ayshove verschijnt in de bronnen met verschillende schrijfwijzen: Ayshove, Aishove, Aaishove.

⁶ Volgens historische bronnen was in de 13de eeuw Daniël *de Maskelines* heer van Machelen en Aishove.

⁷ Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/geheel/21604>.

⁸ Volgens Van Marcke is de middeleeuwse (hoeve-)burcht in de jaren 1630 tot sierlijk kasteel omgevormd. De tot voordien genoemde *Steercke tot Cruushoutem* bestond uit een dubbele omwalling en versterkte ingangspoort. Van Marcke, 1980, p. 7.

⁹ Heer en baron van Aishove, overleden in 1652.

¹⁰ http://www.dbnl.org/tekst/_vla016197101_01/_vla016197101_01_0040.php.

¹¹ <http://www.hulthem.be/index.php/kruishoutemse-kastelen>.

¹² Lecomte, 2010, pp. 122 & <http://www.hulthem.be/index.php/krasse-kruishoutemnaren/14-kruishoutemse-kronieken/2010/98-codenaam-8540-wannegemse-spionnen-tijdens-de-groeten-oorlog>.

¹³ Een vliegveld van ‘vliegend type’ bestond uit tijdelijke loodsen opgetrokken met zeilen die konden verplaatst of verwijderd worden wanneer Britse of Franse vliegtuigen in aantocht waren.

¹⁴ Lecomte, 2010, p. 122-126.

om een loopgraaf langs de Oudenaardsesteenweg te graven.¹⁵ De barakken langs Sint-Elooiskeer, de omliggende boerderijen en het kasteel van Ayshove zijn als verblijfplaats van de Duitse soldaten en officieren ingenomen. Ook ander personeel verbleef te Kruishoutem: zowel timmerlieden, koks, secretarissen, ... waren ingelijfd bij de militaire smaldelen genaamd Kasta en Jasta.¹⁶ Al deze personen dienden er voor te zorgen dat het vliegveld en de trage bommenwerpers niet werden opgemerkt door overvliegende Franse of Britse vliegtuigen.

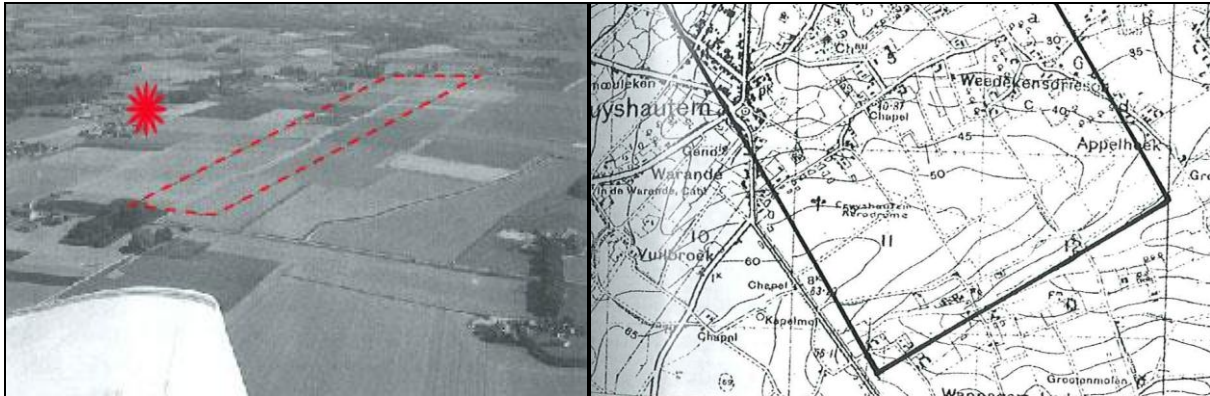

Fig. 5: Luchtfoto genomen door dokter Luc Goeminne op 10 juli 2009, op een hoogte van ca. 500 voet. Zijldegemkouter is aangeduid in rode stippellijn, het opgravingsvlak met rode ster. Fig. 6: Detail van een Britse stafkaart met aanduiding van het vliegveld. Langs Sint-Elooiskeer zijn de tenten en mogelijke houten barakken getekend.

Bron: Geschied- en beemkundige kring Hultbeim, jaarboek 2010.

De Duitsers wilden tegen het einde van 1917 het vliegveld uitbreiden en schakelden ook hiervoor Kruishoutemnaren in. Het is niet duidelijk of deze uitbreiding daadwerkelijk is doorgevoerd, maar vast staat dat de Britten en Fransen van het bestaan van dit vliegveld en dat van het nabijgelegen Wortegem afwisten en het geregeld bombardeerden.¹⁷ Op het einde van de oorlog waren de Duitsers genoodzaakt te vluchten. De Duitsers bleken het vliegveld tot in november 1918 te hebben verdedigd tegen de geallieerden, waarna ze genoodzaakt waren te vluchten.¹⁸ Het is niet duidelijk of het vliegveld nadien door de geallieerden is ingenomen.¹⁹

¹⁵ De loopgracht zou, volgens de mondelinge overleveringen, te diep zijn uitgegraven zodat de Duitsers niet over de rand konden kijken.

¹⁶ Zes kastas of *Kampfstaffeln* vormden één militaire eenheid. Kasta 19 en 22 waren actief op Zijldegemkouter, mogelijk nog meerdere. Per Kasta waren er zes vliegtuigen en ongeveer 80 personeelsleden. Ze vlogen met het "G"-type, tragere A.E.G. G.IV-bommenwerpers en snelle "C"-types.

Jastas beschikten over een zestiental vliegtuigen, een aantal dat tegen het einde van de oorlog gekrompen was tot maximaal acht. Jasta 29, gebruik makend van jachttoestellen, verbleef vijf dagen in Kruishoutem. Jasta 56, vliegend met Fokkers D.VII's, verscheen ten tonele in Kruishoutem in september 1918 en bleef tot het einde van de oorlog.

¹⁷ Verschillende inwoners van het nabijgelegen dorp Wannegem-Lede en van Oudenaarde vormden een spionagegroep die de Britten informatie verschafte omtrent het aantal vliegtuigen en de schade en verliezen aangebracht door bombardementen. Deze zijn uitgevoerd door de *Royal Flying Corps* en het *Armée de l'Air*.

¹⁸ Lecomte 2010, p. 127-136.

¹⁹ Volgens Bogaert & Santens is het gebied ten oosten van de dorpskom gebruikt als aanvalzone voor de 37 US Div en de Franse 12de D.I. Het kasteel diende nadien als hoofdkwartier voor de 37 US Div. en de Franse D.I. 128.

Fig. 7: Luchtfoto genomen op de middag van 28 oktober 1918, met aanduiding van het opgegraven perceel. Het gebied ten oosten van de dorpskom maakte deel uit van de Amerikaanse en Franse aanvalzone. Bron: Bogaert & Santens, p. 224, foto Philippe Geldhof.

Tegenwoordig zijn er enkel indirecte sporen te zien van deze episode in de Kruishoutemse geschiedenis: omdat de gerooide bomen niet meer zijn terug geplaatst, is het landschap op Zijldegemkouter nog steeds vlak, met ver zicht. Enkel dieper in de bodem zijn directe sporen te vinden die verwijzen naar de militaire aanwezigheid.

4.1.2 Toponymie

Gysselinck meldt een eerste verwijzing naar het toponiem Kruishoutem als *Hultheim* dat verwijst naar een nederzetting in 847: een Gallo-Romeinse *vicus* gelegen op het hoogste punt van de gemeente (zie infra). De naam is te ontleden in het Germaanse *hulta* (bos) en *haima* (woning): bewoonde kern bij een bos. In de 12de eeuw, wanneer de kern van de gemeente begon te verschuiven naar het huidige centrum, was de

toevoeging *Sante Crucis Houthem* een feit.²⁰ Vanaf 1817 verbasterde dit tot het huidige toponiem Kruishoutem.²¹

4.1.3 Cartografie

De percelen kennen een opvallend stabiel bodemgebruik.

Op de Ferrariskaart (1771-1778) is vrij veel informatie te sprokkelen. Het projectgebied (1,4 ha) is in twee percelen verdeeld (Fig. 10). De vallei ten noorden van het onderzoeksgebied is ingekleurd als weiland, elders was het grootste deel van de open ruimte echter als akker in gebruik. De akkers zijn veelal afgezet door middel van hagen. Opvallend is de knik in de veldweg die rond het perceel loopt. De veldweg vertrekt nabij de kerk, loopt recht naar het opgravingsvlak, maar maakt dan een knik in oostelijke en nadien in zuidelijke richting om tot aan de Sint-Elooiskeer te komen. Aan de overkant van de straat vormt een haag het verlengde van de weg, in dezelfde richting verder lopend naar het zuiden. Omdat er op de kaart van Ferraris op de betreffende percelen enkel akkers en bossen zijn aangeduid, lijkt de kronkel in de veldweg niet logisch. Wanneer er echter van wordt uitgegaan dat de veldweg zijn oorsprong kent in een middeleeuwse situatie, is het niet ondenkbaar dat deze wegel rondom een erf of enige andere menselijke occupatie moest worden omgeleid.

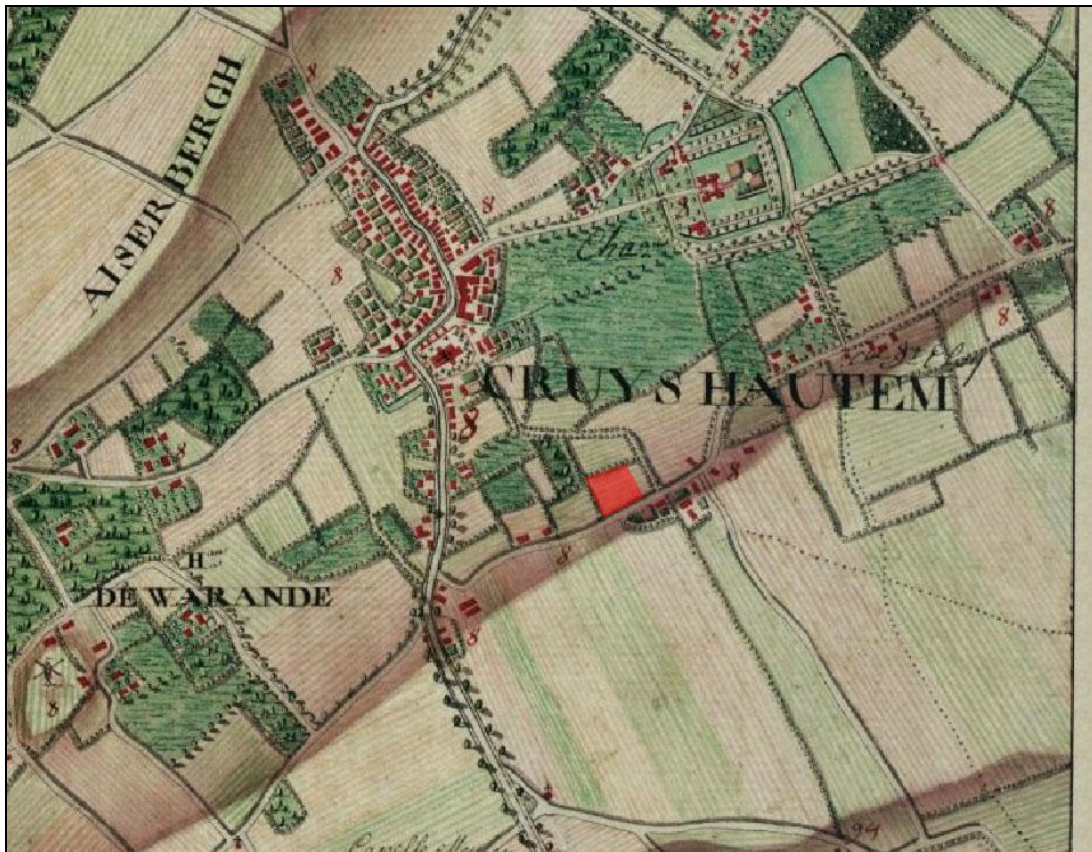

Fig. 8: Aanduiding (rood kader) van het onderzochte terrein op de Ferrariskaart (1771-1778). Bron: www.geopunt.be.

De kaart van Vermaelen (1846-1854) (Fig. 10), de Atlas der Buurtwegen (ca. 1841) (Fig. 11) en de Poppkaart (1805-1879) (Fig. 12) tonen perceelsgewijs een gelijkaardige situatie. Ook hier is de veldweg duidelijk afgebeeld.

²⁰ Polfliet 2008-2009, pp. 30-31.

²¹ Gysselinck 1960, p. 580 en <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/geheel/21604>.

Fig. 9: Detail van de Vermaelen-kaart (1846-1854) met aanduiding van het onderzochte terrein (rood kader). Bron: www.geopunt.be.

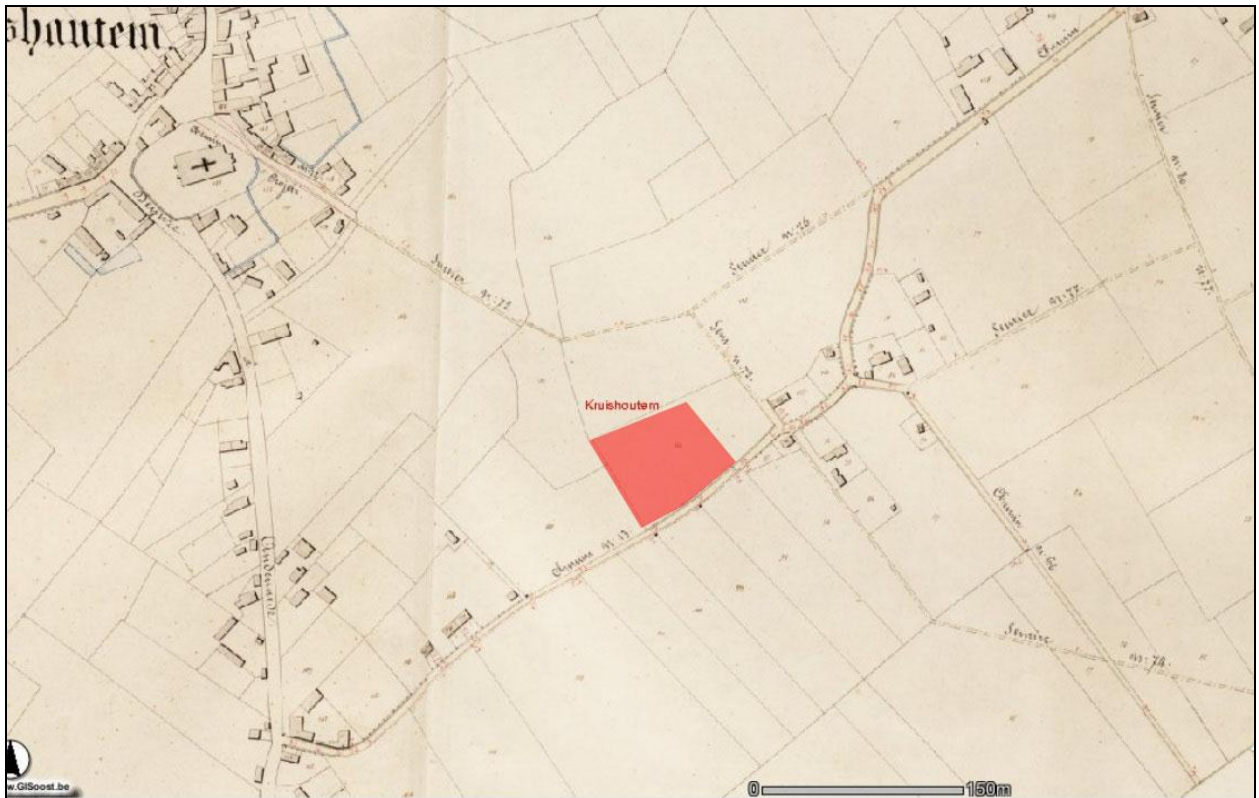

Fig. 10: Aanduiding (rood kader) van het onderzochte terrein op de atlas der Buurtwegen. Bron: www.gisoost.be.

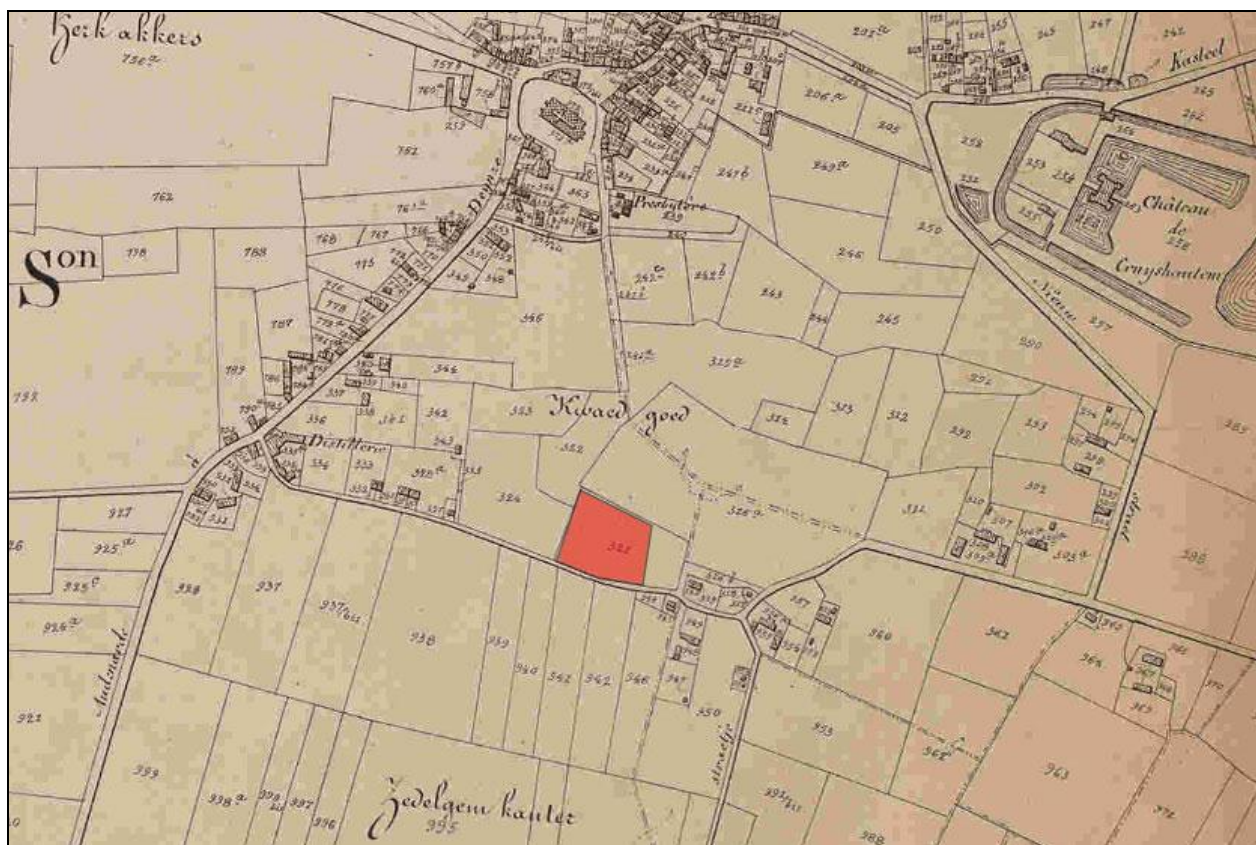

Fig. 11: Aanduiding van het onderzochte terrein (rood kader) op een detail van de Poppkaart. Bron: www.geopunt.be.

4.2. Archeologische situering

In het verleden vond reeds betrekkelijk veel onderzoek plaats op het grondgebied van Kruishoutem. In 1972 is een korte *status questionis* van het archeologisch onderzoek uit de regio Kruishoutem-Huise opgesteld²². Naast talrijke prospecties die de aanwezigheid van vondsten uit nagenoeg alle perioden aan het licht brachten, zijn hier de resultaten van het effectieve opgravingsonderzoek gebundeld. Paleo-, meso- en neolithische artefacten kwamen op talrijke plaatsen voor als losse vondsten. *In situ* bewaarde klokbekeervlakgraven uit het laatneolithicum zijn opgegraven op de Kapellekouter (tussen 1988 en 1997)²³ en Wijkhuis I (1960, 1973).²⁴

In Wijkhuis I kwamen eveneens late bronstijdbewoningssporen aan het licht. Een gebouwplattegrond is echter niet uit deze sporen gepeurd. Bewoningssporen uit de late ijzertijd zijn aangetroffen op de Kapellekouter en Huise Lozer Zuid²⁵, enkele crematies zijn bij opgravingen in Huise-Lozer Noord²⁶ aangetroffen.

²² De Laet S.J. *et al.* 1973, p. 421-423.

²³ CAI 501308.

²⁴ CAI 503266.

²⁵ CAI 500508.

²⁶ CAI 500507.

De grote bulk van de onderzoeksresultaten zijn echter te dateren in de Romeinse periode. In de Varentstraat (1994-1997)²⁷ zijn een vroeg-Romeins wegtracé en grachten aangesneden. Brandrestengraven kwamen op meerdere sites voor. Op Wijkhuis I vond men één brandrestengraf. Midden-Romeinse brandrestengraven doken ook op in Huise-Lozer Noord, Huise-Lozer Zuid en Kerkakkers.²⁸ In Huise-Lozer Noord en Zuid zijn eveneens midden-Romeinse bewoningssporen naar boven gekomen. Ook op Kerkakkers en Kapellekouter was Romeinse bewoning aanwezig.²⁹ De meest imposante vindplaats was die op de Kapellekouter: op basis van het onderzoek van Pam Velzeke en UGent bleek op deze plaats een *vicus* ingeplant te zijn geweest. De oppervlakte van de nederzetting werd op ca. 10 ha geschat. Naast verschillende erven met planmatig aangelegde houtbouwen, silo's, waterputten en bijgebouwen, werden sporen van ambachtelijke activiteiten aangetroffen. Deze bewoning nam een aanvang in het midden van de 1^e eeuw n.C. Exceptioneel was de vondst van het kleine vierkante heiligdom met de talrijke religieuze hangertjes en godenstatuettes van Mars, Mercurius, Victoria, Minerva en Bacchus. In deze zone kwamen eveneens vondsten uit de tweede helft van de 4de eeuw voor.³⁰ In Appelhoek (1982-1983) tenslotte, toonde archeologisch onderzoek de aanwezigheid van een steenbouw met houtbouwfase aan.³¹

Belangrijke archeologische resultaten zijn ook geboekt voor de middeleeuwse periode. Op Eierveiling (1993)³² werd een vroegmiddeleeuwse afval- of beerput onderzocht.³³ Op de Kapellekouter werden vroegmiddeleeuwse bewoningssporen (een gebouw, weg en gracht) aangetroffen. Op deze site kwamen eveneens talrijke Merovingische en Karolingische graven en een laat-Merovingische oostwest georiënteerde houtbouw voor die wellicht het eerste kerkgebouw was. Deze begraving kende opvolging in de volle en late middeleeuwen (250 inhumaties). De eerste houten kerk werd daarbij afgebroken, de nieuwe stenen kerk lag vermoedelijk iets noordelijker. Opvallend is dat het hier min of meer dezelfde zone betreft als het Romeinse heiligdom (zie supra).³⁴ Op Hof te Wijkhuize (1997) werd een laatmiddeleeuwse site met walgracht opgegraven. Het ging om de kern van de heerlijkheid van Wijkhuize, dat de grootste achterleen van de heerlijkheid van Ayshove was. Mogelijk kende deze site een voorloper in de volle middeleeuwen.³⁵

²⁷ CAI 501507.

²⁸ CAI 501292.

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=501292> en <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=501308>.

³⁰ Rogge & Braeckman 1996, pp. 89-99.

³¹ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=500248>.

³² CAI 508006.

³³ Centrale Archeologische Inventaris, <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=508006>.

³⁴ Rogge & Braeckman 1996, p. 99-102.

³⁵ Centrale Archeologische Inventaris, <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=503279>.

5. ONDERZOEKSOPDRACHT

5.1. Vraagstelling

Op basis van het vooronderzoek bleek het terrein een belangrijke archeologische waarde te hebben. De aanwezige sporen zullen door de geplande werken worden vergraven. Het agentschap Onroerend Erfgoed adviseerde daarom een opgraving. Het doel van deze opgraving was gericht op het registreren van alle sporen en het *ex situ* behoud van alle informatie.

Vooraf werden in de bijzondere voorwaarden van het agentschap Onroerend Erfgoed volgende onderzoeksvragen gesteld:

- wat is de aard van de vindplaats?
- wat is de datering van de vindplaats en is er sprake van fasering?
- wat is de ruimtelijke inrichting (erven) van het nederzettingsterrein, eventueel in verschillende fasen?
- in hoeverre kunnen er gebouwplattegronden worden herkend en kunnen er uitspraken worden gedaan met betrekking tot de typen plattegronden en functionele en constructieve aspecten van de gebouwen?
- zijn er structuren die verwijzen naar artisanale activiteiten?
- wat is de relatie tussen de ligging van (onderdelen van) de nederzetting en de landschappelijke omgeving?
- tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten en wat is de vondstdichtheid?
- wat kan er op basis van het organische en anorganische vondstmateriaal gezegd worden over de datering van de nederzetting, de functie van de nederzettingen als geheel en de verschillende onderdelen daarvan?
- wat kan er op basis van het vondstmateriaal gezegd worden over de materiële cultuur, het voedselpatroon en de bestaanseconomie van de nederzetting?
- wat kan er gezegd worden over de inrichting en vegetatie in de nabije en ruimere omgeving van de vindplaats en de verbouwde gewassen?
- zijn er *off site* structuren aanwezig en zo ja, welke zijn dat?
- hoe passen de mogelijke vindplaatsen binnen het regionale landschap uit die specifieke periode? Zijn deze vergelijkbaar met andere soortgelijke vindplaatsen uit eenzelfde periode en welke verschillen bestaan er?

5.2. Randvoorwaarden

De bijzondere voorwaarden bevinden zich in bijlage.

6. WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE

6.1. Methodologie terreinwerk

Het terreinwerk vond plaats tussen november 2013 en februari 2014. De ploegbezetting op het terrein bestond gemiddeld uit twee archeologen, bijgestaan door gemiddeld vier technische assistenten. Het machinaal afgraven verliep in aaneensluitende stroken totdat de volledige zone integraal was opengelegd. Dit gebeurde steeds onder begeleiding van tenminste één archeoloog. De teelaarde is hierbij gescheiden gehouden van de andere grond. Gelet op de zeer natte weersomstandigheden tijdens de uitvoering van de opgraving en de hoge grondwaterstand, is geopteerd de afgegraven zone te vullen van zodra de bodem droger was.

Door de omvang van het vlak geschiedde het schaven en fotograferen ervan deel per deel, gevolgd door het systematisch markeren van de sporen en het digitaal intekenen van het grondplan met *total station Trimble S3*. Het beschrijven van alle sporen (inclusief de interpretatie en het leggen van eventuele relaties tussen sporen onderling) gebeurde rechtstreeks in de databank van SOLVA via de iPad. Op enkele plaatsen was een tweede of derde grondplan nodig, na manueel of machinaal verdiepen.

Alle sporen zijn gecoupeerd, opgekuist, gefotografeerd, afgelijnd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven.

Alle individuele sporen kregen een volgnummer, voorafgegaan door de werkputnummer en de letter van het grondvlak. Per grondplan startte een nieuwe nummering. Verschillende lagen van eenzelfde spoor in coupe zijn eveneens van jong naar oud genummerd door toevoeging van de coupeletters (AB,CD,...) en het laagnummer aan het oorspronkelijke spoornummer van het grondplan. Bij elkaar horende lagen en sporen zijn na de opgraving gegroepeerd in contexten. Deze krijgen het nummer van het eerste spoor dat tot deze context behoort. Deze contextnummers zullen in de verdere beschrijving aan bod komen bij de beschrijving van de site.

Alle vondsten zijn gerecupereerd en waar nodig zijn stalen genomen voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek. De inzameling van artefacten verliep handmatig tijdens het verdiepen en couperen met schop of truweel. Bij de recuperatie van aardewerk is in functie van datering en interpretatie gestreefd naar volledigheid. Het uithalen van tweede helften in functie van recuperatie van aardewerk en andere vondsten gebeurde steeds stratigrafisch.

Fig. 12: Profiel YZ, met aanduiding van een oude cultuurlaag (rode pijl).

Het volledige terrein, met uitzondering van het noordelijke deel, was afgedekt met een oude cultuurlaag. Alle waargenomen sporen waren afgedekt door deze laag, wat ook is waargenomen bij het vooronderzoek. Bij het afgraven is deze laag daarom ook steeds onmiddellijk volledig verwijderd om tot het onderliggend archeologisch niveau te komen. Een meer uitgebreide bespreking van de cultuurlaag is te vinden in hoofdstuk “7.6. De oude cultuurlaag en kuilen gesitueerd aan Sint-Elooiskeer”.

6.2. Methodologie verwerking

Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage.

De dienst archeologie van SOLVA heeft namelijk in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. Deze databank is geen star gegeven, maar een 'ongoing' project, te meer nu ook de stap is gezet naar een volledig digitale registratie op het terrein.

De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor (cf. supra). Dit omvat elk spoor, elk onderdeel van een spoor alsook elke actie die in het verleden haar sporen in de ondergrond naliet. Deze kleinste eenheid valt uiteen in zeven types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche, op papier en, letterlijk getranscribeerd, in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recent', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'dezelfde als' een ander spoor. Hierbij spelen de spoortypes VFI en HFI een belangrijke rol omdat ze ons toelaten elke actie in het verleden te registreren (cfr. Harrismatrix).

Op een tweede niveau in de databank staan de contexten. Contexten groeperen één of meerdere sporen. Elke context krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze context behoort. Het is evenwel zo dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context. Verstoringen en wat wij 'negatieve sporen' noemen, sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de context waartoe ze behoren. Vanuit dit contextniveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die context en waaraan de vondsten, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de contexten onderling.

Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere contexten. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste contextnummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (contextniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van de eerste context (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (contextniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke context tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeert onder een structuur telkens de tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de contexten die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende contexten die ertoe behoren. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren.

Het zijn de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die verder in de tekst de leidraad vormen.

Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie en datering voorziet. Beide gebeuren zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende inventarisnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, context- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te gebruiken, dit laatste onder meer door middel van grafieken. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden.

De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': bijzondere voorwaarden, rapport, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan,...

6.3. Motivatie van de selectie van materiaal en staalname

Tijdens het onderzoek zijn alle aangetroffen vondsten geregistreerd en gerecupereerd. Daar waar nuttig zijn bulk-, houtskool- en pollenstalen genomen. Een aantal bulkstalen zijn gezeefd om vondsten te recupereren. De metalen objecten zijn bewaard, vergezeld van silicakorrels. Ze zijn verder onderzocht a.d.h.v. röntgenfoto's.

7. BESCHRIJVING VAN HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

7.1. Inleiding

De sporen op het opgravingsvlak zijn te verdelen in zes hoofdgroepen.

De oudste sporen dateren uit de metaaltijden en worden besproken in een eerste deel. Het betreft enkele geïsoleerde kuilen.

De hoofdmoot van de sporen vallen in de middeleeuwen, meer specifiek in de volle of late middeleeuwen. Het gaat om twee gebouwplattegronden en een hele reeks greppels en grachten. Elke periode komt apart aan bod. Van een deel van de sporen kon echter niet exact worden bepaald of ze in de volle of late middeleeuwen dateren. Deze sporen zijn in een volgend hoofdstuk besproken. Daarnaast worden enkele kuilen langsheen de straatzijde besproken in een apart hoofdstuk. Als laatste volgen de recente perceelgrachten en twee opmerkelijke sporen uit WO I.

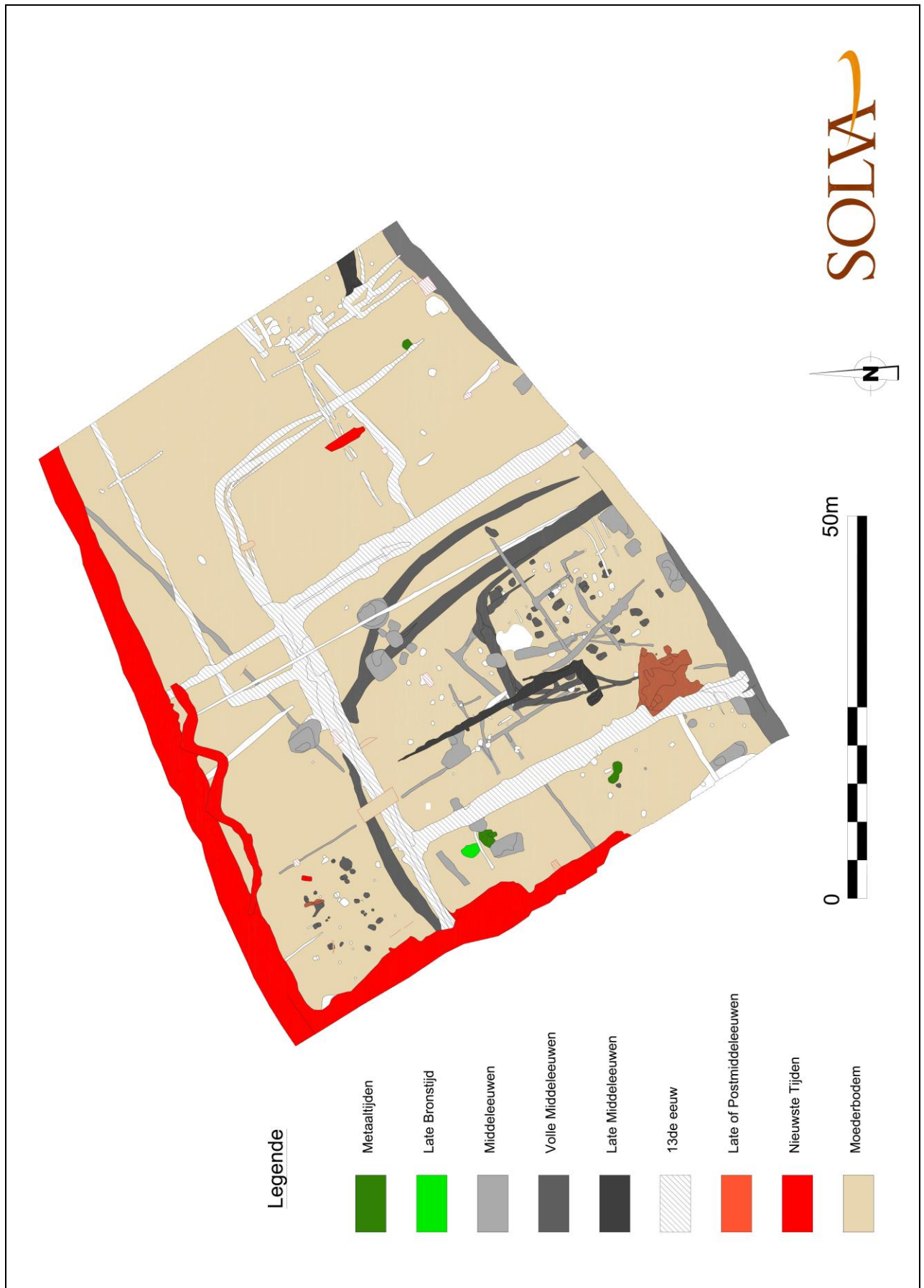

Fig. 13: Faseringsplan van de site.

7.2. Metaaltijden en Romeinse tijd

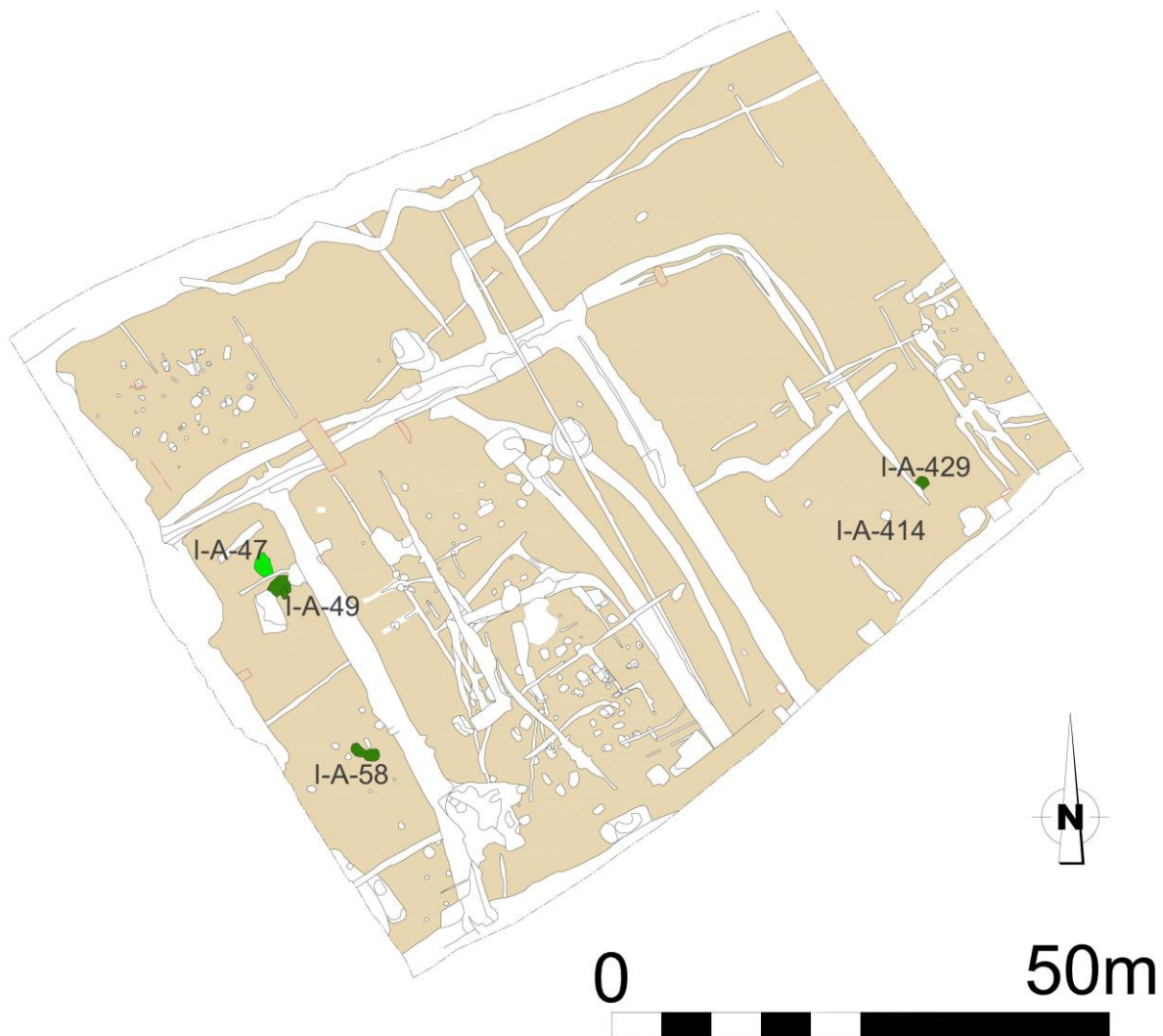

Fig. 14: Aanduiding metaaltijdkuilen op het grondplan.

7.2.1. Contexten I-A-47, I-A-49, I-A-58, I-A-429 en I-A-414

7.2.1.1. Beschrijving

De oudste sporen zijn toe te wijzen aan de metaaltijden. Hoewel context I-A-47 vrij groot was in het grondvlak (ca. 2,2 m in lengte, 1,80 m in breedte) was de kuil slechts 14 cm diep bewaard.

Context I-A-49 is qua vulling en grootte (ca. 2,3 m in lengte, 2 m in breedte) gelijkaardig aan I-A-47, maar deze ging tot 40 cm diep. De twee kuilen zijn van elkaar gescheiden door een recentere greppel die de eerste kuil doorsnijdt.

De derde context (I-A-58) bestaat uit een kuil met afmetingen van ca. 3 m lang en maximaal 1,3 m breed, en gaat 24 cm diep. Deze situeert zich op 16 m van de voornoemde contexten en bevat eenzelfde vulling.

De vierde metaaltijdcontext (I-A-429) situeert zich aan het uiteinde van gracht I-A-428. Hoewel in het grondvlak geen onderscheid te zien is tussen de gracht en de kuil, blijkt uit de coupe dat het een lichtbruin spoor betreft naast de gracht, 26 cm diep gaand.

Een kuil waarin geen vondsten zijn gedaan en dus niet is gedateerd (I-A-414), ligt ca. 4 m ten westen van I-A-429. De gelijkaardige vulling van context I-A-414 doet vermoeden dat deze kuil ook in de metaaltijden te plaatsen is.

Fig. 15: Coupe op context I-A-47.

7.2.1.2. Vondsten en datering

Wanneer het aardewerk uit deze vier contexten onder de loep wordt genomen, valt de grote hoeveelheid grofwandige scherven op. In context I-A-47 zijn in totaal 115 grofwandige stuks aangetroffen, waarvan één versierd is met vingertopindrukken. 109 stuks zijn geglad. Eén rand is afkomstig van een schaal of kom. Eén oor is gedateerd in de late bronstijd - vroege ijzertijd. Daarnaast is ook één fijnwandig exemplaar gevonden.

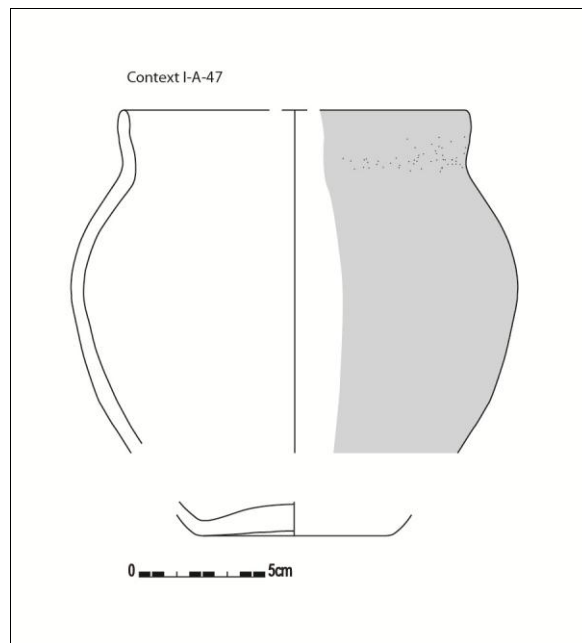

Fig. 16: Een grofwandige pot.

Fig. 17: Handgevormd aardewerk uit context I-A-429.

In de drie andere contexten is het aantal scherven beduidend kleiner. Context I-A-49 bevat twee stukjes grofwandige ceramiek. Uit de kuil I-A-58 zijn 22 grofwandige scherven gehaald, waaronder een rand (fig. 19). Een kogelpotrand is mogelijk intrusief. Het aardewerk uit deze context zou omwille van de dikwandige component specifiekier toe te schrijven zijn aan overgang tussen de vroege ijzertijd en de La Tène periode. In context I-A-429 zijn 17 grofwandige scherfjes bewaard, waarvan één rand afkomstig van een kommetje.

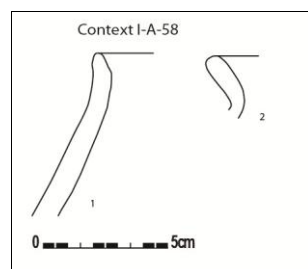

Fig. 18: 1: Rand van een pot (ijzertijd); 2: Kogelpotrand (volle middeleeuwen).

7.2.1.3. Overige metaaltijdvondsten en vondsten uit de Romeinse tijd

Er kan met zekerheid gesteld worden dat de hierboven besproken contexten de enige zijn die aan de metaaltijden toe te wijzen zijn. Toch is er in (post-)middeleeuwse sporen ook metaaltijdceramiek aangetroffen, maar als residueel te beschouwen. De hoeveelheid metaaltijdaardewerk gevonden op het opgravingsvlak komt neer op 142 stuks.

Het aantal Romeinse scherven is minimaal: er zijn zeven Romeinse, residuele fragmenten gevonden. Het betreft drie stuks niet gedetermineerde fijne waar, één stukje zeepwaar (een terra nigra-wand), één stukje

terra sigillata, één randscherfje Maaslands/Rijnlands (Niederbieber 89) en één stukje gewone waar, dat gedraaid oxiderend is gebakken. De terra sigillata-scherf is afkomstig van de bodem van een bord of kopje van een Centraal-/Oost-Gallische Dragendorff 33, 35 of 36.

7.3. Volle middeleeuwen

Een groot deel van de aangetroffen sporen kan in de volle middeleeuwen worden geplaatst. Hieronder worden opeenvolgend een geïsoleerde huisplattegrond besproken (structuren I-A-23), een huisplattegrond met afbakenende greppels (I-A-155) en een grote gebogen gracht (structuur I-A-44). Een reeks grote kuilen verspreid over het terrein dateren mogelijk ook uit deze periode. Omwille van het weinig aangetroffen materiaal kan dit echter niet met zekerheid worden gezegd en worden ze in het algemene hoofdstuk 'Volle en late middeleeuwen' besproken.

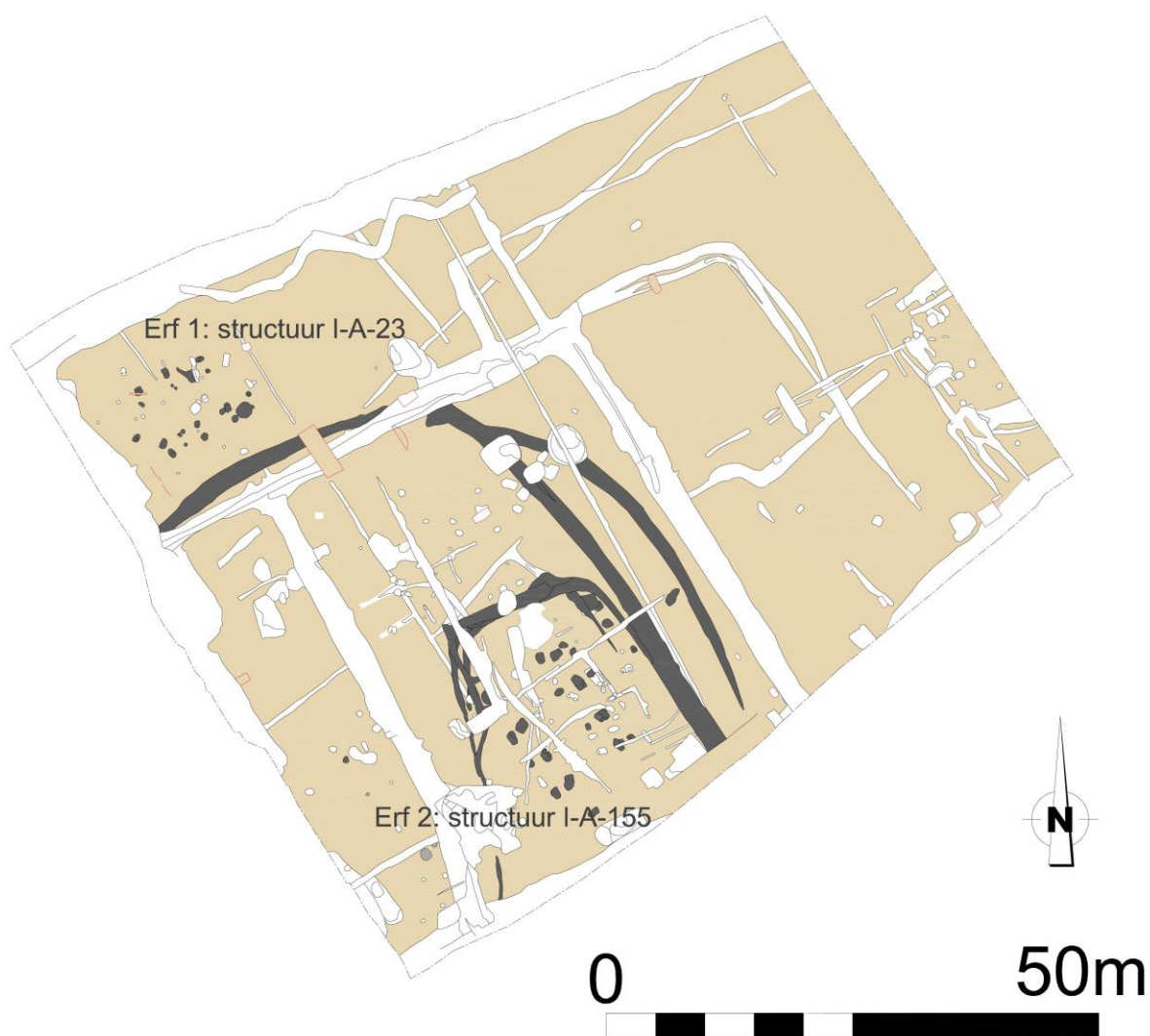

Fig. 19: Totaalplan met aanduiding van de volmiddeleeuwse sporen (grijs).

7.3.1. Erf 1

7.3.1.1. Beschrijving van erf 1

Erf 1 bestaat uit een gebouwplattegrond, genaamd structuur I-A-23, en een kuil, omschreven als context I-A-86.

7.3.1.1.1. Gebouwplattegrond: structuur I-A-23

In de noordwestelijke hoek van het terrein zijn een aantal paalsporen aangetroffen die konden herleid worden tot één gebouwplattegrond, hier omschreven als structuur I-A-23. De afmetingen van de constructie – 13,7 m op 7,5 m - doen vermoeden dat het een hoofdgebouw betreft, hoewel een groot bijgebouw niet uitgesloten is. De structuur lijkt geïsoleerd te liggen van andere structuren. Het kent een NO-ZW-oriëntatie.

Het gebouw bestaat uit een drieschepige constructie, in oorsprong opgetrokken in vakwerk. De dakconstructie werd gedragen door vermoedelijk minstens zes palenkoppels: de lange zijden van de huisplattegrond bestaan dus elk uit een dubbele palenrij met minstens zes paar palen (de zgn. palenkoppels). De ruimte tussen deze palenkoppels gemeten in de lengteas van het gebouw (de zgn. modules), bedraagt 3,6 m. Hierdoor ontstaat een brede middenbeuk (ca. 4,2 m breed, van paalkern tot paalkern gemeten) en twee zijbeuken (ca. 1,5 m breed, van paalkern tot paalkern gemeten). Context I-A-110 ligt op 2,5 m in de lijn van de binnenste zuidelijke palenrij en maakt door eenzelfde vulling en vorm vermoedelijk deel uit van de structuur. Zijn eventuele tegenhanger kan zijn vergraven door recent spoor I-A-109. Aan de andere korte zijde ligt paal I-A-204. Deze is op circa 1,7 m van de korte ZW-wand gesitueerd en is opmerkelijk dieper gefundeerd dan alle andere. De paal bevindt zich buiten de centrale as van het gebouw, wat een nokondersteunende functie uitsluit. Het is ook maar de vraag of deze paal deel uitmaakt van de originele constructie, en zo ja, in welke functie. Het gelijkaardige uitzicht in vergelijking met de overige palen in het gebouw doet evenwel vermoeden dat de paal op één of andere manier behoorde tot het geheel van palen. Onderaan was een restant van de houten paal bewaard. Deze werd bemonsterd voor eventueel verder onderzoek.

De paalsporen variëren in grootte. De meeste palen gaan van 22 cm tot 34 cm diep (ten opzichte van vaste TAW-waarde, namelijk 44,70 m), maar een aantal zijn dieper in de bodem uitgegraven: context I-A-101 tot 50 cm, I-A-85 tot 45 cm, I-A-84 tot 42 cm, en I-A-204 tot 66 cm diep. Door de afwisselende diepte van de paalkuilen is er geen duidelijke lijn te zien in de opbouw van de constructie. Rekening houdend met de dragende krachten zou de binnenste palenrij dieper moeten gefundeerd zijn dan de buitenste, maar in deze constructie springt het verschil met de buitenste rij er niet uit. De vulling van de paalsporen bestaat uit heterogene grijze zandleem, vermengd met bruine vlekjes en/of moederbodem.

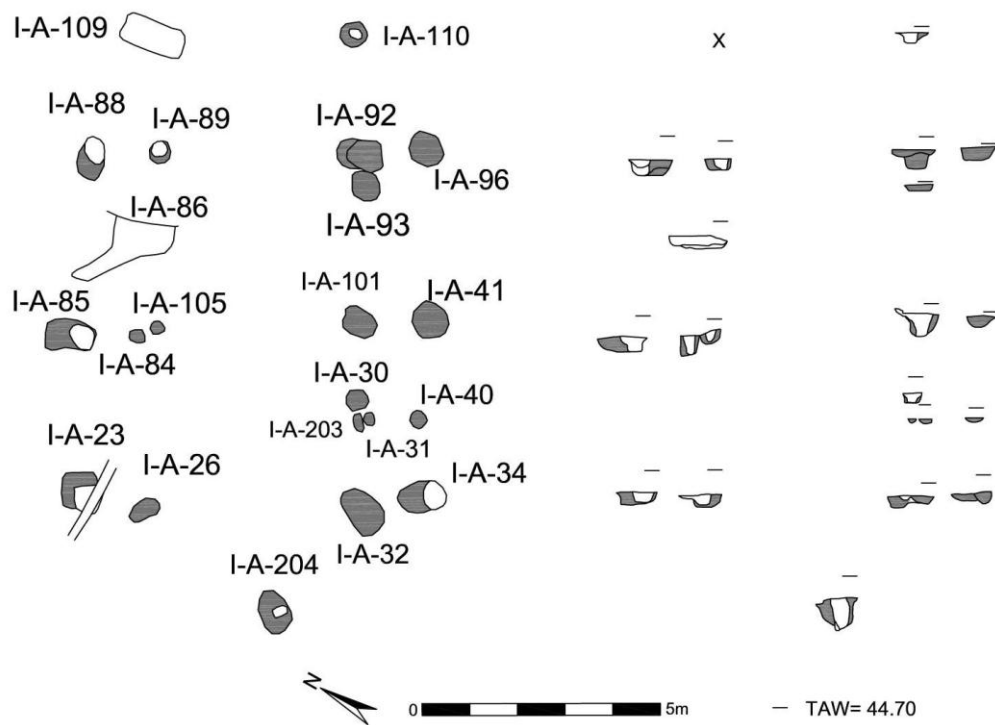

Fig. 20: Structuur I-A-23 in grondvlak met contextnummers en in coupes.

Voorts zijn er drie contexten van kleine kuilen die in de lijn liggen van de zuidelijke palenwand. Hoewel ze heel ondiep zijn, vertonen ze wel dezelfde grijze vulling als de andere paalkuilen. Context I-A-203 heeft een diameter van slechts 16 cm en gaat 8 cm diep, context I-A-31 heeft een diameter van 26 cm en gaat 10 cm diep. Context I-A-40 tenslotte kent een diameter van 37 cm en een diepte van 9 cm. Gebouwplattegronden die eenzelfde opbouw vertonen, worden besproken in hoofdstuk “7.3.2.4. Vergelijkbare plattegronden”.

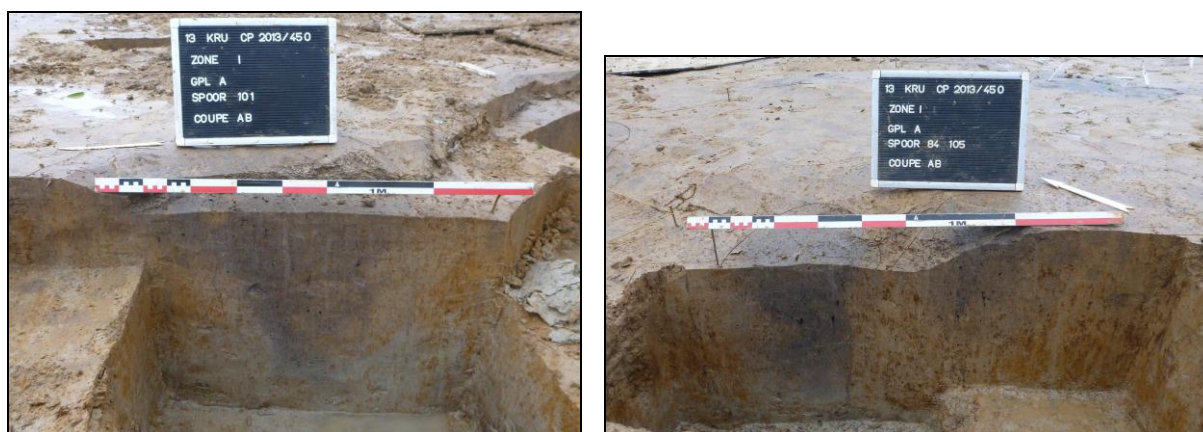

Fig. 21: Coupes op paalsporen (context I-A-101, I-A-84 en I-A-105).

7.3.1.1.2. Kuil: context I-A-86

Of context I-A-86 ook tot het gebouw behoort, is onduidelijk. Door de grote hoeveelheid houtskool werd aanvankelijk gedacht dat het een haard betreft, maar er waren geen aanwijzingen voor *in situ* verbranding. De kuil is gesitueerd tussen de noordelijke palenrij en kent een ongewone vorm. De kuil is vrij vierkantig, maar loopt langwerpiger uit in noordwestelijke richting. De oostelijke zijde werd verstoord door een meer recente uitgraving (context I-A-87).

Fig. 22: Context I-A-86 in grondvlak.

Fig. 23: Coupe op context I-A-86.

7.3.1.2. **Vondsten uit erf 1**

7.3.1.2.1. Vondsten uit de bouwplattegrond

Het vondstmateriaal uit deze structuur omvat voornamelijk grijs, lokaal handgevormd aardewerk en een klein aantal roodbeschilderd Rijnlandse waar. In totaal zijn er ca. 50 stukjes grijs, lokaal handgevormd aardewerk gevonden. Er zijn vijf kogelpotfragmenten van drie verschillende individuen herkend, het overige aardewerk bestaat uit wandscherven zonder verdere determinatie. Een groot deel is echter beroet, waardoor ze wellicht ook kunnen toegeschreven worden aan kogelpotten. Twee grijze handgevormde fragmenten met donkere kern behoren tot het type Verhaeghe groep A. Het importaardewerk bestaat uit zeven stukjes roodbeschilderde Rijnlandse ceramiek. Er zijn ook enkele brokjes bouwmetaal gevonden.

Fig. 24: Roodbeschilderde Rijnlandse ceramiek uit structuur I-A-23.

7.3.1.2.2. Vondsten uit de kuil

Het aardewerk uit deze houtskoolrijke kuil sluit nauw aan bij dat uit de paalkuilen van de bouwplattegrond. Opmerkelijk is het sterk gefragmenteerd en hoog aantal grijs handgevormd (en nagedraaid) aardewerk waarbij enkele stukken blijken te zijn verhit. Elf randen zijn afkomstig van kogelpotten. Eén hiervan heeft een sterk ondersneden buitenlip en is mogelijk gedraaid. Een tweede vertoont een diepe inkerving in de dekselgeul. Daarnaast zijn er ook twee wandfragmenten met randstempelversiering, en twee kleine fragmenten met secundaire doorboring. Twee stukjes behoren tot het type Verhaeghe groep A. Een 20-tal kleine fragmenten in tefriet zijn wellicht afkomstig van een maalsteen. Het ensemble dateert deze kuil in de 10de of eerste helft 11de eeuw.

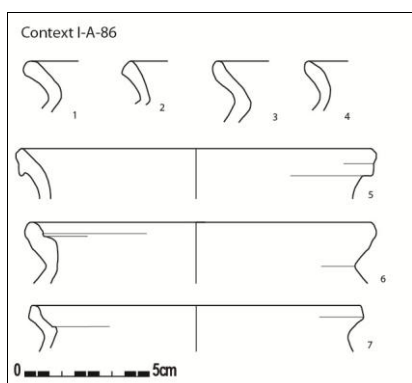

Fig. 25: Grijs aardewerk, kogelpotten (1-7).

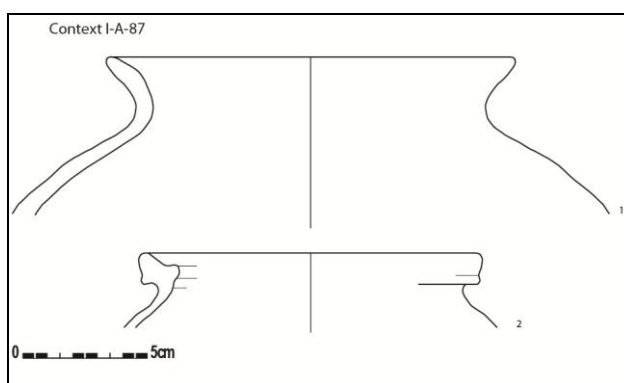

Fig. 26: Aardewerk uit een verstoorde context gelegen binnen de bouwplattegrond.
Grijs aardewerk: kogelpotten (1-2).

Fig. 27: Aardewerk uit context I-A-86.

Fig. 28: Aardewerk met radstempels uit context I-A-86.

Fig. 29: Aardewerk met doorboring uit context I-A-86.

7.3.1.3. Datering van erf 1

Zowel structuur I-A-23 als context I-A-86 is op basis van de combinatie van handgevormd aardewerk, de aanwezigheid het type Verhaeghe groep A en roodbeschilderd Rijnlands gedateerd in de volle middeleeuwen, en meer specifiek in de 10de tot 1ste helft van de 11de eeuw.

7.3.2. Erf 2

Erf 2 bestaat uit een gebouwplattegrond, omschreven als structuur I-A-155, en een grachtensysteem met contextnummers I-A-152, I-A-173-CD-4, I-A-148, I-A-147, I-A-126, I-A-128, I-A-142, I-A-12 en I-A-146.

7.3.2.1. Gebouwplattegrond: structuur I-A-155

7.3.2.1.1. Beschrijving van de gebouwplattegrond

Ca. 34 m ten zuiden van erf 1 ligt een tweede gebouwplattegrond met een gelijkaardige opbouw. Het betreft opnieuw een drieschepige constructie met dubbele palenrijen, ditmaal met NNO-ZZW-oriëntatie. Dit gebouw heeft een extra travee en is groter dan structuur I-A-23. Het kent afmetingen van maximaal 11,8 m lengte op 9,6 m breedte (gemeten tussen paalkernen). De middenbeuk was 6,3 m breed, de zijbeuken meten gemiddeld 1,7 m (gemeten tussen paalkernen).

De binnenste palenrijen bestaan uit contexten I-A-188, I-A-160, I-A-155, I-B-43, I-B-45 langs de westelijke zijde en I-A-287, I-A-274, I-A-265, I-A-254, I-B-66 langs oostelijke zijde. De breedte van een travee varieert tussen 3,6 m en 4 m. De oostelijke palenkoppels lijken op een vrij rechte lijn te liggen, met

een heel lichte buiging naar binnen toe. De lijn waarop de westelijke palenkoppels liggen, is iets meer gebogen: ter hoogte van context I-A-155 zit een lichte knik naar binnen toe.

De diepst gefundeerde palen (context I-A-155 gaat 80 cm diep ten opzichte van een vaste TAW-waarde, namelijk 46,50 m; I-A-265 gaat 62 cm diep) vormen het zwaartepunt van het gebouw. Voorbij dit zwaartepunt zit ook een heel lichte knik in de palenrijen. Enkel van context I-A-274 ontbreekt de tweede paal, de overige palenkoppels zijn allen bewaard en liggen op één lijn waardoor geen twijfel bestaat over dit deel van het gebouw. De buitenste palen behoren tot contexten I-A-161, I-A-359, I-A-156 en mogelijk I-B-42 en I-A-159 aan westelijke zijde en contexten I-A-286, I-A-262 en mogelijk I-A-259 aan oostelijke zijde.

Bij de westelijke buitenste palenrij ligt context I-A-159 tussen context I-A-161 en I-A-359, zonder equivalent in de binnenste palenrij. De vulling wijkt echter af van de andere paalkuilen. Mogelijk gaat het om een extra ondersteuning: beide palen zijn ondiep, want zo blijkt context I-A-359 slechts 25 cm diep te gaan en I-A-161 slechts 21 cm. Door 40 cm diep (ten opzichte van een vaste TAW-waarde, namelijk 46,50 m) gefundeerd te zijn, diende context I-A-159 als stevig gefundeerde drager.

Voor de noordelijke palen voorbij de knik is daarentegen enige twijfel. Het zoeken naar de westelijke palen gebeurde op een dieper niveau (grondvlak B). Er liepen recentere grachten en greppels overheen, dus is het niet uitgesloten dat er palen door de wirwar aan grachten zijn vergraven. Op B-niveau is context I-B-42 wellicht de tegenhanger van context I-A-259 in de meest oostelijke palenrij. Deze palen lijken te horen bij de structuur, maar hun ligging in de plattegrond is discutabel. Beiden situeren zich op één lijn met de buitenste palenrij, maar toch liggen ze ietwat vreemd t.o.v. de binnenste paal waarbij ze zouden moeten horen.

Ter hoogte van de noordelijke korte zijde is aan de westelijke binnenste palenrij een extra paal gesitueerd (I-B-45). Aan de oostelijke binnenste palenrij bevindt zich equivalent I-B-67. Het niet onwaarschijnlijk dat de woning aan de korte noordelijke zijde een uitsprong of herstelling heeft gekend. Ook in het zuiden lijkt de middenbeuk een uitsprong te kennen door context I-A-194. Context I-A-194 ligt evenwel op ongeveer 3 m van de zuidelijke korte wand van het gebouw, maar ligt ook in eenzelfde lijn met de binnenste westelijke palenrij. Het ontbreken van een tegenhanger is mogelijk te verklaren door een jongere grote kuil die zich op dezelfde lijn bevindt (context I-A-296). Hierin is residueel aardewerk gevonden die samen met de ligging t.o.v. de andere palen, een tweede argument vormt om een oudere paal op die plaats te veronderstellen. Paalkuil I-A-296 is zwaar gefundeerd: met een diepte van 88 cm kon het voor een degelijke ondersteuning zorgen. De vulling van de kuil wijkt echter door de vele roestvlekjes en het ontbreken van grijze leem lichtjes af van de overige paalkuilen. Hierdoor is het twijfelachtig of de paal toebehoort aan de originele constructie. Mogelijk is de paal onderdeel van een latere aanbouw of herstelling. Hoewel het dus heel goed mogelijk is dat het gebouw aan de korte zuidkant een extra travee heeft gehad, kan dit niet met volle zekerheid gesteld worden doordat de paalkuilen door recentere sporen kunnen zijn uitgewist. Een aanvullende hypothese is dat de zuidelijke extra travee wel degelijk is aangebouwd in een latere bouwfase en de paalkuilen aan de noordkant buiten gebruik zijn geraakt. De U-vormige greppel (I-A-147) die t.h.v. de noordelijke travee zeer dicht tegen het huis ligt, kan een argument zijn voor deze hypothese.

Uitgezonderd kuil I-A-296 blijkt de vulling van de andere kuilen vrij gelijkaardig te zijn: lichtbruine leem, hier en daar met grijze vlekjes en moederbodenvlekjes. Enkele kuilen bewaren kleine brokjes houtskool. Aan de oostelijke lange zijde vertonen drie contexten (I-A-265, I-A-262 en I-A-274) een iets meer oranje kleur.

Vergelijkbare gebouwplattegronden komen aan bod in hoofdstuk “7.3.2.4. Vergelijkbare plattegronden”.

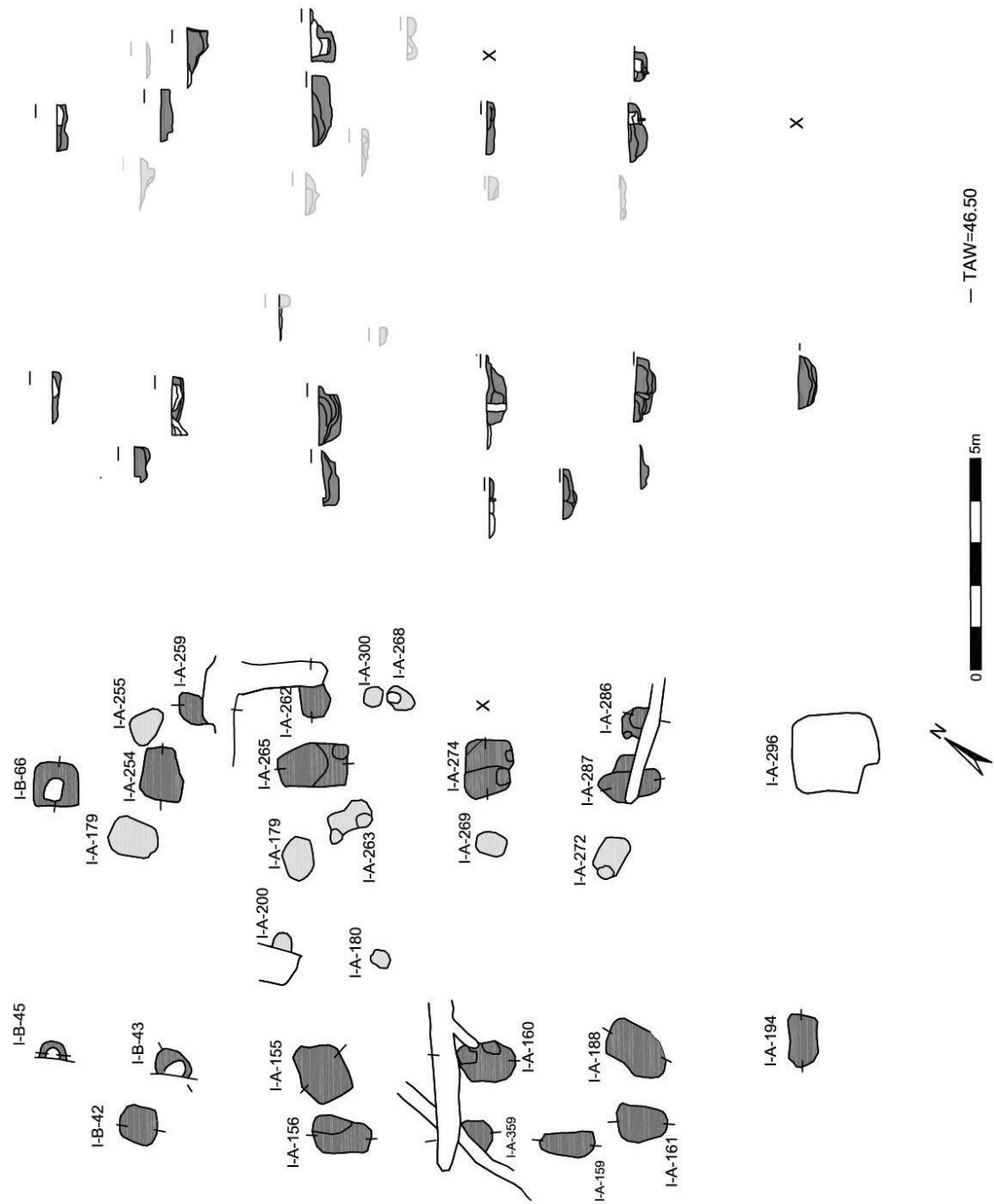

Fig. 30: Structuur I-A-155 in grondvlak met contextnummers en in coupes.

De structuur is vergezeld van een tiental paalkuilen die zich binnen en naast de plattegrond bevinden. Vermoedelijk waren deze aangelegd n.a.v. verbouwingen aan de originele constructie. Opvallend zijn vier kuilen die zich naast de binnenste oostelijke palenrij bevinden. Contexten I-A-272, I-A-269, I-A-179 en I-A-253 liggen in de lengte van de woning op een rechte lijn en op dezelfde lijn van de palenkoppels. Context I-A-253 is qua diepte en vulling gelijkaardig aan de daarnaast gelegen context I-A-254 en I-A-255. Hoewel de vulling en de diepte van de kuilen onderling varieert, is het aannemelijk deze palenrij te beschouwen als een herstelling of herbouw van de binnenste oostelijke palenrij. Wanneer het herbouw betreft, ontstaat de hypothese dat de buitenste oostelijke palenrij zijn nut had verloren en was opgeheven, waardoor de oorspronkelijke binnenste rij ging fungeren als buitenste rij. Op deze manier verkleinde het huis: de middenbeuk was dan nog ca. 5,1 m breed i.p.v. 6,3 m (gemeten tussen paalkernen).

Hoewel er geen duidelijke structuur kan worden gedetecteerd, kunnen deze vier en de overige kuilen ook een eventuele tweede (of meerdere?) plattegrond(en) impliceren. Mogelijk gaat het om een structuur die gelijktijdig is met de jongste fase van de omliggende greppels (cfr. verder). Het betreft contexten I-A-263, I-A-255, I-A-300, I-A-268, I-A-180 en I-A-200. De diepte van de kuilen varieert van 15 cm tot 74 cm. De vulling van de kuilen biedt geen uitsluitsel naar nieuwe structuren toe, aangezien zij onderling licht verschillen. Enkele contexten bevatten donkerbruine, grijze zandleem, enkele vertonen grijze leem en enkele eerder oranje-grijze leem. De hoeveelheid inclusies varieert per kuil.

Fig. 31: Overzicht op de bouwplattegrond van erf 2 met aanduiding van de dubbele palenrijen zonder de uitsprongen.

7.3.2.1.2. Vondsten uit de bouwplattegrond

Het grootste aandeel in het vondstmateriaal is het grijs, lokaal handgevormd en nagedraaid, aardewerk. In totaal zijn 64 scherven gevonden, waarvan minimaal vier afkomstig zijn van kogelpotten (o.a. met radstempel) en minimaal één van een teil. Ook zijn er twee stukjes roodbeschilderde Rijnlandse waar aangetroffen, waarvan één rand van een tuitpot afkomstig lijkt. Er is één stukje rood aardewerk bewaard, dat zowel intern als extern geglazuurd is (met vermoedelijk strooiglazuur). In de bouwplattegrond is niet enkel ceramiek gevonden, maar ook bot en silex. Bij het dierlijk bot is een fragment van een rund herkend, tanden en twee stukjes die verbrand zijn.

Vier silex werktuigen zijn eveneens gerecupereerd: één microklingfragment met proximaal een schuine afknotting, één proximaal afslagfragment, één klein distaal fragment van een afslag en een Tardenoisspits.

Deze microkling met afgestompte boord en geretoucheerde basis dateert uit het vroege (8800 tot 7100 v.C.) tot midden mesolithicum (7100 tot 6450 v.C.). Deze vondsten zijn vermoedelijk verspit en zijn een aanwijzing voor de aanwezigheid van gemeenschappen van jagers-verzamelaars die in de steentijd in deze streek rondtrokken.

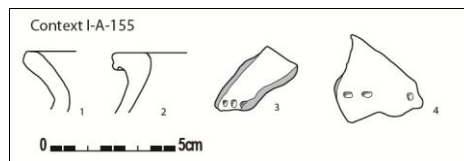

Fig. 32 : Grijz aardewerk, kogelpotten (1-4).

7.3.2.1.3. Datering van de gebouwplattegrond

Vrijwel al het aardewerk uit structuur I-A-155 is handgevormd en achteraf nagedraaid, wat een datering in de 12de eeuw uitsluit maar het gebouw in de 10de of 11de eeuw plaatst. Door de afwezigheid van 10de-eeuws materiaal (bv. aardewerk van het type Verhaeghe groep A) is een datering in de 11de eeuw het meest plausibel.

7.3.2.2. *Grachtensysteem*

7.3.2.2.1. Beschrijving

Rondom en overheen plattegrond I-A-155 liggen heel wat greppels door en over elkaar. Enkele ervan vormen opmerkelijk een ‘U’ rondom de huisplattegrond, zonder daarbij paalsporen te oversnijden.

De greppels die gelijktijdig worden beschouwd met de plattegrond zullen hieronder verder worden besproken. De overige, die duidelijk ouder of jonger zijn dan de plattegrond, komen later aan bod (cfr. infra).

Fig. 33: Detailplan met aanduiding van de greppels.

De erfomsluiting rondom het huis bestaat uit verschillende fases. Stratigrafisch is het niet steeds zichtbaar hoe de verschillende fases zich ten opzichte van elkaar verhouden. Dit is enerzijds te wijten aan de vulling van de greppels, anderzijds door de aanwezigheid van recentere sporen die het greppelcomplex oversnijden.

De U-vormige greppels omsluiten slechts het noordelijke deel van de plattegrond. Naar het zuiden toe worden de greppels steeds ondieper en onduidelijker, waarbij ze geleidelijk verdwijnen. Dit kan te maken hebben met de topografie van het landschap. Door erosie is wellicht een deel van de helling weggespoeld, waarbij ook de sporen mee erodeerden. Ook bij de andere grachten op het terrein is dit fenomeen zichtbaar. Hierdoor is het echter niet duidelijk of het huis ooit volledig was omgracht. De kans bestaat dat het huis enkel aan de noordelijke zijde was voorzien van greppels, omdat het terrein daar lager lag en er afwatering nodig was. Ook de toegang tot het erf is niet gekend. Bij vergelijkbare sites blijkt de gracht het huis wel volledig te omsluiten.³⁶

Hieronder worden de mogelijke verschillende fases besproken, van oud naar jong.

7.3.2.2.2. Greppel I-A-152

Greppel I-A-152 is enkel ten westen van het gebouw geregistreerd (groen op het plan). In het noorden draait deze licht af naar het noordoosten toe. Ze wordt oversneden door een latere greppelfase (context I-A-147, geel op het plan) en volledig vergraven door gracht I-A-141 (donkerblauw op het plan). Hierdoor is het onmogelijk het verdere verloop te bepalen. Naar het zuiden toe kan de greppel nog even kort worden gevolgd, totdat het verdwijnt onder spoor I-A-120 (geel op het plan). De vulling is vrij sterk uitgelooft en is lichtbruin tot lichtgrijs.

De vondsten hieruit bestaan slechts uit 11 grijze handgevormde wandscherven, waaronder twee van eenzelfde kogelpot waarop groeflijversiering aanwezig is. Het geheel wijst op een datering in de volle middeleeuwen. Een meer exacte datering kon, door gebrek aan meer vondsten, niet bekomen worden.

7.3.2.2.3. Greppel I-A-173-CD-4 / I-A-148

Een tweede grachtfase is opmerkelijk daar deze enerzijds bestaat uit een vrij ondiepe greppel (I-A-148, lichtblauw op het plan), en anderzijds uit een deel waarbij de greppel zich tot ca. 50 cm onder het afgegraven vlak bevond (I-A-173-CD-4, lichtblauw op het plan).

De overgang en/of relatie tussen beide contexten, gelegen in de noordwestelijk bocht, blijft eerder vaag. De recentere gracht I-A-141 loopt immers overheen de overgang tussen beiden (donkerblauw op het plan). Bij het verdiepen naar vlak B bleek greppel I-A-148 echter duidelijk af te buigen richting greppel I-A-173-CD-4, waardoor ze hetzelfde zijn. Verder naar het noordoosten duikt de greppel terug op (I-A-317, lichtblauw op het plan) en vormt zodanig een U-vorm rond structuur I-A-155.

In het zuidwesten tekent deze greppel zich maar vaag af. De aflijning ervan is ter hoogte van spoor I-A-153 heel onduidelijk. Dit laatst vermelde, sterk gebioturbeerd spoor is mogelijk het snijpunt van twee greppeluiteinden (I-A-173-CD-4 en I-A-145). De greppel draait naar het noordoosten (spoor I-A-317) waar ze opnieuw plots ondieper wordt en iets verder niet meer is bewaard. De verschillende coupes op het noordelijk deel tonen hetzelfde beeld: een vrij homogene vulling met middenin een grijs pakket. Enkel in de noordwesthoek vertoont de vulling een dik houtskoolrijk pakket.

³⁶ Zoals op de site Erembodegem Zuid IV, Ronse Stadstuin en Ronse Pont West. In hoofdstuk 7.3.2.4. Vergelijkbare plattegronden komt dit aan bod.

Fig. 34: Coupe op context I-A-141 en I-A-173-CD-4. Overgang van een ondiepe greppel naar een vrij diep uitgegraven, houtskoolrijke greppel.

Het vondstenensemble uit de diepe gracht I-A-173-CD-4 bestaat uitsluitend uit handgevormd grijs aardewerk. De grotere fragmenten tonen sporen van nadraaiing. Drie randen en drie fragmenten met radstempelversiering zijn afkomstig van kogelpotten. Dertien wandfragmenten behoren tot eenzelfde kogelpot. Daarnaast is er een korte steel van een grijze pan aangetroffen. De steel doorboort de wand, wat voorkomt tot en met de 13de eeuw.³⁷ Een hele reeks fragmenten kunnen niet tot een bepaalde vorm worden gerekend, al kan aan de ronding worden vermoed dat het ook hier kogelpotfragmenten betreft. Er zijn enkele baksteenfragmenten aangetroffen, alsook een stuk Doornikse kalksteen. Een residueel silexfragment kan typologisch ondergebracht worden bij het type 'mes'.

Het ensemble dateert deze greppelfase in 11de eeuw. Algemeen lijkt het aardewerk dikker te zijn dan het aardewerk dat afkomstig is uit de palen van de plattegrond (structuur I-A-155). Dit kan erop wijzen dat deze context jonger is.

Uit de context I-A-148 komen 98 fragmenten van eenzelfde kogelpot. Het gaat mogelijk om een gedraaid exemplaar, wat de context eerder in de 12de eeuw dateert. De scherven zijn echter vrij sterk verveerd, waardoor dit niet zeker is. Algemeen wordt voor deze greppel een datering in de 11de, of mogelijk 12de, aangenomen.

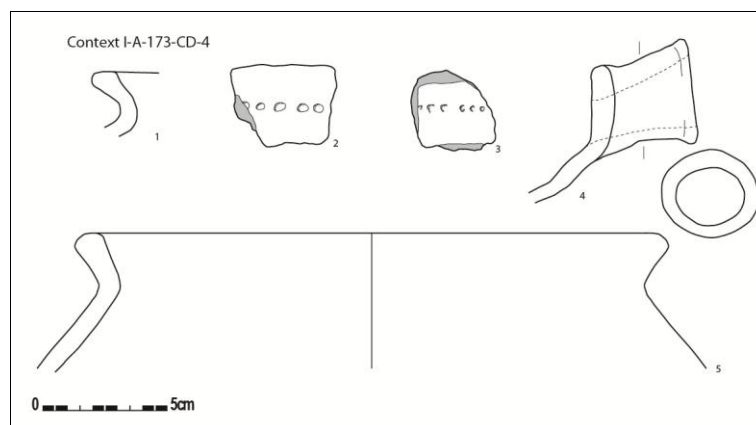

Fig. 35: Grijs aardewerk; kogelpotten (1-3, 5), pan (4).

7.3.2.2.4. Greppel I-A-147

De jongste fase van het greppelcomplex volgt de oriëntatie van I-A-152 en I-A-173-CD-4 / I-A-148 en is recenter (geel op het plan). In het westen ligt ze echter dicht bij de palenzetting van het gebouw - paalspoor I-B-42 en I-B-45 - maar ze oversnijdt deze niet. Hieruit kan worden afgeleid dat deze greppelfase ofwel bijzonder dicht ligt tegen het huis, ofwel dat de noordelijke travee van het huis ten tijde

³⁷ De Groote, 2008, p. 250.

van deze greppelfase reeds in onbruik was en het huis eventueel aan de zuidelijke kant van een extra travee was voorzien (cfr. supra).

Spoor I-A-120 (geel op het plan) ligt in het verlengde van I-A-147. Beide worden van elkaar gescheiden door kuil I-A-118 (donkerblauw op het plan). Omdat I-A-120 lijkt af te buigen in zuidwestelijke richting is dit niet zeker en is het ook mogelijk dat deze greppel te maken heeft met een ander, niet gekend, greppelsysteem.

De greppel wordt steeds ondieper naarmate ze naar het noordoosten afdraait, maar ook houtskoolrijker. Helemaal in het oosten is de greppel nauwelijks bewaard. Ze oversnijdt er wel duidelijk een oudere fase van de grote ronde gracht met structuurnummer I-A-44 (context I-A-326-MN-3, oranje op het plan) (cfr. infra). Deze grote ronde gracht, zal uiteindelijk in grote lijnen dezelfde oriëntatie volgen als het U-vormig greppelsysteem.

Uit context I-A-147 zijn ca. 50, vaak erg kleine, scherven verzameld. Het gaat om twee kogelpotranden waarvan één duidelijk gedraaid. Andere fragmenten kunnen met enige waarschijnlijkheid ook aan deze vorm worden toegeschreven, maar lijken vaak nog handgevormd. Daarnaast is er een halsfragment met draairibbels, afkomstig van een kan/kruik, mogelijk in vroegrood aardewerk. Als importaardewerk werden er twee kleine stukjes in roodbeschilderd aardewerk herkend. Overigens zijn enkele grote fragmenten in tefriet afkomstig van een maalsteen.

Het geheel kan worden gedateerd vanaf de tweede helft van de 11de tot het midden van de 12de eeuw (omwille van het samen voorkomen van handgevormd en gedraaid aardewerk, de aanwezigheid van vroegrood en roodbeschilderd aardewerk). Indien het fragment met vroegrood baksel toch fout werd herkend, is het mogelijk dat de greppel slechts tot de vroege 12de eeuw moet worden gedateerd.

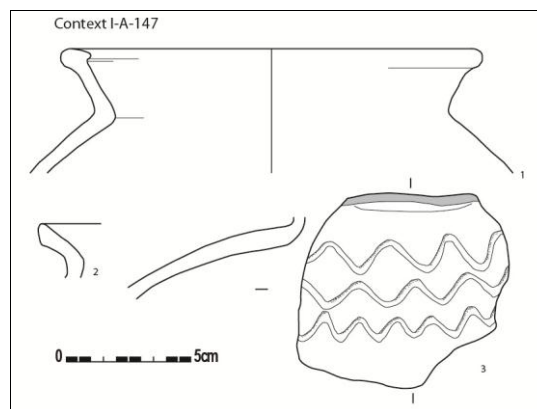

Fig. 36: Grijs aardewerk, kogelpotten (1-3).

7.3.2.2.5. Greppel I-A-126/I-A-128

Drie greppels met aftakkingen die ook bij erf I-A-155 worden besproken, zijn contexten I-A-126/I-A-128, I-A-142/I-A-12 en I-A-146. Het is duidelijk dat het in een periode vóór de U-vormige greppels gegraven is en door datzelfde greppelsysteem zijn nut verloor. Door de oriëntatie lijkt het echter grofweg een voorloper te zijn van de latere U-vormige greppels.

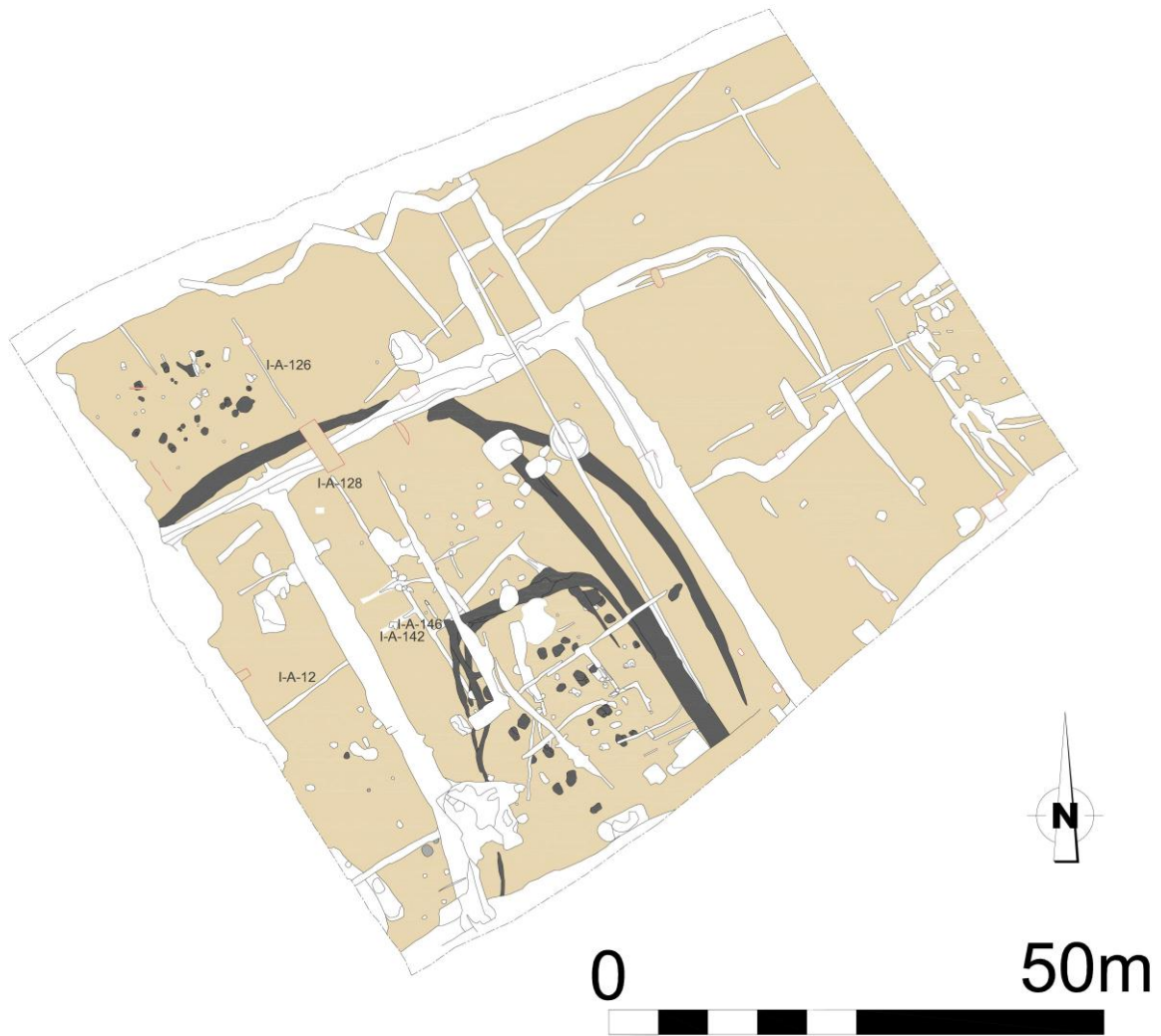

Fig. 37: Grondplan met aanduiding contexten.

Parallel met de helling van het terrein is greppel I-A-126/I-A-128 uitgegraven (noordnoordwest-zuidzuidoost). Het betreft een sterk uitgelopen, zeer ondiep bewaarde greppel, die verschillende keren oversneden wordt door recentere sporen. Het uiteinde in het zuiden is slecht zichtbaar aangezien deze eindigt in het greppelcomplex van het gebouw I-A-155.

Mogelijk behoort de greppel samen met greppel I-A-142 tot eenzelfde afwaterings- of afbakeningssysteem. De relatie met I-A-146 is daarentegen niet duidelijk (cfr. infra). Er zijn opmerkelijk enkele zeer kleine fragmentjes Romeins kruikwaar in aangetroffen, evenals een klein stukje in grijs aardewerk. De afwezigheid van betrouwbaar aardewerk laat niet toe deze greppel te dateren.

7.3.2.2.6. Greppel I-A-142/I-A-12

Zowel zijn haakse ligging op greppel I-A-128, als zijn identieke vulling doen vermoeden dat deze greppels gelijktijdig zijn. Er is geen aardewerk in aangetroffen. Tijdens het proefsleuvenonderzoek kon deze greppel verder naar het zuidwesten worden gevolgd. Hierdoor werd, ondanks de geringe diepte en de sterk uitgelopen vulling, duidelijk dat I-A-12 tot dezelfde greppel behoort.

Een mogelijke rand van een kogelpot is het enige fragment dat uit de vulling werd gerecupereerd. Daarnaast is ook een ringetje in metaal aangetroffen.

7.3.2.2.7. Greppel I-A-146

De relatie met greppel I-A-128 is zeer vaag. Indien ze gelijktijdig zijn, staat deze greppel in een abnormale schuine hoek op I-A-128. Indien ze niet in elkaar overlopen betekent dit dat hij net op deze plaatst eindigt, of dat het verder loop niet is bewaard. De vulling is duidelijk meer gevlekt dan I-A-128, maar ook vrij uitgelooft.

Een tweede probleem is het kruispunt met I-A-147. Er zit een sterk uitgelooftde kuil onder het kruispunt van beide greppels (spoor I-C-3), wat de leesbaarheid in het vlak niet ten goede komt. Verder naar het noordoosten toe, na ca. 12 m, maakt de greppel een bocht van 90° naar het zuidoosten, al lijkt ze ook nog even verder te lopen. Hieruit lijkt dat de latere greppels rond de gebouwplattegrond ongeveer dezelfde richting hebben gevolgd.

Een opmerkelijk gegeven is de quasi identieke oriëntatie met de hierboven besproken I-A-58 en I-A-305. Deze vage gegevens en het ontbreken van dateerbaar aardewerk (vijf grijze scherven), laten niet toe om verdere uitspraken te doen over zijn functie en datering.

7.3.2.3. Probleemstelling bij de datering van erf 2

Het aardewerk uit de paalkuilen wijst op een datering in de 10de - 11de eeuw, mogelijk vooral in de 11de eeuw. De eerste greppelfase kan slechts ruim worden gedateerd, in de volle middeleeuwen. De tweede fase daarentegen wordt aan de hand van het aanwezige aardewerk in de 11de, mogelijk 12de eeuw gedateerd, de derde greppelfase in de tweede helft van de 11de tot en met de 12de eeuw. Wanneer er enkel rekening wordt gehouden met de dateringen van het aardewerk, is er mogelijk enige discrepantie tussen de fase van bewoning (mogelijk 10de en zeker niet de 12de eeuw) en de bijhorende greppels (mogelijk 12de eeuw).

Structureel gezien echter, bakent het ganse U-vormige greppelsysteem het erf af. Ondanks het feit dat de meest noordwestelijke paal dicht bij greppel I-A-147 gepositioneerd is - rekening houdend met de diepte van het registratieniveau (er werd ca. 70 cm afgegraven) moet de een de andere hebben doorsneden - hoeft dit niet meteen te betekenen dat de greppel *niet* rondom het huis ligt. Een zuidwaartse verschuiving van het huis is hierbij een mogelijkheid. We dienen bij dit alles ook rekening te houden met het feit dat het aanwezige aardewerk een datering oplevert voor de vulling van de greppel, en niet voor de aanleg ervan. Wanneer we dit in rekenschap brengen, geeft het geheel (omgrachting en gebouw) meteen een uniformere indruk.

7.3.2.4. Vergelijkbare plattegronden

Hoewel de huisplattegronden in de volle middeleeuwen in Vlaanderen en Nederland enige variatie vertonen in opbouw, vallen de driebeukige configuraties op als vrij typerend voor de 10de tot 12de eeuw. Grote drieschepige gebouwen met een ruime middenbeuk en modulaire opbouw lijken, op basis van de huidige stand van het onderzoek, eerder de norm te zijn geweest voor de volle middeleeuwen.

Deze gebouwplattegronden vertonen telkens eenzelfde driebeukige opbouw, bestaand uit twee rijen van minimaal drie palenkoppels. Er zijn doorgaans geen nokstaanders, waardoor er een brede middenbeuk ontstaat. Het aantal palenkoppels varieert, net als extra afwerking aan de korte zijden. In bepaalde gevallen is er in het verlengde van de binnenste palenrij een extra paal gesitueerd, zodat een extra travee aan de korte wand ontstaat. Tussen de paalkuilen kunnen ook andere paalkuilen opduiken die niet in een lijn liggen met de overige, wat mogelijk wijst op herstellingen. In sommige gevallen zijn de binnenste palenrijen dieper gefundeerd dan de buitenste. Over het algemeen zijn de woningen rechthoekig, maar dit type plattegrond bestaat ook met een licht gebogen lange zijde. Sterk gebogen lange zijden kunnen eerder gerekend worden tot de zogenaamde bootvormen, die buiten deze bespreking vallen. Vaak liggen de

huizen binnen één of meerdere enclosgrachten, soms met waterputten of drenkpoelen, en zijn ze vergezeld van artisanale kuilen.

Op basis van de reeds opgegraven sites lijkt het erop te wijzen dat de driebeukige woningen vooral in de Oost- en West-Vlaamse zandstreek, zandleemstreek en leemstreek voorzien waren van rechte wanden. De sterk gebogen wanden (bootvormig) duiken op in de Antwerpse Kempen en de Limburgse zandleemregio. In de West-Vlaamse zandstreek lijken mengvormen mogelijk te zijn.

Belangrijke parallellen in het werkingsgebied van SOLVA zijn deze sites: de site te **Erembodegem-Zuid IV**³⁸ bestaat uit een volmiddeleeuwse nederzetting met een 12de- tot vroeg 13de-eeuws drieschepige gebouwplattegrond, gelegen ten westen van een omgrachte artisanale zone. Dezelfde site bracht ook een 9de-eeuwse Karolingische gebouwplattegrond aan het licht. Daarnaast is de site van **Ronse-Stadstuin**³⁹ interessant: de woonzone is afgebakend door een gracht met systematische onderbrekingen die toegang tot het erf verschafte. Binnen de *enclosure* zijn er drie gebouwen, waarvan twee grote, drieschepige gebouwen (minimum 13,6 x 9,1 m en 10,2 x 10,2 m) met een brede centrale binnenruimte en een kleiner tweeschepig gebouw. De nederzetting met gefaseerde bewoning dateert van de 9de tot de 11de eeuw. Eveneens te **Ronse**, op de site **Pont West**,⁴⁰ is een drieschepig gebouw met twee maal vier palenkoppels opgedoken. Aan beide korte zijden zit een uitsprong waarbij de paal zich bevindt in het verlengde van de binnenste rij. De binnenste palen zijn dieper gefundeerd. De woning (15,7 x 8,6 m) is omgeven door een erfgracht en is gedateerd in de 11de – 12de eeuw. De twee huisplattegronden (15 x 7 m en 8,3 x 5 m) in **Lede-Kleine Kouterrede**⁴¹ zijn gedateerd in de 9de – 10de eeuw.

Interessant is het vergelijken van gelijkaardige gebouwplattegronden zoals er een aantal zijn opgegraven in zandig Vlaanderen. De voorbeelden die hier aan bod komen zijn Evergem, Aalter, Merendree, Zele, Herkede-Stad en Brugge. Een site waar tussen drie verschillende gebouwplattegronden één huis is herkend als drieschepig, is **Evergem-Molenhoek**.⁴² Rond dit huis lag een erfgracht met een opening die fungeerde als toegang. Het huis met afgeronde wanden dateert samen met de gracht in de 11de-12de eeuw. Overeenkomstig zijn de huizen van **Evergem-Steenovenstraat**⁴³: van de zes woonerven zijn er twee huizen met licht gebogen en drie met rechte wanden. Alle vijf zijn ze drieschepig en liggen ze dicht tegen de erfgracht. Het vondstmateriaal wijst naar de 11de-12de eeuw; een specifiekere datering plaatst de erven in de tweede helft van de 11de en de eerste helft van de 12de eeuw. In het nabijgelegen **Evergem-Ralingen**⁴⁴ was eveneens 12de-eeuwse bewoning. Eén gebouw is omgeven door een grachtensysteem waarop andere grachten zijn aangesloten. Binnen deze complex gesitueerde grachten zijn twee tot vier huizen gelegen die een drieschepige opbouw vertonen met dubbele palenrijen. Eén van de gebouwen is gekenmerkt door gebogen wanden. Dat Evergem in de volle middeleeuwen druk bewoond was, blijkt ook uit de site van **Evergem-Koolstraat**.⁴⁵ Ook hier betreft het een drieschepig bootvormig gebouw met een D-vormige afbakende gracht. Op basis van de vondsten kon het erf gedateerd worden in het tweede en derde kwart van de 12de eeuw. Een ander gebouw dat zich net buiten het erf bevond, is gedateerd in het tweede kwart van de 12de eeuw.

³⁸ Van de Vijver *et al.* 2008.

³⁹ Pede, Clement, De Cleer, Guillaume & Cherretté, 2013, SOLVA-Archeologierapport 20, pp. 185-190.

⁴⁰ De Graeve, rapport in voorbereiding.

⁴¹ Mondelinge mededeling van Celine Clement, rapport in voorbereiding.

⁴² Schynkel & Urmel 2008.

⁴³ De Logi & Schynckel 2008.

⁴⁴ Van de Vijver *et al.* 2010.

⁴⁵ De Logi *et al.* 2009.

Andere voorbeelden zijn te vinden in Aalter-Langevoorde, Zele, Herk-de-Stad en Brugge-Refuge. In **Aalter-Langevoorde**⁴⁶ is van de twee 11de- of wellicht 12de-eeuwse huizen één afgebakend door een grachtensysteem. Een gelijkaardig gebouw is gevonden te **Merendree-Molenkouterslag**,⁴⁷ dat is gedateerd in de 10de – 11de eeuw, meer bepaald tussen 940 en 1050. Een ander 12de-eeuws erf is gevonden in **Zele**.⁴⁸ Hier is een drieschepig gebouw vergezeld van enkele grachten en greppels. Idem voor het 12de-eeuwse erf op de site van **Herk-de-Stad**⁴⁹. Een onderbreking in de nauw omsluitende grachten, fungeert als toegang tot het erf. Het erf gevonden te **Brugge-Refuge**⁵⁰, is onder voorbehoud gedateerd ten vroegste in de 9de eeuw. Ook deze huizen, drie in totaal, vertonen dezelfde drieschepige plattegrond. Samen met een aantal spijkers zijn ze vergezeld van afbakende grachten waarin een toegang is voorzien. De bewoning op deze site is uiteindelijk meer noordwaarts verschoven, waarbij in de volle middeleeuwen rond één van de twee erven ook een gracht lag.

7.3.3. Gracht: structuur I-A-44

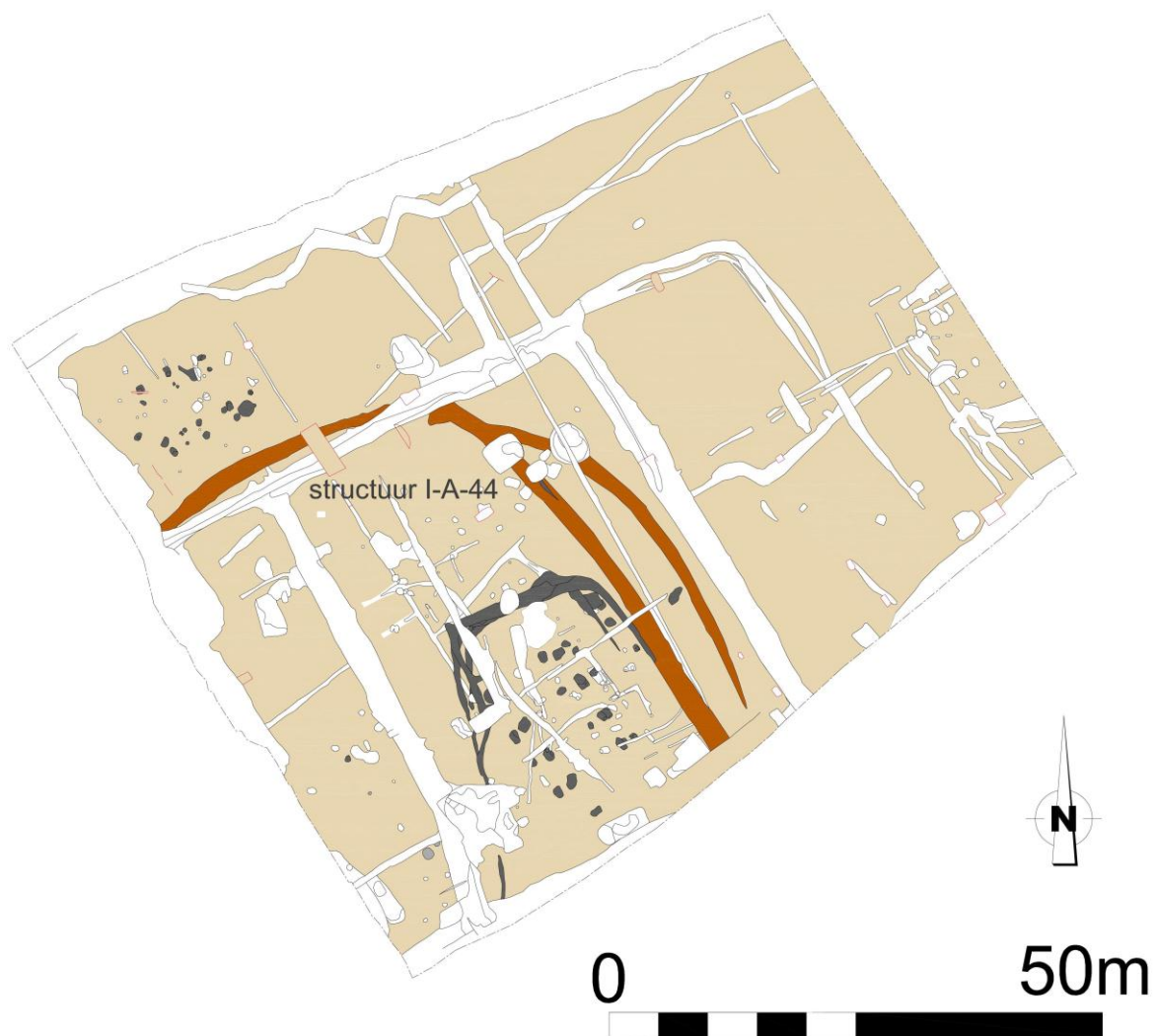

Fig. 38: Grondplan met aanduiding van structuur I-A-44 (bruin).

⁴⁶ De Clerq & Mortier 2000.

⁴⁷ Vanhee & Hoorne 2006.

⁴⁸ Mortier *et al.* 2003.

⁴⁹ Wouters *et al.* 1996.

⁵⁰ Hollevoet & Hillewaert 1997/1998.

Een grote gebogen gracht met structuurnummer I-A-44 wordt in het westen doorsneden door een recentere perceelgracht (context I-A-14), en in het zuiden door de sleufwand. Het verdere verloop en areaal dat het afbakt is dus niet gekend. Het verloop ervan kan eerder worden omschreven als een rechthoek met bolle zijden. In de noordoostelijke hoek splitst het op in twee grachten. Er is geen oversnijding zichtbaar waardoor niet duidelijk is of beide grachten gelijktijdig hebben gefunctioneerd, of het om een heruitgraving gaat waarbij het verloop van de gracht enigszins licht wijzigde. Ze lopen verder naar het zuid-zuidoosten toe, waarbij de meest oostelijke een grotere ronding vertoont. De vulling van beide grachten is bijna identiek.

In het noorden is de gracht slechts ca. 10 cm diep bewaard, in het oostelijk deel duiden de coupes op een diepte tot ca. 37 cm diep.

Ter hoogte van de recentere greppel met contextnummer I-A-178 werd tijdens het onderzoek de meest westelijke gracht verdiept om de relatie met de greppel rondom het gebouw (context I-A-147) uit te pluizen. Hierbij kwam een oudere grachtfase aan het licht (d.i. spoor I-B-73 met contextnummer I-A-326-MN-3). Deze oudere grachtfase vangt aan op deze plaats en loopt verder naar het zuiden, parallel met een jongere fase (contextnummer I-A-326-MN-1). Enkel in coupe MN (fig. 39) en KL op spoor I-A-326 waren de twee fases zichtbaar. Zoals hierboven reeds vermeld, ging de greppel met contextnummer I-A-147 overheen de oudste grachtfase (cfr. supra). Dit impliceert dat er reeds een gracht aanwezig was op die oostelijke locatie en dat die door de U-vormige greppel rond het huis is vervangen. Stratigrafisch kon de relatie tussen de jongste fase van de grote erfgracht en de U-vormige greppel rondom de huisplattegrond niet worden bepaald. Daardoor kan niet worden achterhaald of de grote gracht met structuurnummer I-A-44 al aanwezig was ten tijde van de bewoning, of dat deze is aangelegd in een latere fase bij een uitbreiding van het erf.

Fig. 39: Coupe MN op structuur I-A-44 met contextnummers I-A-326-MN-1, I-A-326-MN-3 en I-A-147.

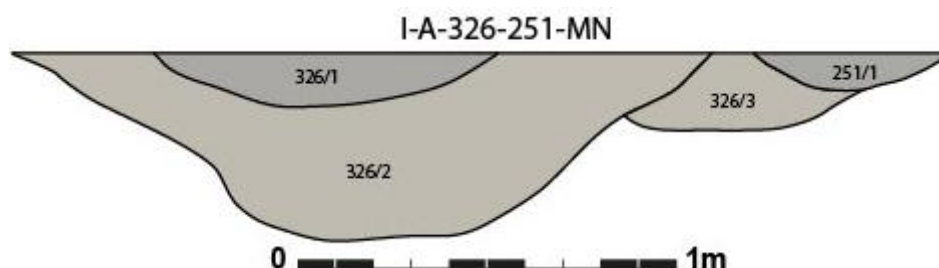

Fig. 40: Coupe MN op structuur I-A-44 met contextnummers I-A-326-MN-1, I-A-326-MN-3 en I-A-147.

Het aardewerkensemble uit deze context bestaat enerzijds uit lokaal handgevormd aardewerk, waaronder enkele bijgedraaid lijken te zijn, en anderzijds uit importaardewerk. Tot het lokale aardewerk behoren minstens tien fragmenten tot het type kogelpot, waarvan zeven randen en drie fragmenten met

radstempelversiering. Andere wandfragmenten vertonen roetsporen, waardoor ze evenals door hun typische ronding ook als kogelpot zijn gedetermineerd. Eén scherf behoort tot het handgevormd met donkere kern (Verhaeghe groep A). Het importaadewerk is vertegenwoordigd door zeven fragmenten roodbeschilderd Rijnlands aardewerk, waaronder een uitgeknepen standing. Het geheel kan worden gedateerd vanaf 10de eeuw tot de vroege 11de eeuw.

Fig. 41: Lokaal handgevormd aardewerk en roodbeschilderd Rijnlands aardewerk uit structuur I-A44.

7.3.4. Relatie tussen de verschillende volmiddeleeuwse structuren

De chronologie tussen de verschillende hierboven opgesomde contexten en structuren is niet helemaal duidelijk. Ondanks dat de grote gebogen gracht eenzelfde datering heeft als de plattegrond I-A-23 (10de-eerste helft 11de eeuw) lijkt hun onderlinge ligging daar helemaal niet op te wijzen. Het gebouw ligt namelijk buiten het areaal dat de gracht omsluit. Toch sluit dit geen gelijktijdigheid met plattegrond I-A-155 uit en kan het gaan om een bijwoning die net buiten het omgrachte erf gebouwd is.

Het tweede gebouw I-A-155 ligt daarentegen wel binnen de grote gracht, waardoor deze een groot domein lijkt af te bakenen. Het huis heeft reeds een eigen, veel nauwere afsluiting door middel van een U-vormige greppel. Dat de jongste fases van de erfafbakening mogelijk in de 12de eeuw kan worden gesitueerd, wijst mogelijk op een occupatie van dit erf over verschillende generaties heen. Of de greppels puur als

erfabakening hebben gefungeerd of vooral als drainage is niet duidelijk. Het is mogelijk dat de woning enkel langs de noordelijke zijde is voorzien van greppels, wat een functie van afwatering inhoudt. Het is duidelijk dat de huisplattegrond met grachten van erf 2 een complexere opbouw heeft gekend dan de huisplattegrond van erf 1. De overlappende greppels maken de bewoningsevolutie ingewikkeld, net als de extra kuilen die zich bij de plattegrond bevinden. Vast staat dat erf 2 langer bewoond is geweest dan erf 1. Ondanks dat de onderlinge relatie tussen erf 1 en erf 2 onduidelijk blijft, kan men algemeen spreken van een langdurige bewoning in de volle middeleeuwen, en meer bepaald vanaf de 10de tot het midden van de 12de eeuw.

7.4. De late middeleeuwen

Tot de late middeleeuwen behoren enerzijds een rechthoekig grachtensysteem, dat zich bijna over het volledige terrein uitstrekt, en anderzijds een cluster in de oostelijke hoek dat uit verschillende greppels, grachten en kuilen bestaat. Daarnaast kunnen twee kuilen en een gracht in de deze periode worden geplaatst.

In het verdere vervolg van dit hoofdstuk zal er ter vereenvoudiging van het grote aantal contexten, voornamelijk gebruik worden gemaakt van cijfers en structuurnummers om de besproken grachten en greppels aan te duiden.

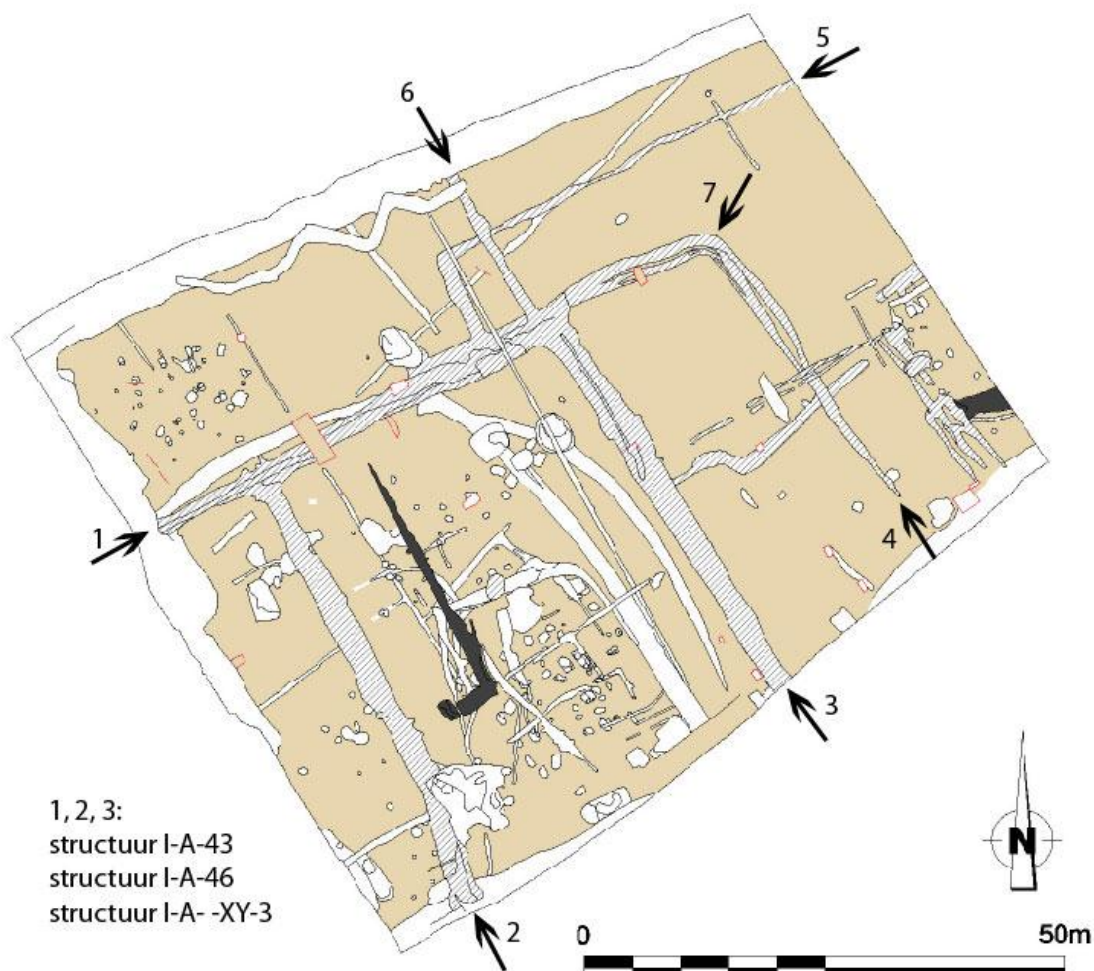

Fig. 42: Totaalplan met aanduiding van de laatmiddeleeuwse sporen (grijs gearceerd).

7.4.1. Het rechthoekige grachtensysteem: structuren I-A-XY-3, I-A-43, I-A-46

7.4.1.1. Algemeen verloop van het grachtensysteem

Een brede gracht met een zuidwest-noordoost oriëntatie (nr.1 op het plan) loopt bijna over de hele lengte van het terrein. Ze heeft twee loodrechte aftakkingen (nr. 2 & 3 op het plan) naar het zuiden toe die telkens in de sleufwand verdwijnen. In de oosten maakt het systeem een bocht van 90° en kent ze een parallel verloop met de aftakkingen (nr.4 op het plan). Twee grachten ten noorden ervan staan ook in relatie met het systeem (nr.5 & 6 op het plan). Beide staan eveneens haaks op de brede gracht. In tegenstelling tot de meest oostelijke van deze twee (nr. 5 op het plan) volgt de andere een noordwestelijke richting (nr. 6 op het plan). Op het eerste zicht lijkt het grachtensysteem een bewijs van systematische, georganiseerde perceelindeling te zijn. Over een afstand van ca. 65,7 m kent de brede gracht twee aftakkingen zuidwaarts en een afbuiging in dezelfde richting als van de aftakkingen (nr. 7 op het plan), waarvan de onderlinge afstand ca. 32,5 m en 16,5 m is in de breedte. In de lengte bedraagt één perceel minimaal ca. 47,7 m. Het perceel het dichtst tegen de westelijke zijde van het terrein kent eveneens een minimale lengte van ca. 47,7 m en een minimale breedte van 11,5 m.

Het is duidelijk dat een systeem van vaste eenheden en veelvouden hiervan is aangewend om de ruimte op te delen: als $32,5 \text{ m} \approx 1$, dan is $65,7 \text{ m} \approx 2$, $16,5 \text{ m} \approx \frac{1}{2}$ en $47,7 \text{ m}$ tot slot $\approx 1,5$ ⁵¹. Om deze reden kan worden vermoed dat de percelen ter hoogte van de huidige straatzijde effectief begrensd waren, en de straat Sint-Elooiskeer dus gelijktijdig is. Om deze reden kan gesteld worden dat de minimale breedte van $11,5 \text{ m}$ van het meest westelijke perceel, wellicht ook ca. 16 m zal geweest zijn.

De verhoudingen zijn bij benadering, want de afstand is gemeten van midden tot midden van de grachten, waarbij de oorspronkelijke breedte op maaiveldniveau (en dus de reële ruimte tussen de grachten) niet kan gereconstrueerd worden. De reële afstand tussen de grachten zal iets minder bedragen op het oorspronkelijke maaiveld. In dat geval kan vrij overtuigend gesuggereerd worden dat de oorspronkelijke “eenheid $32,5\text{m}$ ” overeenstemt met 100 voet (1 voet varieert van streek tot streek, standaardisatie treedt pas later op, maar bedraagt doorgaans ca. $0,30\text{m}$: de Aalsterse voet meet $0,2770 \text{ m}$, de Doornikse $0,29777 \text{ m}$).

7.4.1.2. Algemene fasering

Bij het couperen van de brede, zuidwest-noordoost georiënteerde gracht (nr.1 op het plan), was duidelijk dat deze is heruitgegraven en twee fasen bevat. Deze twee fasen zijn ook aanwezig in de twee grote grachten die haaks op de eerst vermelde staan (nr. 2 & 3 op het plan) en de noordelijke gracht (nr.6 op het plan) maakt onderdeel uit van de tweede fase. Om beide fasen van elkaar te onderscheiden, zijn alle contexten die tot de ene of de andere fase behoren gegroepeerd tot een structuur. Hierbij is structuur I-A-43 de eerste, en structuur I-A-46 de tweede fase. Het geheel van alle contexten die niet tot één van de twee fasen kon worden genomen, zijn gegroepeerd tot structuur I-A-XY-3.

De eerste fase werd plaatselijk herkend door de aanwezigheid van spoelbandjes onderaan de uitgraving, terwijl de tweede fase een vrij homogene opvulling heeft.

Meer naar het oosten toe worden de grachten minder diep en zijn er meerdere fasen aanwezig. In de oostelijke bocht (nr. 7 op het plan) gaat het mogelijk om vier heruitgravingen (contexten I-A-412, I-A-425, I-A-426, I-A-427). De relatieve chronologie is onduidelijk daar oversnijdingen niet zichtbaar zijn. De enige waarneembare oversnijding in het grondvlak is deze van de greppels met contexten I-A-427 en I-A-426 waarbij de eerste de laatste oversnijdt. De verschillende greppels vloeien weer in elkaar naar het zuidoosten toe (context I-A-428). In tegenstelling tot de andere vertakkingen van het grachtensysteem wordt deze steeds ondieper en om ter hoogte van kuil met context I-A-429 te eindigen.

⁵¹ De verhoudingen zijn bij benadering, want de afstand is gemeten van midden tot midden van de grachten, waarbij de oorspronkelijke breedte op maaiveldniveau (en dus de reële ruimte tussen de grachten) niet kan gereconstrueerd worden. De reële afstand tussen de grachten zal iets minder bedragen op het oorspronkelijke maaiveld. In dat geval kan vrij overtuigend gesuggereerd worden dat de oorspronkelijke “eenheid $32,5\text{m}$ ” overeenstemt met 100 voet (1 voet varieert van streek tot streek, standaardisatie treedt pas later op, maar bedraagt doorgaans ca. $0,30\text{m}$: de Aalsterse voet meet $0,2770 \text{ m}$, de Doornikse $0,29777 \text{ m}$).

Fig. 43: Coupe op contexten I-A-425-426-427.

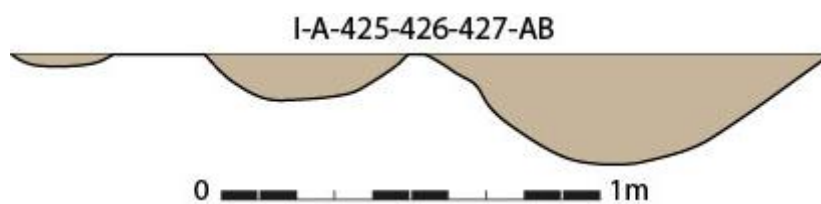

Fig. 44: Coupe op contexten I-A-425-426-427.

7.4.1.3. Datering van het grachtensysteem

Fase I, structuur I-A-43: Het aardewerk uit deze oudste fasen is zeer beperkt. Het gaat in hoofdzaak om grijs handgevormd of gedraaid aardewerk (kleine fragmenten), waaronder mogelijk een rand van een vuurklok. Daarnaast is ook verspit materiaal gevonden, zoals een fragment handgevormd met donkere kern (Verhaeghe groep A), evenals een stukje roodbeschilderd Rijnlands aardewerk. Het geheel dateert de eerste grachtfase in de volle middeleeuwen.

Fig. 45: Grijs gedraaid aardewerk en roodbeschilderd Rijnlands uit fase I, structuur I-A-43.

Fase II, structuur I-A-46: Het aardewerkensemble uit de sporen die tot de tweede fase behoren is iets omvangrijker. Van de 42 fragmenten in grijs, voornamelijk handgevormd aardewerk behoren er minstens vijf tot het type kogelpot. Twee ervan zijn zware randen met vingertopindrukken. Opmerkelijk is de

aanwezigheid van een rand in rood aardewerk met loodglazuur (mogelijk van een kan?). Ook een wandfragment is intentioneel rood gebakken en bevat loodglazuur.

Eén residueel wandfragment behoort tot het type Verhaeghe groep A. Twee fragmenten zijn gedetermineerd als roodbeschilderd aardewerk, waaronder een bodem met uitgeknepen standring. Deze context lijkt geen geheel te vormen en eerder vermengd te zijn met voornamelijk handgevormd, maar ook weinig gedraaid aardewerk. Het geheel plaatst deze grachtfase algemeen in de volle middeleeuwen, maar toch iets recenter dan fase I.

Fig. 46: Grijs gedraaid en rood geglaazuurd aardewerk uit fase II, structuur I-A-46.

Structuur I-A- -XY-3: Naast het aardewerk uit de twee fasen is er nog heel wat aardewerk verzameld dat niet tot een van de twee fasen kon worden gerekend (ca. 70 fragmenten). Ook hier gaat het voornamelijk om handgevormd, maar nagedraaid aardewerk, alsook een klein percentage gedraaid aardewerk. Het merendeel kan aan de kogelpotvorm worden toegeschreven. Er is echter ook een rand van een tuitpot in rood aardewerk aangetroffen. Drie andere schouderfragmenten in rood aardewerk met loodglazuur zijn mogelijk afkomstig van een gelijkaardig of hetzelfde recipiënt. Op de schouder is een draairibbel aanwezig. Het vormenspectrum wordt daarnaast uitgebreid door aardewerk afkomstig uit context I-A-428. Het gaat meer bepaald om een halsfragment met draairibbels van een kan/kruik, evenals randen van teilen en een kom. Echter, dit materiaal is verspit. Het vormenspectrum past namelijk volledig in dat van de oudere gracht.

Naast aardewerk zijn ook maalsteenfragmenten in tefriet aangetroffen.

Fig. 47- 49: Handgevormd en gedraaid aardewerk uit structuur I-A—XY-3.

Algemeen kan op basis van het aardewerk het grachtensysteem gedateerd worden in volle middeleeuwen. Op basis van oversnijdingen met drie andere greppels (contexten I-A-418, I-A-419 en I-A-408) is echter een datering in de vroege 13de eeuw waarschijnlijk (cfr. infra).

7.4.1.4. Relatie ten opzichte van de andere sporen

Geen enkele andere context of structuur is met zekerheid gelijktijdig met dit grachtensysteem. Opvallend is echter de ligging overheen de oudere grote gebogen gracht (structuur I-A-44) uit de volle middeleeuwen. Het rechthoekig grachtensysteem volgt enigszins de oriëntatie van deze oudere gracht. Het lijkt door middel van het nieuwe, rechthoekige systeem te zijn rechtgetrokken, waarbij ook meerdere aftakkingen zijn uitgegraven. Tussen beide grachtssystemen ligt echter mogelijk 200 jaar. Het is dan ook de

vraag of de gebogen gracht nog zichtbaar was in het landschap op het moment dat het rechthoekige systeem werd uitgegraven. We nemen aan dat dit het geval was.

Het is mogelijk dat deze grachten eveneens woongebouwen omkaderen. Hiervan zijn echter geen sporen aangetroffen. Het kan zijn dat de gebouwen een andere architectuur kenden, waarbij ze niet op palen zijn gefundeerd maar op liggers die veel slechter in de bodem bewaren. Omdat de grachten vrij imposant zijn kunnen ze volledig verdwenen huizen omkaderen⁵².

De functie van het rechthoekig grachtensysteem is wellicht ook te vinden bij het verder opdelen van het landschap in percelen, en uiteraard ook de bijhorende afwatering van de helling van de kouter. De idee van percelering wordt door de recentere opdeling van het landschap bevestigd: aan de overkant van Sint-Elooiskeer zijn de akkers in dezelfde oriëntatie ingedeeld.⁵³ Ook de recentere brede perceelgrachten die helemaal tegen de west- en noordkant van de site liggen (context I-A-14 en I-A-19), kennen dezelfde oriëntatie, wat wijst op continuïteit in het landschapsgebruik. Dit betekent dat het terrein ook na het verdwijnen, of eerder verschuiven, van de bewoning verder in cultuur is gebracht.

7.4.2. Contexten in de oostelijke hoek

In de oosthoek van het terrein bevindt zich een aparte sporenconcentratie. In de wirwar aan sporen zitten kuilen en greppels die op het eerste zicht geen structuur vormen. Terwijl in het grondvlak de oversnijdingen niet zichtbaar zijn, konden relaties worden gelegd via de coupes.

Omdat de sporencluster in de uiterste hoek van het opgravingsterrein ligt, is er een mogelijkheid dat de sporencluster zich daar oorspronkelijk verder zette. Desondanks werd hier niet uitgebreid, omwille van de zeer fragmentaire bewaringsgraad van de bewaarde sporen (luttel centimeters). Op basis van de beperkte bewaringsgraad, die afnam naar de rand van het opgravingsvlak toe, kon verondersteld worden dat buiten het opgravingsvlak, in de optionele zone voor afgraving, geen of amper sporen meer bewaard waren. Deze veronderstelling werd ook gevoed door de afwezigheid van sporen in deze zone (kijkvenster) tijdens het vooronderzoek. Enkel de gracht met context I-A-448 was in de andere proefsleuven verder te volgen.

Het grote aantal scherven is evenwel opvallend en lijkt te wijzen op de aanwezigheid van één of andere constructie. De oriëntatie van de sporenconcentratie lijkt gelijkaardig aan de huisplattegrond van structuur I-A-155. Mogelijks is dit een indirecte aanwijzing voor bewoning op deze plaats, evenwel niet meer herkenbaar in de bodem, bijvoorbeeld omdat de gehanteerde architectuur (bijvoorbeeld liggerbouw) geen duidelijk herkenbare paalgaten in de ondergrond nalaat.

Wanneer de kaart van Ferraris onder de loep wordt genomen, is iets meer oostwaarts, t.h.v. het kruispunt tussen Sint-Elooiskeer en de veldweg, effectief bewoning te zien aan de overkant van Sint-Elooiskeer. Deze bewoning is heden nog aanwezig.

Mogelijks worden we hier geconfronteerd met een verschuiving van bewoning in oostelijke richting, dit alles – gelet op de fragmentaire aard van de sporen – met het nodige voorbehoud.

⁵² Een gelijkaardige evolutie wordt onder meer verondersteld naar aanleiding van de voorlopige opgravingsresultaten te Wortegem - Sportterreinen en Ronse Pont - West.

⁵³ Zoals bijvoorbeeld te zien op de Atlas der Buurtwegen.

Fig. 45: Detail van de oostelijke boek met aanduiding van contexten.

Fig. 46: Detail van Ferraris met aanduiding van bebouwing ten oosten van het opgegraven terrein.

De sporenconcentratie kan opgesplitst worden in greppels/grachten en kuilen. Onder de greppels en grachten verstaan we contexten I-A-448, I-A-450, I-A-418, I-A-419, I-A-439, I-A-440, I-A-441, I-A-456, I-A-443, I-A-442, I-A-438, I-A-445, I-A-444, I-A-446, I-A-447, I-A-466, I-A-447, I-A-464, I-A-463, I-A-437 en I-A-420. Onder de kuilen vallen contexten I-A-459, I-A-461, I-A-457, I-A-458, I-A-460, I-A-471, I-A-453, I-A-452, I-A-451, I-A-454 en I-A-468.

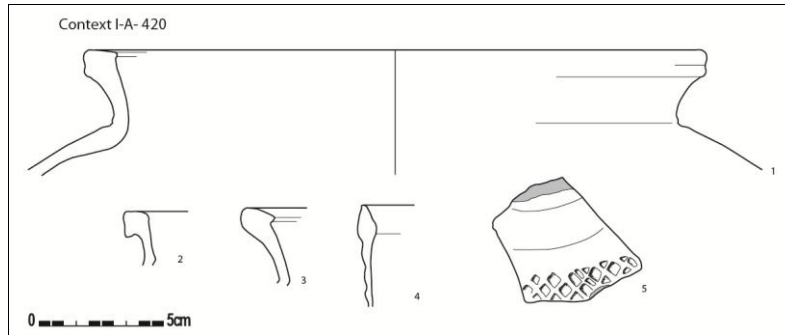

Fig. 47: Grijs aardewerk, kogelpotten (1-3, 5), kan (4).

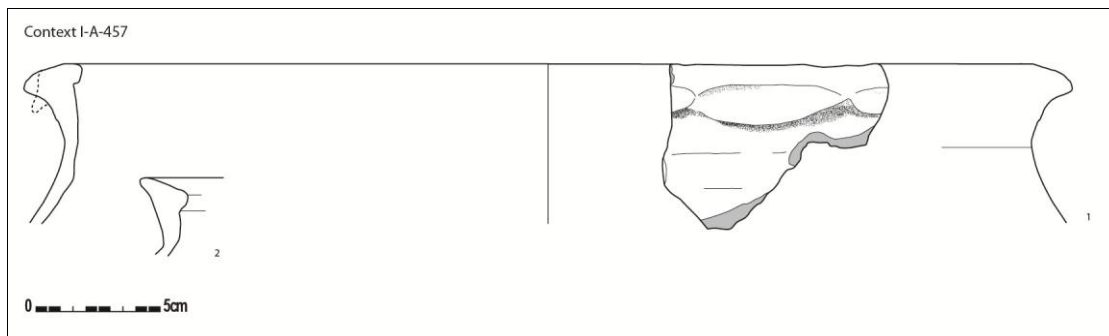

Fig. 48: Grijs aardewerk, voorraadpot (1, 2).

7.4.2.1. Grachten en greppels

Greppel met contextnummer **I-A-439** kent een OW-oriëntatie en een grijze vulling met vlekjes moederbodem en lichtgrijze leem. Naar het zuidwesten toe splitst deze greppel op in contexten **I-A-418** en **I-A-419**. Hoe deze greppels, die over een lengte van 16 m te zien zijn, zich verhouden t.o.v. mekaar is niet duidelijk.

Hoewel het spoor niet diep bewaard is, is er wel voldoende aardewerk uit gerecupereerd om een datering in de 13de eeuw voorop te stellen. Het betreft voornamelijk grijs, lokaal gedraaide ceramiek, waaronder fragmenten van één (of meerdere) kan/kruik, een teil, een vuurklok, een deksel, een voorraadpot en een pan. Op het fragment van de voorraadpot zijn vingerafdrukken te zien. De pan vertoonde een doorboorde steel en een gaatje aangebracht vóór de bakking. Op het stukje kan/kruik is een binnenlip te zien en draairibbels op de hals. Uitzonderlijk is er lokaal grijs handgevormd aardewerk gevonden, net als rood, lokaal gedraaid hoogversierd aardewerk.

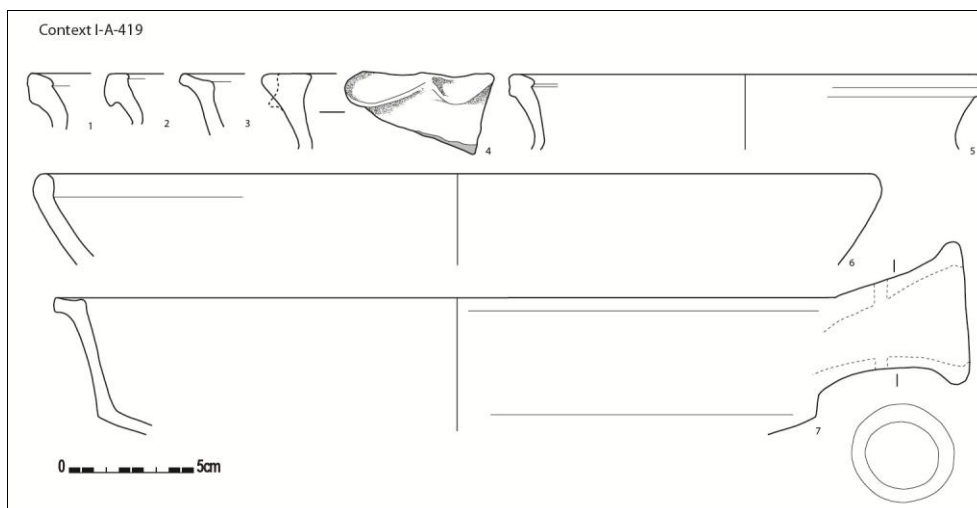

Fig. 49: Grijs aardewerk, kogelpotten (1-5), teil (6), pan (7).

Fig. 50: Coupe op context I-A-418.

Fig. 51: Coupe op context I-A-419.

Gracht **I-A-448** en greppel **I-A-450** hebben dezelfde oriëntatie en liggen vlak naast elkaar. Context I-A-448 heeft een breedte van 1,9 m en verdwijnt in de oostelijke sleufwand. Ze heeft dezelfde vulling als de parallel lopende greppel met context I-A-450: donker bruinig grijze leem met bruine vlekjes en moederbodem. Onderaan de gracht die tot 60 cm diep ten opzichte van het afgegraven vlak loopt, zijn zandige inspoelingslaagjes opgemerkt. Context I-A-450 kent een maximale diepte van 13 cm.

Het gerecupereerde vondstenmateriaal uit de brede gracht bestaat uit grijs en rood lokaal gedraaid aardewerk. De verschillende vormen in grijs aardewerk die zijn herkend, zijn een teil, een voorraadpot, een kogelpot, een vuurklok, een deksel en een kan of kruik. Bij de rode ceramiek is enkel een pan herkend en een bodemfragment met loodglazuur en standvin. Ook is er een stukje rood hoogversierd aardewerk aangetroffen. De bewaarde silex omvat een volledige afslag en een punt van een dwarspijl die een getoucheerde snede vertoont. In de ondiepe greppel zijn slechts twee stukjes grijze, lokaal gedraaide ceramiek bewaard.

Dit ensemble laat toe de gracht, en daarbij ook mogelijk de greppel, in de 13de eeuw te dateren.

Context **I-A-463** is een zeer ondiepe grijze en houtskoolrijke laag van circa 4 m lengte op circa 2,7 m breedte. Hoewel het spoor amper 8 cm diep is, bewaart het toch een groot assortiment aan vondsten: zowel grijs als rood, lokaal gedraaid aardewerk als steengoed. Bij de grijze ceramiek zijn scherven afkomstig van verschillende vormtypes: een vuurklok met vingertopindrukken, een kom, een teil (een rand en één met gietsneb), een kan of kruik, een grape, een voorraadpot, een pan met doorboorde steel, een kogelpot, mogelijk ook een deksel en een fragment van een dakkoepel. Bij de rode ceramiek zijn scherven

herkend van een kan/kruik en een pan. Bij de wandfragmenten zijn er twee aanwezig met loodstrooiglazuur en één met koperglazuur. Voorts is er een steengoedfragment met engobe/zoutglazuur gevonden dat mogelijk tot een grape behoort. Het gaat om een bodemfragment met een klein pootje. Naast een stuk daktegels is het grote aantal stukken Doornikse kalksteen opvallend (30 stuks).

Fig. 52: Coupe op context I-A-463.

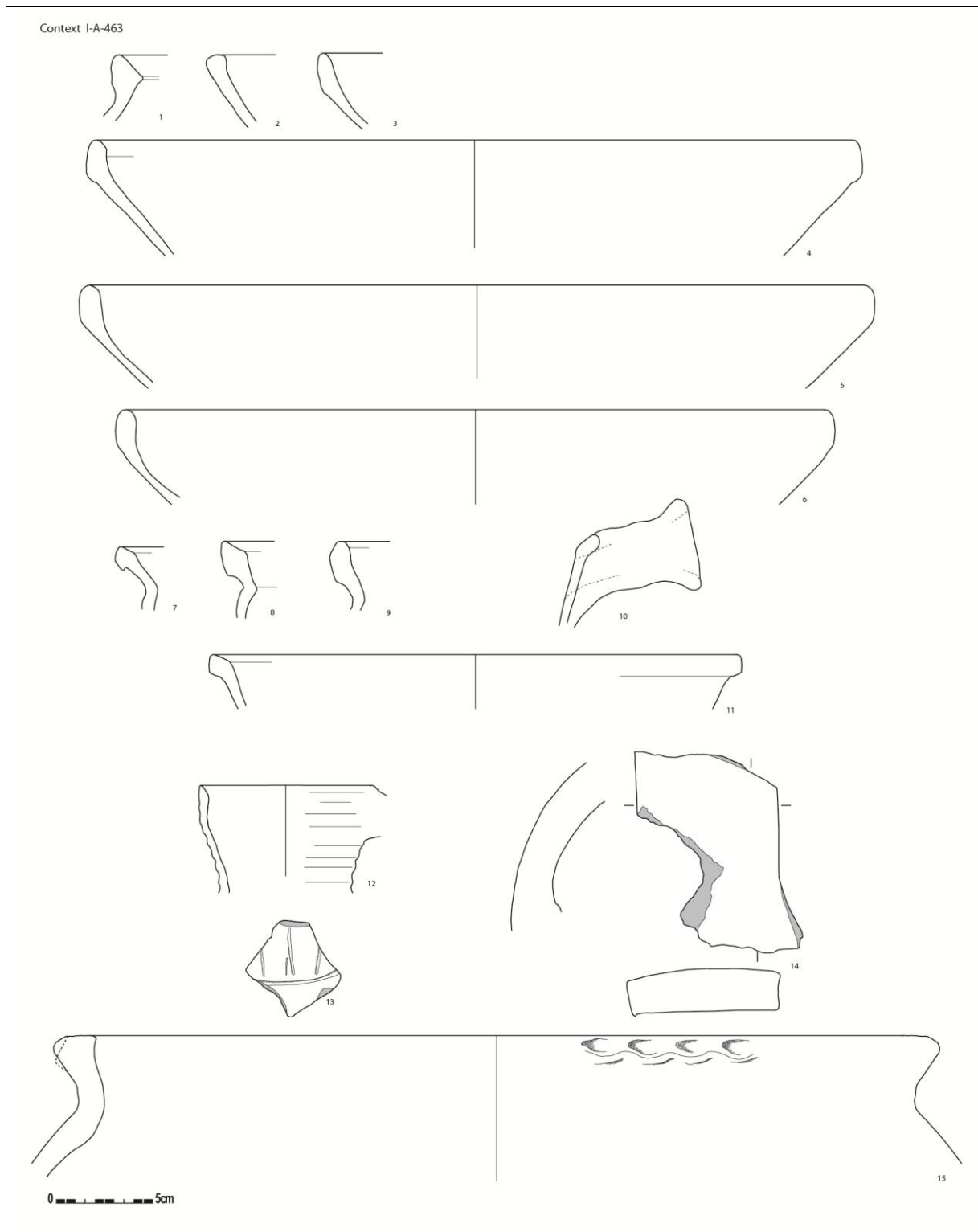

Fig. 53: Grijs aardewerk, voorraadpot (1-15), teil (2-6), Kogelpot (7), kom (8-9), pan (10-11), kan (12), vuurklok? (13), bouwlement (14).

De overige greppels zijn kort te bespreken. Contexten I-A-440, I-A-441-AB-2, I-A-437, I-A-442, I-A-444, I-A-444-KL-3, I-A-445, I-A-446, I-A-447, I-A-464, I-A-466 en I-A-468 horen tot eenzelfde greppelsysteem waarbij de greppel over een afstand van 18 m heruitgravingen, oversnijdingen en afsplitsingen vertoont om in een 'drietand-vorm' te resulteren. Deze sporen oriënteren zich allemaal NW-ZO. Enkel context I-A-464 kent een andere oriëntatie (O-W). De greppels zijn algemeen vrij goed bewaard. Opmerkelijk is een plaatselijke verdieping van greppel I-A-447 over een afstand van ca. 1 m.

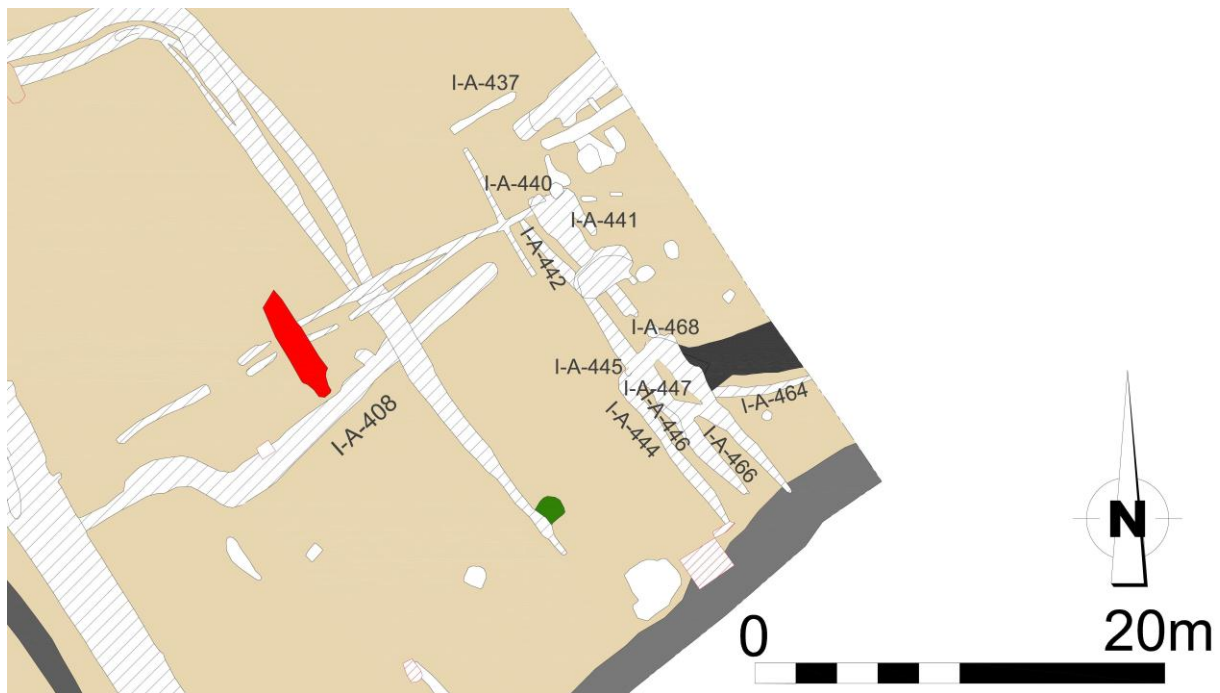

Fig. 54: Detail van het grondplan met aanduiding van contexten in de oostelijke boek.

Het vondstenensemble van in totaal 122 scherven wijst naar een datering in de late middeleeuwen, en meer bepaald de 13de eeuw. Er is opnieuw een belangrijk aandeel aan grijs, lokaal gedraaid aardewerk. Uitzonderlijk zijn er hoogversierde stukjes van Noord-Franse afkomst te onderscheiden en fragmenten in steengoed. Bij het grijs aardewerk zijn scherven van kogelpotten, kookkannen, vuurklokken, teilen, pannen, voorraadpotten en kannen/kruiken herkend. Aan een bodemfragment van een teil en van een kan/kruik zijn grote standvinnen te zien, waarbij één ook roetresten en vingerdrukken vertoont. De stukjes biconische bekers in steengoed zijn van het type Langerwehe. Op één scherf is een radstempelsversiering te zien op de schouder. Twee stukjes hoogversierd van Noord-Franse afkomst zijn afkomstig van een kan. Al deze vondsten laten een datering toe in de 13de en vroege 14de eeuw. Een 1ste eeus doliumfragment kan uiteraard als residueel worden beschouwd.

Fig. 55: Twee fragmenten hoogversierd aardewerk uit context I-A-440.

Context **I-A-408** is een gracht die qua richting en vorm iets afwijkt van voorgaande greppels. De gracht is over een afstand van 24 m en een breedte van 1,7 m getraceerd. Meteen valt de verbreding en de bocht op aan de westelijke zijde, waarna de gracht verder loopt in oostelijke richting. De diepte van het spoor varieert van 14 cm tot 40 cm ten opzichte van het afgegraven vlak.

Het vele materiaal dat hieruit is gerecupereerd wijst opnieuw naar hetzelfde gebruikswaer: 896 stuks zijn grijs, lokaal gedraaid aardewerk afkomstig van kogelpotten (velen met roetresten en één met wafelradstempel), teilen, vuurklokken (met vingertopindrukken), kommen en kannen/kruiken. Er zijn beduidend weinig scherven met rode bakking gevonden (zeven stuks waarvan één met loodglazuur). Op basis van het aardewerk is ook deze gracht gedateerd ten vroegste vanaf de late 12de eeuw en de 1ste helft van de 13de eeuw.

Mogelijk is de grote hoeveelheid scherven die zijn gevonden in deze oosthoek van het terrein te interpreteren als nederzettingsafval, wat meteen ook een argument is voor occupatie in de 12de – 13de eeuw (cfr. supra).

Fig. 56: Coupe op context I-A-408.

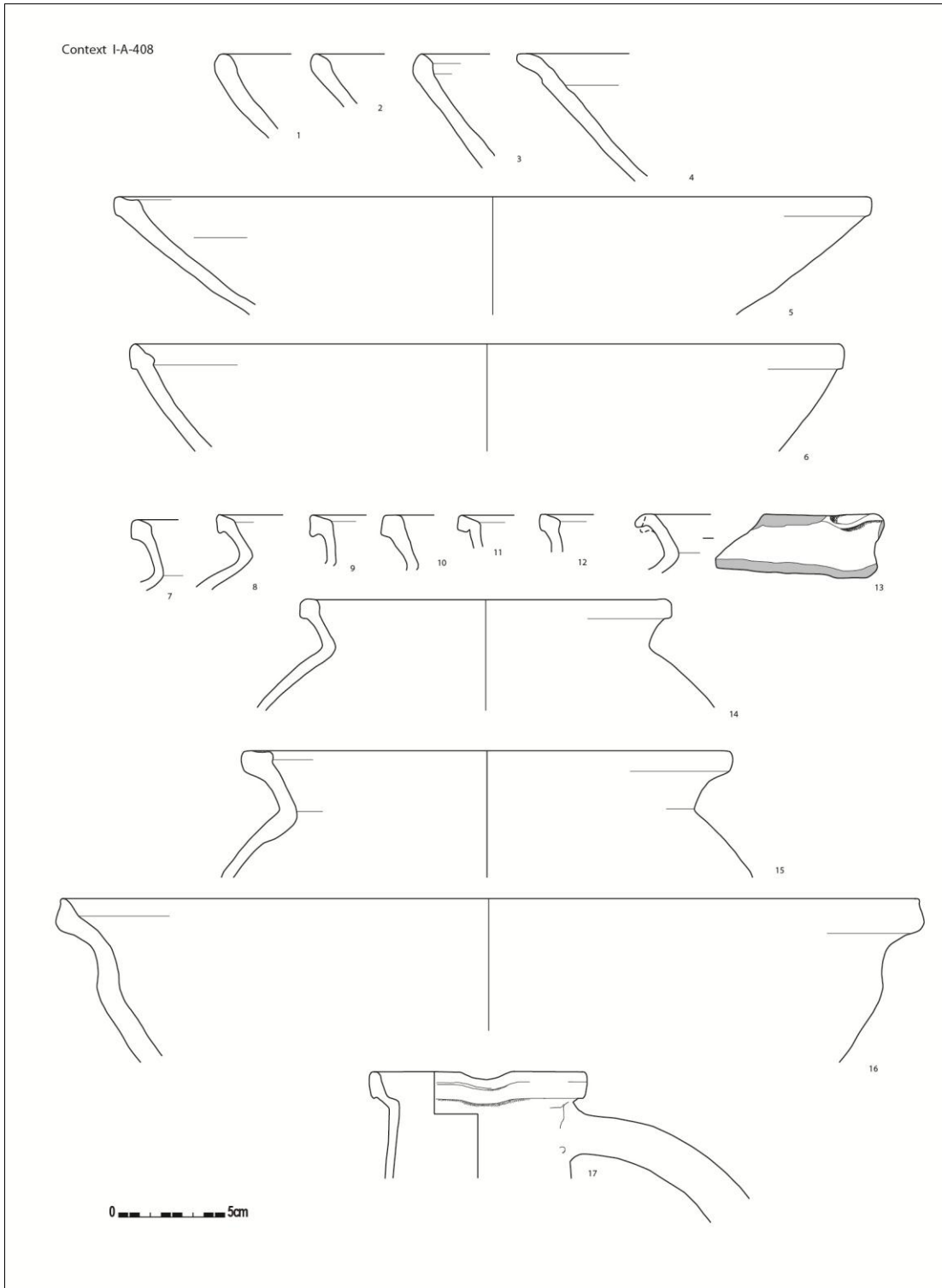

Fig. 57: Grijs aardewerk: teil (1-6), kogelpotten (7-15), kom (16), kan (17).

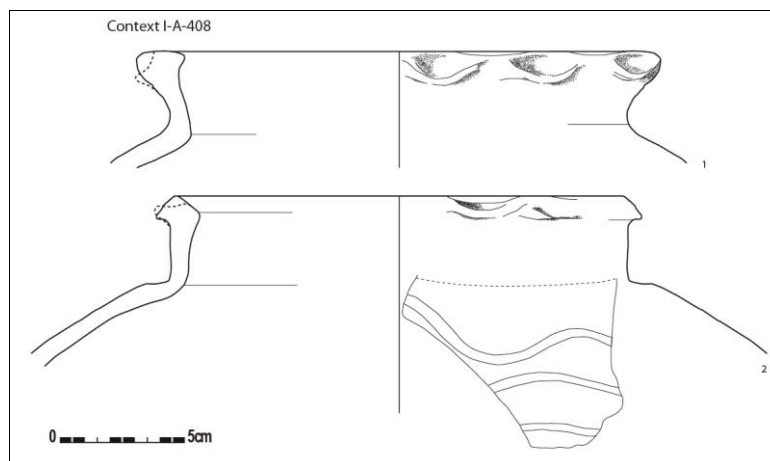

Fig. 58: Grijs aardewerk: kogelpotten (1, 2).

7.4.2.2. Kuilen

Tussen de hierboven besproken greppels van de oostelijke hoek en de oostelijke sleufwand bevinden zich een tiental kuilen. Het betreft contexten I-A-451, I-A-453, I-A-454, I-A-457, I-A-458, I-A-459, I-A-460, I-A-461 en I-A-468. Al deze sporen zijn grijsig bruin en vrij ondiep bewaard, tot maximaal 20 cm diep.

Het materiaal gerecupereerd uit deze kuilen wijst naar dezelfde datering als de omliggende greppels en grachten in de oosthoek. Alle aardewerk is grijs, lokaal gedraaid, waaronder fragmenten van een vuurklok, een kan/kruik, pannen, kogelpotten (waarvan één mogelijk een voorraadpot is) en voorraadpotten (waarvan één met draperieversiering op de rand, wat een interpretatie als kom niet uitsluit).

De overige sporen binnen deze sporencluster zijn niet gedateerd.

7.4.3. Context I-A-115

Aan de westzijde van het erf I-A-155 ligt een kuil met contextnummer I-A-115.

Fig. 59: Grondplan met aanduiding van context I-A-115.

De kuil is 2,15 m lang, 1,5 m breed en 74 cm diep. De vulling bestaat uit bruinig grijze tot gelig grijze zandleem en bevat weinig houtskool. Opvallend wel is de aanwezigheid van een veertigtal brokken bouwmetaal: voornamelijk baksteen, maar ook fragmenten van een maalsteen en een vloertegel. Er was geen enkele volledige baksteen bewaard. Van één fragment kon zowel breedte als dikte worden gemeten, namelijk 8,5 x 6,5 cm. De overige diktes bedragen 5 of 6,5 cm. De diktes van de tegels variëren tussen de 1,5 en 3 cm, waardoor kan worden aangenomen dat het zowel daktegels als vloertegels betreft. Daarnaast zijn ook stukken Doornikse kalksteen gevonden, net als 18 stukjes grijs, lokaal gedraaid aardewerk afkomstig van een vrij volledige grape die roetsporen aan de buitenkant vertoont. Op basis van deze goed bewaarde grape is de kuil gedateerd tussen de 14de en de tweede helft van de 15de eeuw.

Fig. 60: Coupe op context I-A-115.

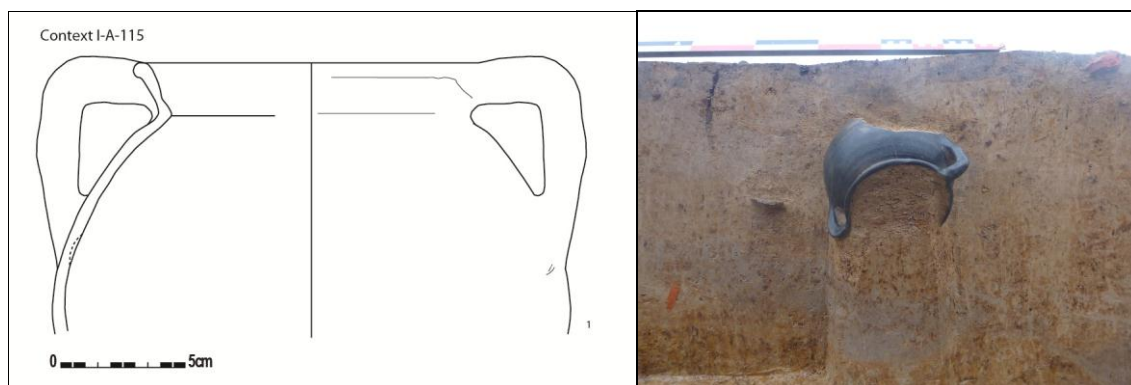

Fig. 61: Grijs aardewerk: grape en detail op de coupe van context I-A-115.

7.4.4. Context I-A-118 / I-A-118-CD-2 / I-A-118-CD-8 / I-A-141 / I-A-141-AB-2

De huisplattegrond I-A-155 met zijn bijhorende greppels worden oversneden door een gracht I-A-141 die uitmondt in grote kuil I-A-118. Uit de coupes blijkt de gracht wel degelijk in relatie te staan met de kuil. Onderaan de kuil zijn kleiige spoelbandjes aanwezig (context I-A-118-CD-2). Deze zijn deels vergraven door de aanleg van de gracht. De vulling van de gracht doet vermoeden dat het dempen in één beweging gebeurde: het pakket is opvallend heterogeen en vertoont grote vlekken (mogelijk een afwisseling van ingeworpen ploegarde met moederbodem) (I-A-118-CD-8 en I-A-141-AB-2). Zowel de kuil als de gracht zijn in een tweede fase opgevuld met een homogeen grijs pakket (I-A-118 en I-A-141).

De functie van de kuil is onduidelijk. Mogelijk gebeurde het uitgraven van de gracht in functie van de afwatering.

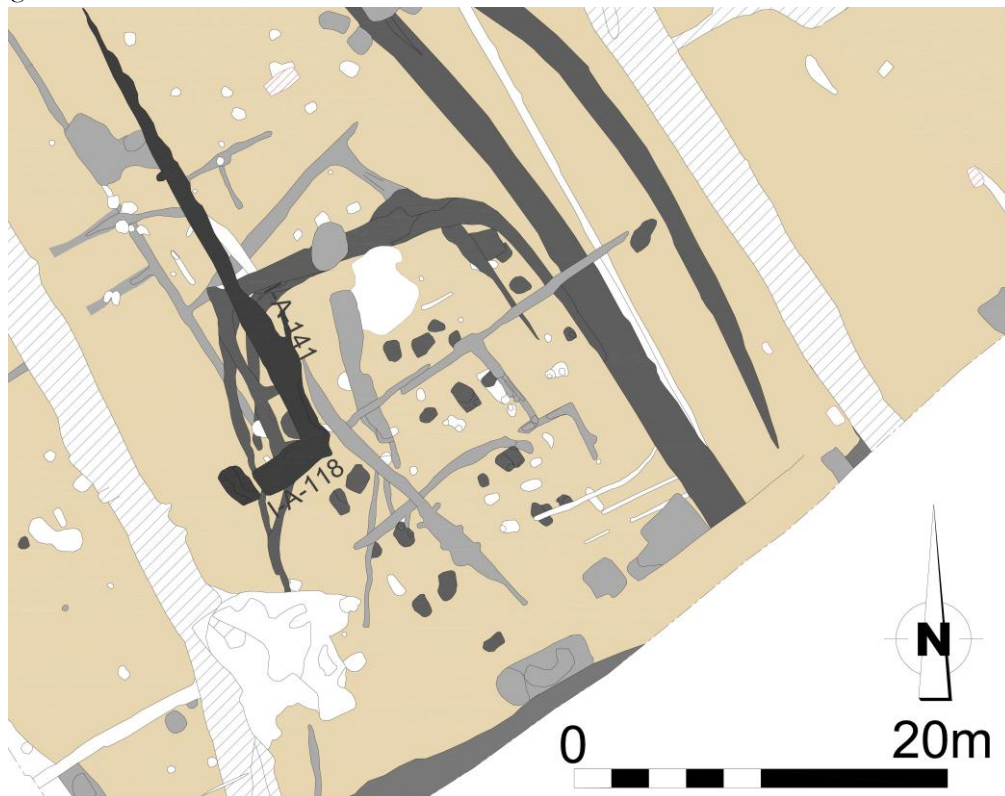

Fig. 62: Detail van het grondplan met aanduiding van context I-A-118.

Uit de kuil is heel wat materiaal gehaald. In de onderste vulling (context I-A-118-CD-2) komen zes scherven handgevormd aardewerk, waaronder één handgevormd met donkere kern (Verhaeghe groep A). Uit de rest van de kuilvulling is veel meer materiaal gerecupereerd. Het gaat onder andere om verschillende fragmenten van een grijze grape, de bodem van een grijze kruik met enkelvoudige standvinnen en een quasi volledige rode teil met loodglazuur. Daarnaast zijn ook een grote brok Doornikse kalksteen en baksteenfragmenten verzameld.

Uit de eerste dempingsfase van de gracht komen vijf grijze scherven, waarvan minstens één met zekerheid handgevormd. Een rand is afkomstig van een grote kogelpot met vingertopindrukken. Daarnaast is ook een groot fragment van een (dak?)tegel aangetroffen.

Uit de tweede dempingsfase van de gracht zijn 50 grijze fragmenten aardewerk verzameld. Daartoe behoren een rand van een pot in Merovingische traditie (met chamotteverschraling), stukken van handgevormde kogelpotten uit de volle middeleeuwen, een gedraaid wandfragment en een oor van een kan of kookkan. Daarnaast is ook een klein fragmentje roodbeschilderd aardewerk aangetroffen, evenals twee baksteenfragmenten.

Het ensemble blijkt vrij vermengd met heel wat residueel materiaal. Uitgaand van de laatste opvulling van de kuil is het mogelijk de structuur in de late middeleeuwen te dateren, en meer bepaald in de late 14de of 15de eeuw. Mogelijk is de kuil met contextnummer I-A-115 gelijktijdig of in dezelfde periode te situeren. Het voorkomen van een gelijkaardig grape is opmerkelijk.

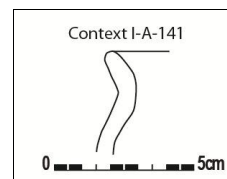
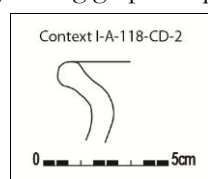

Fig. 63: Handgevormd aardewerk met donkere kern (Verhaeghe groep A); kogelpot. Fig. 64: Grijs aardewerk met chamotteverschraling; kogelpot.

7.5. Overige vol- en laatmiddeleeuwse kuilen en grachten/greppels

Verspreid over het terrein zijn een aantal kuilen en grachten of greppels te vinden die niet tot een bepaalde structuur behoren, maar door de vulling of het vondstmateriaal wel in de vol- of laatmiddeleeuwse periode te plaatsen zijn. Hieronder zijn de kuilen per 'cluster' besproken, nadien volgen de grachten en greppels.

Fig. 65: Totaalplan met aanduiding van de middeleeuwse sporen (lichtgrijs).

7.5.1. Kuilen

7.5.1.1. Contexten I-A-308, I-A-310, I-A-312, I-A-313, I-A-314, I-A-333, I-A-336, I-A-337, I-A-344

7.5.1.1.1. Beschrijving

Deze cluster is centraal op het terrein gesitueerd. De kuilen zullen één voor één kort worden besproken.

Fig. 66: Detailplan met aanduiding van de kuilen.

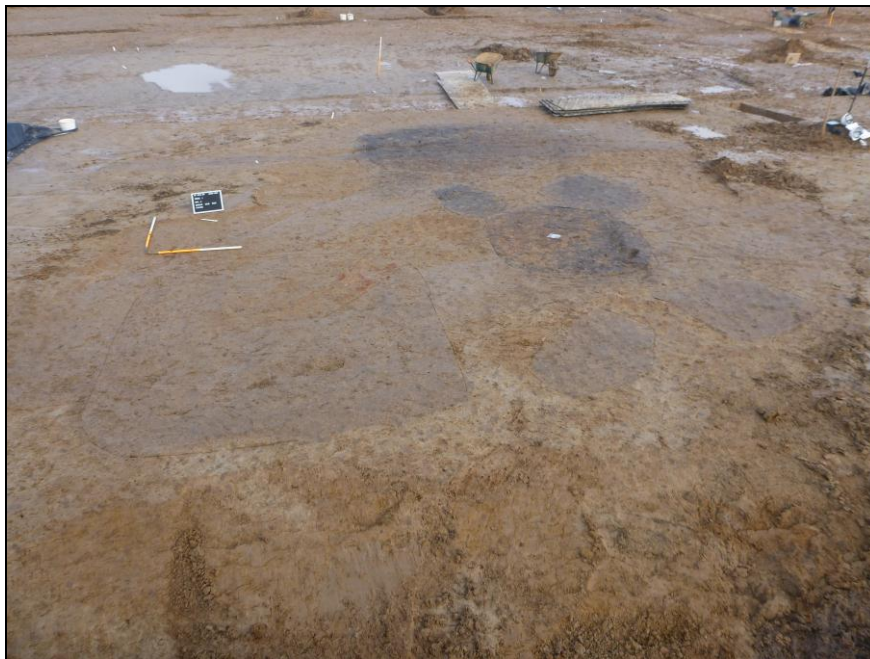

Fig. 67: Zicht op het grondvlak met contexten I-A-333, I-A-308, I-A-336, I-A-337, I-A-313, I-A-314 en I-A-310.

Context I-A-333 (nr. 1 op het plan) is in het grondvlak een grote, ronde kuil die 3,92 m lang is en in coupe 99 cm diep gaat. Rondom de kuil is een dunne band te zien die door de bruine vulling afsteekt tegen de donkergrijze vulling van de binnenkant. In coupe is de gelaagde vulling bestaande uit grijze en bruine pakketten vermengd met moederbodem. In het noordelijke deel zijn er een aantal lagen met opmerkelijk veel houtskoolbrokjes en/of verbrande leem. De bodem van de kuil is vrij grillig wat kan wijzen op spitsporen. De functie van deze uitgraving is niet gekend. Het materiaal dat uit deze context is

gerecupereerd wijst door het grijs, lokaal handgevormd, nagedraaid aardewerk en de kogelpotfragmenten in de richting van de 10de tot 11de eeuw.

Fig. 68: Coupe op context I-A-333.

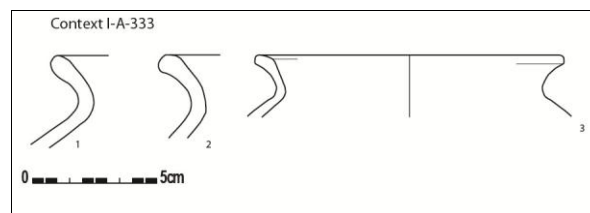

Fig. 69: Grijs aardewerk: kogelpotten (1-3).

Ca. 2,8 m naast deze context ligt een tweede grote kuil, **context I-A-308** (nr. 2 op het plan) met afmetingen 3,76 m op 3,30 m. In coupe gaat de kuil tot 1,20 m diep. De bodem van deze kuil loopt eerder naar een punt toe, in tegenstelling tot de bodem van context I-A-333 die eerder vlak is. De kuil is ook met minder houtskoolrijke lagen gevuld. Er is slechts één fragment lokaal grijs aardewerk in aangetroffen waardoor een datering onmogelijk is. Daarnaast is er een aantal botfragmenten van een rund gerecupereerd.

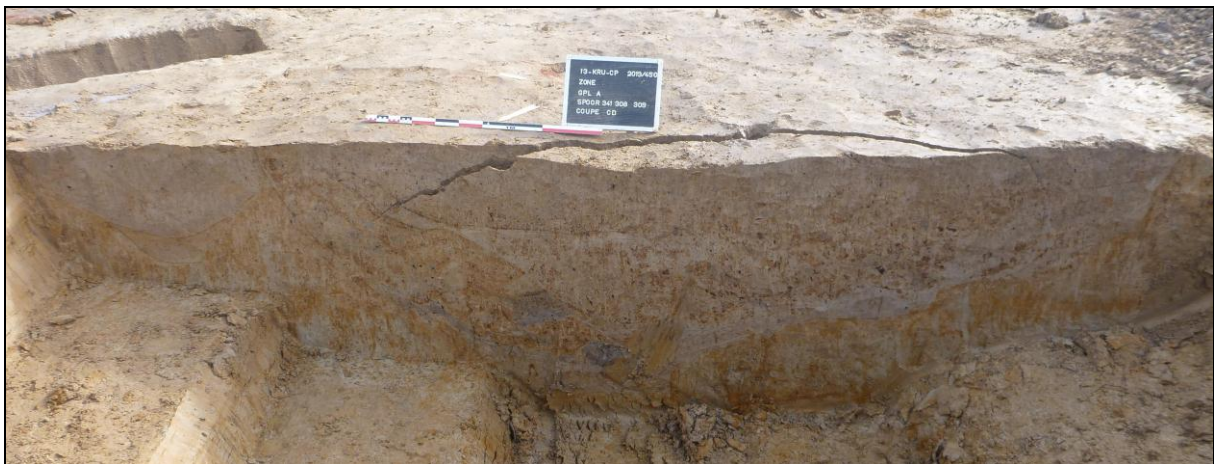

Fig. 70: Coupe op context I-A-308.

De cluster van kuilen **I-A-336**, **I-A-337**, **I-A-313**, **I-A-314** en **I-A-310** (nrs. 3, 4, 5, 6 en 7 op het plan) is opvallend. Rond de grotere, houtskoolrijke kuil I-A-310 liggen de overige vier opmerkelijk diepe kuilen. De afstand tussen de kuilen die het dichtst bij elkaar liggen bedraagt ongeveer 0,3 en 0,5 m; de afstand tussen de kuilen die het verst van elkaar liggen bedraagt 2,2 m tot 3 m. Context I-A-310 is 2,82 m lang, 1,9 m breed en 1,18 m diep. De gelaagde vulling is een afwisseling tussen lichtgrijze pakketten met bruine vlekjes en houtskoolrijke lagen, vermengd met verbrande leembrokjes.

De vier andere kuilen vertonen duidelijk eenzelfde vulling: contexten I-A-336 en I-A-337 bestaan uit donkergrijze leemlagen, vermengd met veel houtskoolbrokjes en houtskoollagen en -lensjes. De dieptes variëren en zijn 48, 60, 84 en 93 cm diep ten opzichte van het loopvlak. Contexten I-A-313 en I-A-314 zijn eerder lichtbruinig grijs met minder houtskool. Eén kuil, contextnummer I-A-336, oversnijdt duidelijk I-A-310. Voor I-A-337 kon dit niet met zekerheid worden waargenomen. Algemeen wordt verondersteld dat de vier kleinere kuilen rondom, maar later dan de centrale kuil zijn aangelegd.

Fig. 71: Coupe op context I-A-337.

Fig. 72: Coupe op context I-A-310.

Op een halve meter ten zuiden van context I-A-314 ligt context **I-A-312** met dezelfde vulling, hoewel heel ondiep (nr. 8 op het plan). Met slechts 21 cm diepte, 1 m lengte en 0,7 m breedte is dit spoor beduidend kleiner dan de vijf andere kuilen.

Interessant is dat drie van de vijf kuilen aangelegd zijn boven de grote ronde gracht die rond erf I-A-155 ligt. Kuil I-A-333 en I-A-336 oversnijdt hierbij gracht I-A-339 en kuil I-A-310 oversnijdt gracht I-A-326. Hierdoor is duidelijk dat deze diepe artisanale (?) kuilen zijn gegraven wanneer deze gracht niet meer in gebruik was.

Er is opmerkelijk weinig materiaal uit de diepe kuilen verzameld. In alle vijf de kuilen zit middeleeuws grijs, lokaal handgevormde en nagedraaide ceramiek, voornamelijk kogelpotfragmenten. In context I-A-314 zit ook één scherfje roodbeschilderd Rijnlands aardewerk. Context I-A-310 bevat een kogelpotfragment met drie rijen radstempels. Algemeen laat het toe om de kuilen in de late 10de en 11de eeuw te plaatsen in.

7.5.1.1.2. Functie en relatie met de overige structuren

Door hun oversnijding met de volmiddeleeuwse gracht (structuur I-A-44, 10de - vroeg 11de eeuw) kunnen deze kuilen zeker jonger worden gedateerd. Het aardewerk zorgt echter voor een vrij gelijkaardige datering, waardoor de tijdsperiode tussen de dempingsfase van de grachten, en het vullen van de kuilen eerder relatief klein is.

Op basis van deze vondstenverzameling kan worden verondersteld dat er enige relatie is tussen het gebouw I-A-155, al kan dit niet worden hard gemaakt. Mocht dit het geval zijn, dat kan de gelijktijdigheid tussen de enclosgracht I-A-44 en de woning I-A-155 volledig worden uitgesloten, juist omwille van de oversnijding van de kuilen met de gracht.

De functie van dergelijke kuilen blijft alsnog onduidelijk. Een combinatie leemwinning/afvalkuil is een mogelijke denkpiste. Door de vaak grote hoeveelheid verbrande leem en houtskool kan het mogelijk om artisaan afval gaan.

7.5.1.2. Contexten I-A-344, I-A-241

Ten zuidwesten van al deze kuilen zijn nog een zevental sporen aangetroffen, waarvan twee opmerkelijk diepe paalkuilen. De paalkuil met kern en insteek van context **I-A-344** (nr. 1 op het plan) vertoont een lichtbruinig grijze vulling met heel weinig inclusies. De paal is in grondvlak 1,3 m lang en 55 cm diep ten opzichte van het afgegraven vlak. Paalkuil **I-A-241** (nr. 2 op het plan) vertoont dezelfde lichtbruine, grijze vulling als I-A-344. Mogelijk zijn deze gelijktijdig. Enkel uit I-A-344 is slechts een klein stukje grijs aardewerk aangetroffen.

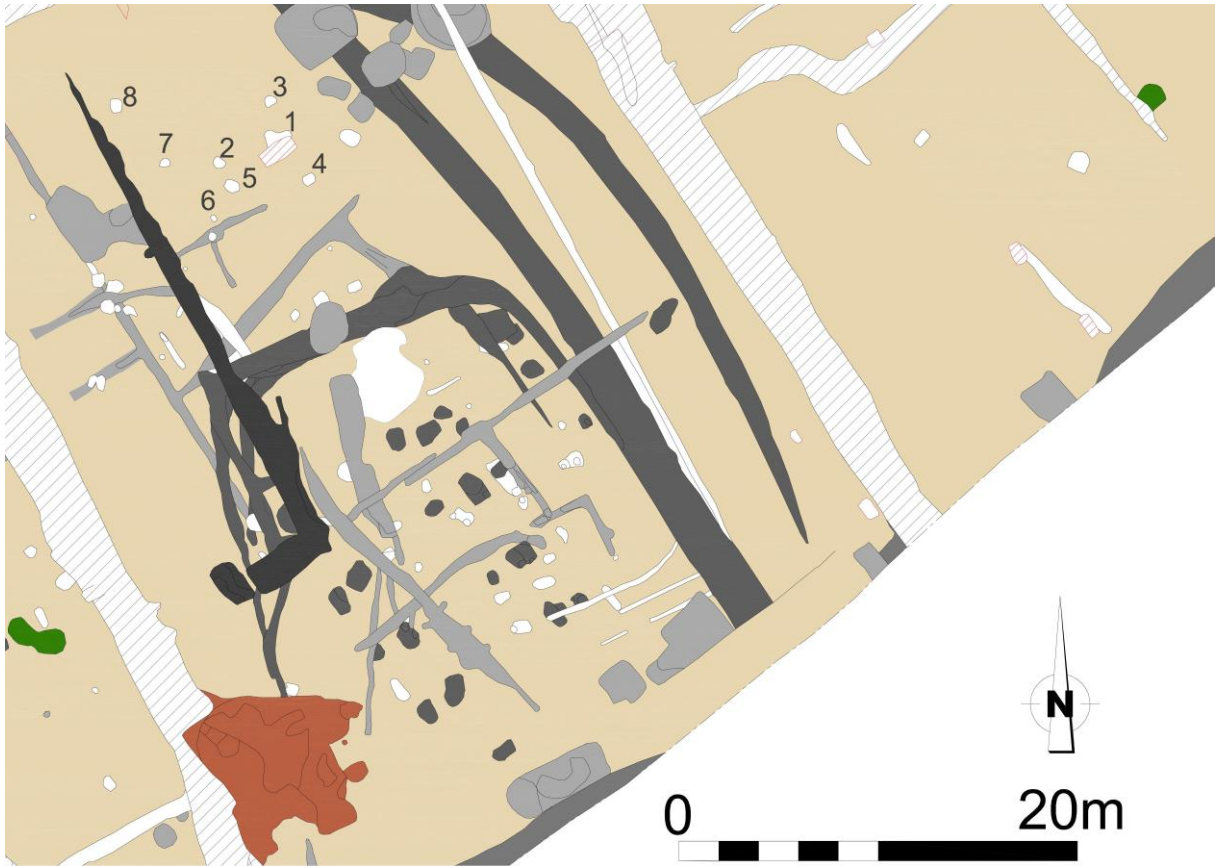

Fig. 73: Detailplan met aanduiding van contexten.

Rondom liggen nog enkele andere, veel ondiepere kuilen. Het gaat ondermeer om de contexten I-A-246, I-A-243, I-A-166, I-A-167, I-A-165 en I-A-164 (nrs. 3 – 8 op het plan). Toch is het mogelijk dat ze deel uitmaken van een niet nader te bepalen structuur.

7.5.1.3. Context I-A-238 en I-A-238-AB-7

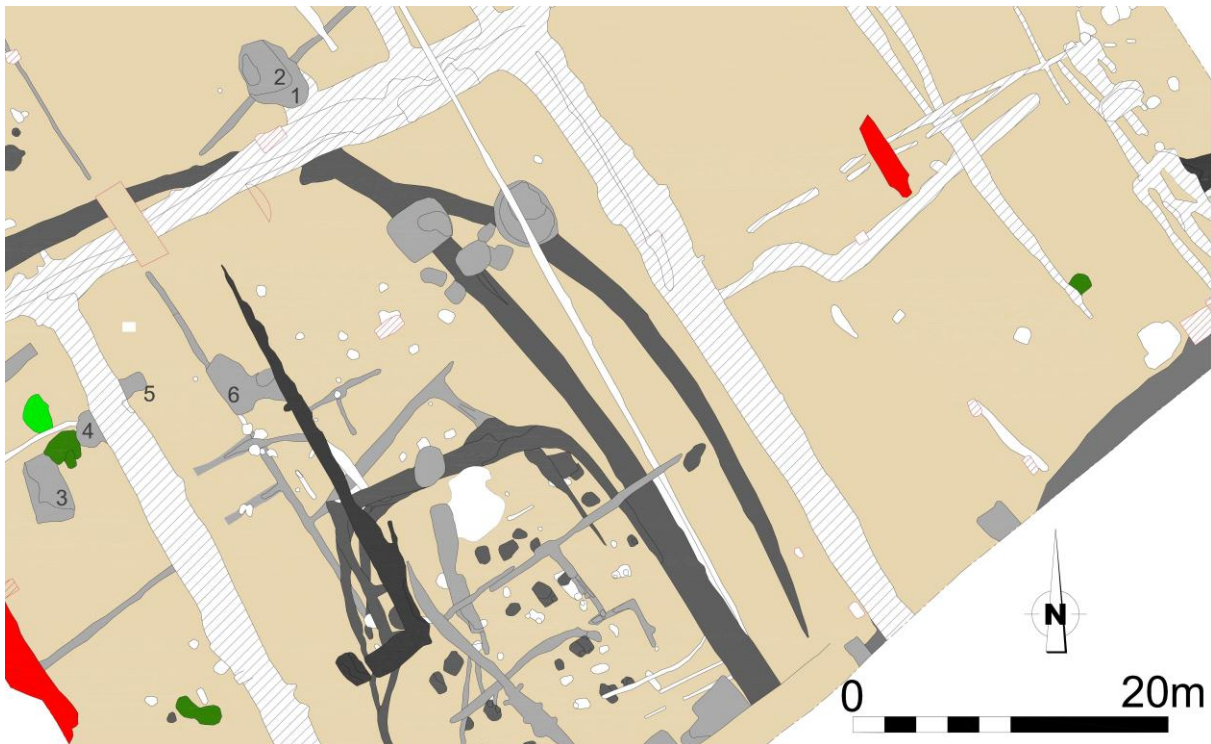

Fig. 74: Detailplan met aanduiding van contexten.

7.5.1.3.1. Beschrijving

Meer langs de noordelijke wand van het opgravingsterrein ligt een grote kuil, die zoals de afmetingen in het grondvlak doen vermoeden (5 m op 3,4 m), een aanzienlijke diepte kent. Bij het verdiepen en couperen bleek de grote vlek uiteen te vallen in twee aparte kuilen. Eén kuil, omschreven als context **I-A-238-AB-7** (nr. 2 op het plan), kent enige gelaagdheid en gaat tot 82 cm diep. Deze wordt doorsneden door een andere kuil, omschreven als context **I-A-238** (nr. 1 op het plan), die tot 1,23 m diep gaat. Ze heeft een meer duidelijke gelaagdheid waarin zich een houtskoolens bevindt en versmeten brokken moederbodem. Hoe deze twee kuilen te interpreteren is onduidelijk.

7.5.1.3.2. Vondsten

Uit de jongste kuil zijn er slecht vijf kleine fragmenten aardewerk aangetroffen. Het betreft grijs lokaal aardewerk, mogelijk handgevormd en nagedraaid, waarvan één fragment van een kogelpotrand. Andere vondsten uit deze kuil zijn een silexafslag, volledig bewaard met verse cortex, een geretoucheerd afslagfragment en een stuk wetsteen.

Uit de oudste kuil is een Romeins randscherfje Maaslands/Rijnlands (Niederbieber 89) aangetroffen. Dit kan als residueel worden beschouwd. Daarnaast is enkel nog één fragment importaardewerk aanwezig. Het gaat om een uitgeknepen standring in roodbeschilderde Rijnlandse ceramiek.

Een exacte datering voor beide kuilen is op basis van de weinige vondsten niet mogelijk. Mogelijk kunnen ze net als de overige kuilen met houtskool en verbrande leem in de volle middeleeuwen worden gedateerd.

Fig. 75: Coupe op I-A-238 en I-A-238-AB-7.

7.5.1.4. Context I-A-50, I-A-112 en I-A-198

Centraal in het westen liggen drie kuilen op een rij. Eén ervan dateert mogelijk in de metaaltijden en werd hierboven reed besproken. Kuil I-A-50 en I-A-198 flankeren en oversnijden deze kuil.

De meest westelijke, **I-A-50** (nr. 3 op het plan), is in het grondvlak 4,16 m lang en 2,5 m breed. Bij het couperen bleek hij 54 cm diep te gaan. De kuil heeft een gelig bruine vulling met onderaan een grijze, kleiige band.

Op basis van het weinige aardewerk (20 fragmentjes) is deze kuil gedateerd tussen de 12de en het eerste kwart van de 13de eeuw. Het betreft lokaal grijs aardewerk, waaronder twee kogelpotfragmenten (een manchtrand en een rand met vingertopindrukken). Door de sterke fragmentatie is het niet duidelijk of het om handgevormd of gedraaid aardewerk gaat. Twee kleine grofwandige scherfsjes uit de metaaltijden kunnen als residueel worden beschouwd. Niet onbegrijpelijk daar deze kuil I-A-49 oversnijdt die in metaaltijden wordt geplaatst (cfr.supra).

Fig. 76: Zicht op context I-A-50 in het grondvlak.

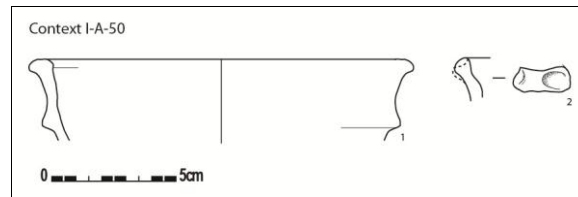

Fig. 77: Grijs aardewerk: kogelpotten (1,2).

Kuil **I-A-198** (nr. 4 op het plan) oversnijdt eveneens I-A-49, maar ligt ten oosten hiervan (ca. 80 cm ten opzichte van het loopvlak). Opnieuw werden weinig vondsten uit de kuil gerecupereerd. De groep van grijs lokaal aardewerk telt slechts dertien kleine fragmenten, mogelijk alle handgevormd. Daarnaast is een bouwfragment mogelijk afkomstig van een daktegel. Ook is de rand van een Romeins kruikje, afkomstig uit Noord-Frankrijk (streek rond Bavay), aangetroffen. Twee stukjes residuele silex zijn gevonden: het betreft een geretoucheerde vorstafslag en een distaal fragment van een afslag. Deze kuil wordt doorsneden door de gracht met contextnummer I-A- -XY-3 en is dus zeker ouder dan de 13de eeuw. Algemeen kan deze kuil in de volle middeleeuwen worden gedateerd.

Aan de overzijde van de vermelde gracht ligt een bruinig grijze kuil met contextnummer **I-A-112** (nr. 5 op het plan). Het onderscheid met de gracht is onduidelijk, toch gaat het om een apart spoor dat 66 cm diep gaat. Naast een stuk zandsteen en dierlijk bot zijn ook vijf fragmenten grijs lokaal aardewerk gevonden, met een ruime datering in de volle middeleeuwen tot gevolg.

7.5.1.5. Context I-A-129

In het grondvlak heeft deze kuil een bruinig grijze vulling met daarin heel weinig houtskoolspikkels (nr. 6 op het plan). De kuil bleek bij het couperen te bestaan uit twee verschillende kuilen, benoemd onder context I-B-8 en I-A-129-AB-2, waarbij de eerst vermelde de jongste blijkt te zijn. Context I-B-8 bestaat ook uit een bruinig grijze vulling. Context I-A-129-AB-2 is iets meer lichtgrijs.

De oppervlaktevondsten en deze uit de gemeenschappelijke laag (context I-A-129) bestaan uit vier fragmenten grijze lokale ceramiek, waarvan één duidelijk een rand van een handgevormde en nagedraaide kogelpot. Er zijn eveneens botfragmenten en drie stukjes silex gevonden: twee ervan zijn geretoucheerde afslagen, één is een combinatiewerktuig met afgestompte boord en schuin geretoucheerde boord. Mogelijk betreft het een briquet.

Kuil I-B-7 bevat zeven fragmenten grijs aardewerk (mogelijk handgevormd), waaronder één fragment van een kogelpot met radstempelversiering.

Het aardewerk uit kuil I-A-129-AB-2 bevat negen fragmenten grijs lokaal handgevormde ceramiek, waaronder enkele beroete fragmenten, fragmenten van een kogelpot en een platte bodem van mogelijk een kan/kruik. Dit laag aantal vondsten biedt een datering tussen de 10de en de 13de eeuw.

Het vondstenensemble is zeer beperkt en kan deze kuil slechts algemeen in de volle middeleeuwen dateren, met, door afwezigheid van gedraaid aardewerk, uitsluitel van de 12de eeuw.

Fig. 78: Coupe op context I-A-129.

7.5.1.6. Context I-A-2

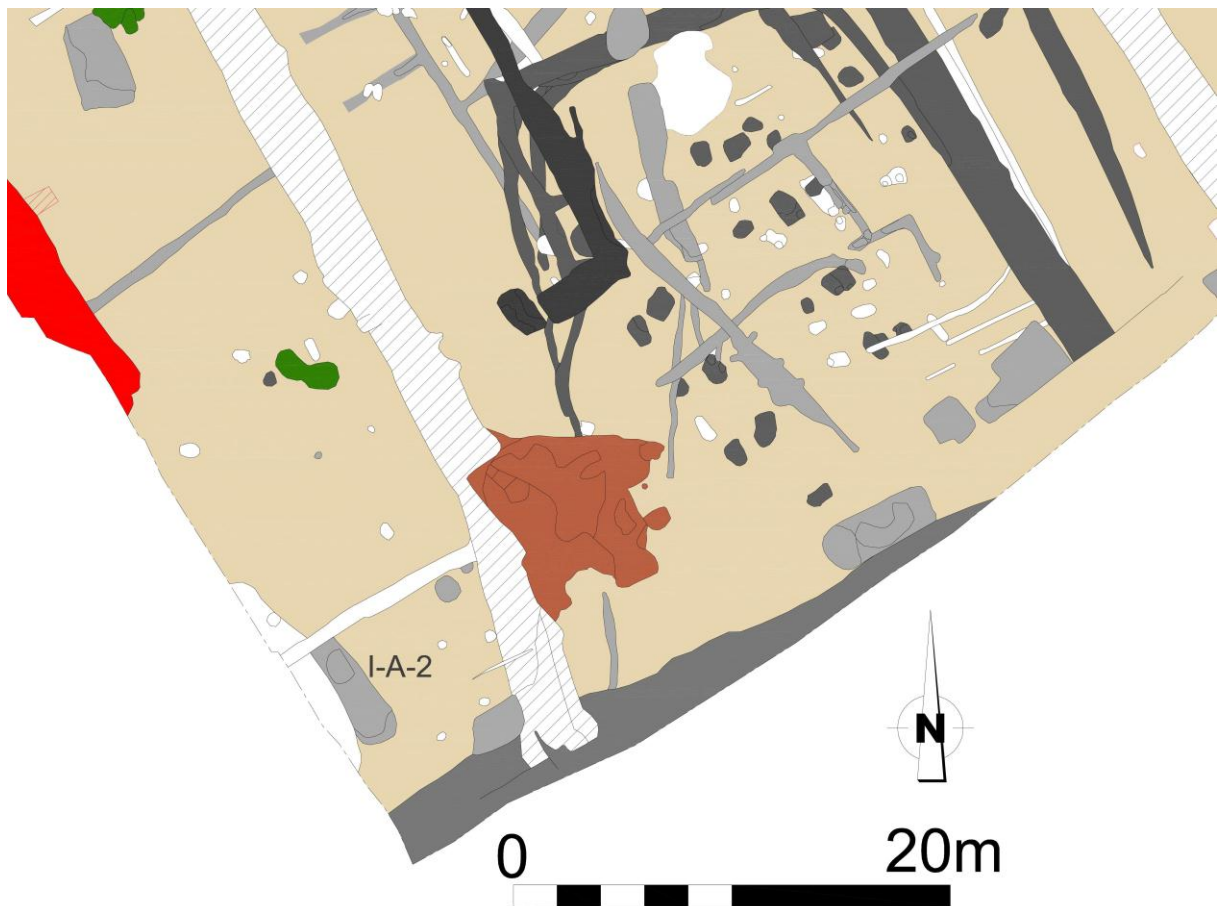

Fig. 79: Detailplan met aanduiding van I-A-2.

In de ZW-hoek van het terrein situeert zich context I-A-2: een grote kuil met een lengte van 4,90 m en 2 m breedte. De minimale diepte is 1,28 m. Vooral in het zuidelijke deel bevindt zich een concentratie aan houtskool, meer noordelijk is de vulling gelaagd bruin, lichtbruin en lichtgrijs. Helemaal noordelijk zit een pakket verbrande leem. De kuil lijkt twee dempingsfasen te hebben gekend.

Fig. 80: Roodbeschilderd aardewerk uit context I-A-2.

Ook hier vertoont het vondstmateriaal hetzelfde karakter: slechts zeven kleine fragmentjes grijs handgevormd aardewerk en één stukje roodbeschilderd. Ook is er zeer gefragmenteerd botmateriaal gevonden, waaronder vermoedelijk een metatarsus en een tibia van een rund. Ook is er een stuk dakpan van het Romeinse type bewaard en een silex die is geretoucheerd tot microkling.

De kuil kan ruwweg in de 10de tot 11de eeuw worden gedateerd.

Fig. 81: Coupe op context I-A-2.

7.5.1.7. Context I-A-70

In de zuidwestelijke hoek van het terrein is bij het afgraven een grote vlek, context I-A-70, ontdekt waarin een aflijning niet zichtbaar was. Vermoed werd dat het bruine tot grijze spoor bij verdiepen van het grondvlak zou uiteenvallen in verschillende sporen. Op grondvlak B had dit nieuwe contexten tot gevolg: context **I-B-12, I-B-13, I-B-21, I-B-22, I-B-23, I-B-24, I-B-25** en **I-B-26**. Ze vormen elk op zich kleine kuiltjes en grote sporen.

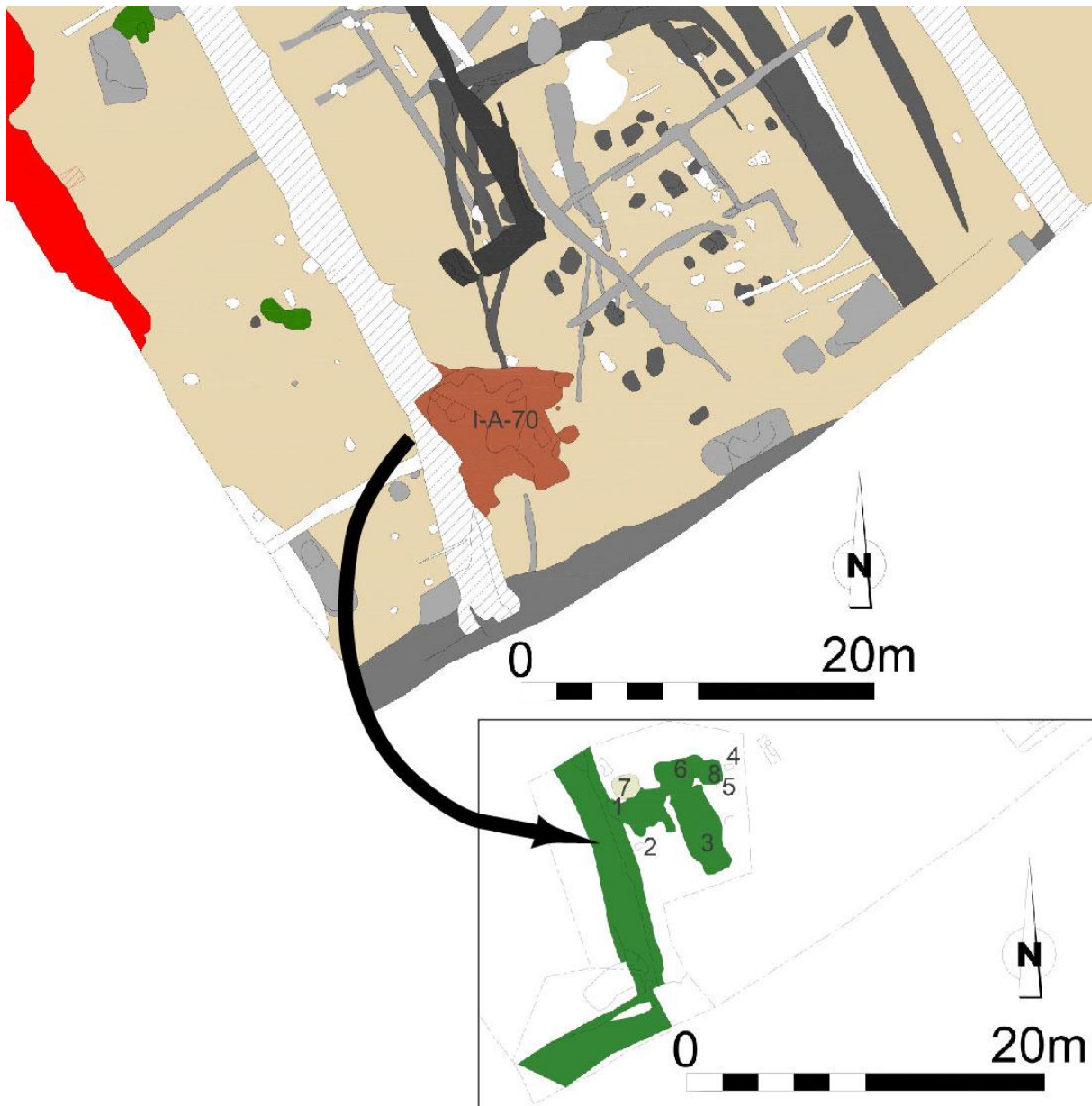

Fig. 82: Grondplan met aanduiding van context I-A-70 en grondplan B met aanduiding van contexten.

Het vondstenaantal dat op het A-vlak werd ingezameld blijft opnieuw beperkt en kan gedateerd worden in de 13de eeuw. Veertien fragmenten zijn reducerend gebakken en voor een groot deel gedraaid. Daartoe behoren een rand van een kan/kruik met draairibbels en een typische 13de-eeuwse naar binnen staande lip. Een oorfragment van een kan/kruik in rood aardewerk bevat enkele spikkels loodglazuur. Daarnaast is ook bouw materiaal aangetroffen: enkele grote baksteenfragmenten en een deel van een daktegel.

Het aardewerk van op het B-vlak lijkt algemeen ouder te zijn. Het gaat onder meer om fragmenten van kogelpotten gevonden (drie met radstempelversiering waaronder één met verschillende rijen). Er is ook een residueel stukje silex gevonden: één afslagfragment, mogelijk proximaal.

Door de algemene opbouw van deze context (verschillende kuilen met een gezamenlijke 'navulling') is het mogelijk dat de vulling van de kuilen op B-niveau dateert uit de volle middeleeuwen, maar dat er een nademping is geweest dat eerder laatmiddeleeuws materiaal bevat. Deze datering is niet onwaarschijnlijk daar het spoor op vlak A duidelijk de laatmiddeleeuwse gracht I-A-XY-3 oversnijdt, en dus jonger moet zijn. De functie van het hoge aantal kuilen blijft alsnog onduidelijk.

Fig. 83: Overzicht op context I-A-70.

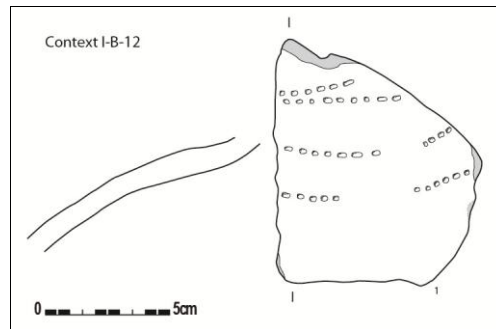

Fig. 84: Grijs aardewerk: kogelpot.

7.5.2. Greppels en grachten

Fig. 85: Grondplan met aanduiding van contexten.

7.5.2.1. Context I-A-53/ I-A-305

De greppel die wordt gevormd door de twee contexten I-A-53 en I-A-305 heeft opmerkelijk een andere oriëntatie dan de andere structuren op het terrein. Ze loopt noordoost-zuidwest en wordt door alle sporen die ze kruist oversneden. De greppel is in het zuidwesten zeer ondiep, in het noordoosten is ze echter dieper bewaard. De vulling is sterk uitgeloofd. Het is wellicht een van de oudste greppels. Een datering op basis van het aardewerk is onmogelijk daar er slechts kleine maalsteenfragmenten en twee grijze gedraaide wandfragmenten in zijn aangetroffen.

7.5.2.4. Context I-A-137-AB-1 / I-A-137-EF-1

Parallel met, en ten noorden van, de hierboven besproken greppel ligt de greppel met contextnummers I-A-137-AB-1, I-A-137-EF-1 en I-A-242. Een coupe op spoor I-A-137 nabij de kruising met greppel I-A-128, toont aan dat het hier twee greppels betreft. Dit zorgt voor een opdeling in verschillende contexten waarbij I-A-137-AB-1 en I-A-137-EF-1 tot een rechte greppel behoren, en de contexten I-A-137-EF-2 en I-A-137-MN-1 tot een gebogen greppel (cfr. infra). Er werd geen materiaal gerecupereerd.

7.5.2.5. Context I-A-137-EF-2 /I-A-137-MN-1

Beide contexten behoren tot eenzelfde halfcirkelvormige gracht (op het plan aangeduid met I-A-137). Het verder verloop ervan is niet duidelijk daar deze op de kruising met context I-A-128 lijkt samen te vloeien met I-A-137-AB-1. Een oversnijding is niet zichtbaar. Aan de andere kant oversnijdt het de greppel met contextnummer I-A-146, maar wordt het oversneden door I-A-147. Na deze oversnijding was deze greppel niet meer zichtbaar door het kluwen van andere greppels. Het verzamelde aardewerk bestaat slechts uit drie kleine grijze wandscherven, waaronder duidelijk één handgevormd. De functie en datering van deze halfronde gracht blijft onduidelijk.

7.5.2.7. Context I-A-175/ I-A-158/ I-A-189

Overheen huisplattegrond I-A-155 liggen deze drie contexten. Er zijn geen aanwijzingen dat ze gelijktijdig zijn. De oriëntatie doet echter vermoeden dat de twee smalle greppels (I-A-158 en I-A-189) overgaan in de bredere greppel I-A-175.

Uit deze laatst vermelde context komen 12 scherven in grijs aardewerk waarvan één rand van een nagedraaide, handgevormde kogelpot. Daarnaast zijn ook fragmenten van een verhitte vloertegel en een kleine ronde, afgeplatte, natuursteen aangetroffen. Uit 158 werden slechts drie kleine grijze scherven verzameld. Een exacte datering voor deze context is niet mogelijk. De greppels zijn duidelijk jonger dan het gebouw, maar zullen, door de aanwezigheid van de handgevormde kogelpot, niet ouder zijn dan 1200. Al moet uiteraard rekening worden gehouden met mogelijk verspit materiaal.

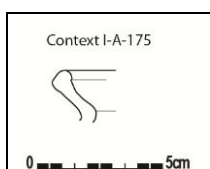

Fig. 86: Grijs aardewerk: kogelpot.

Fig. 87: Bewerkte natuursteen uit context I-A-175.

7.5.2.8. Context I-A-177/I-A-178/I-A-280/I-A-157

Overheen de U-vormige greppels rond de bouwplattegrond loopt een ander greppelsysteem. Dit is uiteraard eveneens jonger dan de bouwplattegrond (ze oversnijdt duidelijk paalkuil I-A-259).

Het betreft verschillend parallelle en haaks op elkaar staande greppels. Algemeen zijn ze allemaal zeer ondiep bewaard en werd er nauwelijks aardewerk uit gerecupereerd. Het blijft onduidelijk of overige omliggende (paal)sporen met deze greppel kunnen worden gerelateerd. Tussen I-A-157 en I-A-280 lijkt een opening te zitten.

In het totaal zijn er 25 stukken aardewerk verzameld. De meeste zijn handgevormd en nagedraaid. Vijf ervan behoren tot de kogelpotvorm. Het merendeel is afkomstig uit context I-A-157. Omdat de greppels voor een groot deel binnen de huisplattegrond zijn gelegen, is de kans groot dat het verspit materiaal betreft.

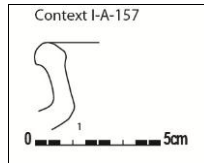

Fig. 88: Grijs aardewerk: kogelpot.

7.5.2.9. Context I-A-150

Een vrij duidelijke, en dus mogelijk recentere greppel, loopt evenals vele anderen overheen de gebouwplattegrond I-A-155. Het gaat om een licht gebogen, vrij korte greppel, met in het zuiden enkel uitstulpingen die in eerste instantie op een palenzetting wijzen. Uit verschillende coupes blijkt de gracht ondiep te zijn bewaard, en zijn de uitstulpingen slechts plaatselijke verbredingen van de gracht, en dus geen paalkuilen.

Uit deze greppel komt een bodemfragment van een kommetje in terra sigillata, tien kleine grijze fragmentjes aardewerk en een aanzet van een tuit van een tuitpot in roodbeschilderd aardewerk. Opvallend is de grote hoeveelheid baksteen, een groot stuk Doornikse kalksteen en een stuk van een mortier in ijzerhoudende zandsteen.

Fig. 89: Mortierfragment uit context I-A-150.

Op basis van het aardewerk is het niet mogelijk de greppel te dateren. Ze oversnijdt echter wel greppels die op zich jonger zijn dan het gebouwplattegrond, waardoor deze greppel zeker na de volle middeleeuwen mag worden gedateerd.

7.6. De oude cultuurlaag en kuilen gesitueerd aan Sint-Elooiskeer

Langs heen de straatzijde werd overheen de volledige lengte van het terrein een bruingrijze laag aangesneden (context I-A- -XY-2). In tegenstelling tot wat gedacht, maakt deze geen deel uit van een oude perceelgracht die parallel met de weg gelegen was, maar gaat het mogelijk om de resten van de oude cultuurlaag (cfr. supra). Bij het plaatselijk verdiepen van deze laag kwamen verschillende grote kuilen

tevoorschijn. Daardoor is het verzamelde materiaal uit deze zone deels vermengd en is het niet steeds duidelijk of de vondsten uit de laag of uit de kuil afkomstig is.

Fig. 90: Totaalplan met aanduiding van de kuilen langsbeene de straat (grijs), de cultuurlaag (donkergrijs) en het YZ-profiel.

7.6.1 De oude cultuurlaag

Deze laag is reeds in het proefsleuvenonderzoek verspreid over het terrein geregistreerd (cfr. supra) en wordt hier benoemd als context **I-A- - XY-2**. De laag had een dikte van 6 tot 30 cm. Het afgraven van het terrein gebeurde tot net onder deze laag. Langs de straatkant bleek deze wat dieper te gaan, en is ze geregistreerd op grondplan A. De laag vertoont een bruingrijze vulling die overeenkomt met die van de kuilen het dichtst tegen de straatkant.

Het vondstmateriaal uit I-A-1 en I-A-465 bestaat voornamelijk uit grijs handgevormd aardewerk en bevat fragmenten van kogelpotten, een schotel, een teil en een olielamp. Er is één fragment van een pijp in pijpaaarde gevonden, net als steengoed. Er is tevens ook een zak met dierlijk bot verzameld. Belangrijk te vermelden is dat de vondsten uit deze laag verspit kunnen zijn, of tot de kuilen behoren die onder de laag gelegen zijn. Er was namelijk aanvankelijk geen onderscheid tussen de cultuurlaag en de kuilen. Bij het uitzeven van 300 liter van deze laag, afkomstig uit de centrale zone van het terrein, bleken er namelijk nauwelijks vondsten in aanwezig. Het vondstenensemble is daarbovenop duidelijk afkomstig uit een vermengde context.

Omdat ze alle overige vol- en laatmiddeleeuwse sporen afdekt, kan ze dus slechts ontstaan zijn vanaf ca. 1500.

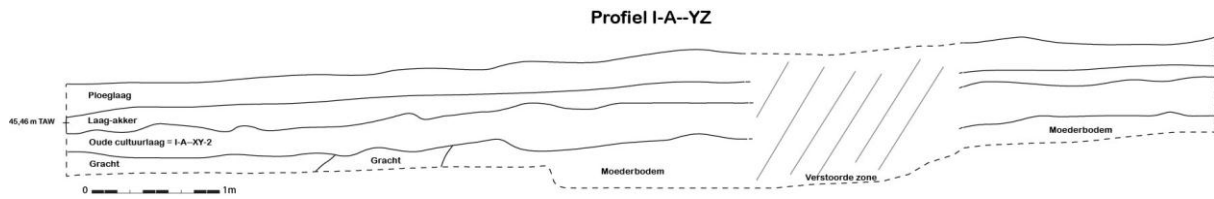

Fig. 91: Profieltekening van I-A- - YZ met aanduiding van de cultuurlaag (context I-A- - XY-2).

7.6.2 De kuilen langsheen Sint-Elooiskeer

Zeven vrij omvangrijke en vaak diepe kuilen liggen enigszins verspreid in een strook langsheen de zuidelijke sleufwand. Het betreft contexten I-A-296, I-A-328, I-A-375 (alsook I-A-375-AB-1 en I-A-377-AB-1), I-A-394, I-A-422 en I-A-83. Zoals hierboven reeds vermeld, zijn ze niet opgemerkt bij het afgraven door de aanwezigheid van de oude cultuurlaag. Ze zijn pas geregisteerd bij het plaatselijk verdiepen van deze laag.

Drie contexten die een gelijkaardige vulling vertonen zijn **I-A-394** en **I-A-422**. De kuilen hebben een bruine tot donkerbruine zandleemvulling. Ze situeren zich tegen de zuidelijke sleufrand, waardoor hun volledige lengte niet is bepaald. Ze meten respectievelijk minimum 1,6 m op 1 m op 87 cm en 2 m op 1,60 m op 19 cm.

Het aangetroffen aardewerk omvat in kuil I-A-394 rood, lokaal gedraaide scherfjes met intern loodglazuur (mogelijk afkomstig van een pan) en het kopje van een pijpje in pijpjaarde. In kuil I-A-244 zitten slechts één randfragment van een kogelpot met radstempelversiering.

Aan de hand van het weinige aardewerk is het moeilijk een datering vooruit te schuiven. Het pijpenkopje brengt de kuil zeker in de 18de eeuw, al gaat het om een oppervlaktevondst en kan deze eventueel nog uit de cultuurlaag afkomstig zijn.

Fig. 92: Coupe op context I-A-394.

Context **I-A-296** vertoont een gelijkaardige maar meer uitgeloopte vulling. Interessant is dat deze kuil zich situeert op de plaats waar een paalkuil van het tweede erf hoort te zitten, namelijk in het verlengde van de oostelijke lange palenrij en op dezelfde hoogte van context I-A-194 (zie hoger). De mogelijk hierdoor vermengde context bevat grijs handgevormd en gedraaid aardewerk waaronder een rand van een kogelpot en een bodemfragment van een kan/kruik met aaneensluitende standvinnen. Daarnaast is ook een fragment rood gedraaid aardewerk aanwezig. Tot de categorie van het bot behoort één radiusfragment van een schaap of geit.

Deze vondsten laten een datering toe vanaf ca. 1150 (aanwezigheid van de kan/kruik-vorm). Een exacte datering is echter niet mogelijk.

Context **I-A-328** ligt vlak naast I-A-296 en meet 3,4 m op 2,6 m. Deze kuil met bruinig grijze gelaagdheid blijkt bij het verdiepen van het grondvlak uiteen te vallen in twee kuilen: spoor I-B-61 en I-B-62, waarbij de laatste een beperkte heruitgraving (34 cm diep) is in de eerste (88 cm diep). Het vele aardewerk dat in deze kuilen bewaard is, bestaat zowel uit grijze als rode gedraaide ceramiek en steengoed, onder meer een fragment van een biconische beker in Langerwehsteengoed. Bij het grijze aardewerk zijn fragmenten van een pan en een grape herkend, en enkele scherven vertonen loodglazuur. Bij de grijze scherven zijn fragmenten van een teil, grape, pan, kruik met groeflijnvorsiering, kom en mogelijk een kogelpot aangetroffen. Eén rand van een kom heeft een sikkelvorm en is beroet. Ook een stuk van een daktegel en natuursteen is in de kuilen bewaard. Het materiaal dat uit de bovenste laag is verzameld kan mogelijk vermengd zijn met materiaal uit de ‘oude cultuurlaag’ (cfr. infra). Algemeen kan dit ensemble worden gedateerd in de late 13de of vroege 14de eeuw.

Fig. 93: Coupe op context I-A-328.

De volgende context, **I-A-375**, bleek bij couperen twee kuilen te omvatten die niet in het grondvlak zichtbaar waren. Daarom zijn de spoornummers in het grondvlak samengevoegd onder context I-A-375, en de kuilen zichtbaar in de coupe onder contextnummer **I-A-375-AB-1** en **I-A-377-AB-1**. Door de diepte van de coupe en de verzadigde bodem van het terrein, vertoonde ze al snel scheuren en was de inkalving een feit nog voordat de coupe kon getekend worden. De afmetingen aan het grondvlak bedragen 5,3 m op 2 m. De oppervlaktevondsten bestaat uit slechts 2 verweerde grijze scherven (mogelijk handgevormd?). Het materiaal uit de coupe omvat slechts een grijze scherf met een kleine doorboring en mogelijk een sterk verweerd fragment roodbeschilderd Rijnlants. Er konden geen vormen in worden herkend.

Aan de hand van het beperkte aanwezige aardwerk is ook hier geen datering mogelijk. Het vermengde materiaal wijst echter op een vulling in de volle middeleeuwen, of jonger.

Fig. 94: Coupe op context I-A-375.

De laatste kuil, context **I-A-83**, kwam tevoorschijn op grondvlak B (spoornummer I-B-17). In het grondvlak kent de kuil een grootte van 2,4 m op 1,62 m. De kuil met bruinig grijze zandleem gaat 89 cm diep en bewaart vele brokjes verbrande leem. Het aardwerk is grijs en rood, lokaal gedraaid. Het omvat fragmenten van een pan, een grote blokrand van een kom, mogelijk een kogelpot of kookkan, en rood randfragment van een teil of komvormige teil. Daarnaast zijn ook nog enkele baksteenfragmenten gerecupereerd.

Een exacte datering is ook hier niet mogelijk. De teirand wijst om een datering vanaf de 15de eeuw, al lijkt de rest van het materiaal iets ouder te zijn.

7.6.3 Algemene datering

De besproken kuilen vertonen een verschil in vulling en een beperkte hoeveelheid vondsten. Vooralnog worden ze in de late middeleeuwen gedateerd. Een mogelijke hypothese is dat er een relatie is tussen de straat en deze kuilen, waarbij in de loop van tijd om verschillende redenen dichtbij de weg kuilen zijn aangelegd voor eventuele leemwinning of afvalkuilen. Dit betekent dat de recentere cultuurlaag mogelijk in de late middeleeuwen mag worden gesitueerd.

7.7. Het huidige percelingsysteem: I-A-14 / I-A-19

Fig. 95: Plan met aanduiding van het huidige percelingsstelsel.

Het opgravingsvlak werd in het westen en noorden begrensd door een gedempte gracht, respectievelijk context I-A-14 en I-A-19. Ze lopen parallel met de huidige perceelsgrenzen.

Ondanks dat de relatie tussen beide grachten niet is achterhaald wegens de constante afwatering van het terrein in deze hoek, wordt aangenomen dat beide grachten gelijktijdig hebben gefunctioneerd. Het gaat

telkens om vrij brede en diepe structuren. Enkel de loopgraaf I-A-130 loopt overheen dit grachtensysteem, waardoor mag worden aangenomen dat de brede grachten vóór de Eerste Wereldoorlog reeds waren gedempt. De huidige begrenzing gebeurde tot voor kort aan de westzijde door middel van een ondiepe greppel. In het noorden was de scheiding tussen beide percelen zichtbaar door middel van een hoogteverschil.

Op de kaart van Ferraris zijn beide grachten al aanwezig. Opmerkelijk is het verschil in percelering ten noorden van de Sint-Elooiskeer, waar de helling van de kouter in kleinere percelen is onderverdeeld, ten opzichte van de zuidelijke zijde, waar de helling uit één groot akkerperceel bestaat.

Uit de gracht I-A-19 is heel wat materiaal verzameld. Naast aardewerk in allerlei technische groepen (grijs, rood en industrieel wit) is ook vrij veel metaal verzameld door middel van de metaaldetector. Uit de westelijke gracht kwam opvallend minder materiaal (ca. 10 stukken) en gaat het vaker om oudere, residuele scherven (zowel handgevormde, volmiddeleeuwse fragmenten, alsook aardewerk uit de metaaltijden).

Wanneer het huidige perceleringssysteem in het landschap is aangebracht, is niet duidelijk. Ook de relatie met de oude cultuurlaag is niet gekend. Ten opzichte van het 13de-eeuwse grachtensysteem lijkt de opdeling in grotere percelen te zijn gebeurd.

7.8. De 20ste eeuw: Wereldoorlog I

Fig. 96: Plan met aanduiding van de sporen uit WO I.

7.8.1. Contexten I-A-130 en I-A-417

Het afgegraven vlak vertoont twee contexten die rechtstreeks verwijzen naar de Eerste Wereldoorlog. De nabijheid van het Duitse militaire vliegveld aan de overkant van de straat (Zijdegemkouter) deed al vermoeden dat er op het terrein sporen van WO I zouden aanwezig zijn. Temeer daar het perceel tussen 1917 en 1918 geconfisqueerd was door de Duitse militairen.

Een eerste spoor van aanwezigheid is context I-A-130: een loopgraaf gelegen in het noorden van het terrein die zich aftekenende als een zigzaglijn. Deze is toe te schrijven aan de Duitsers die hun vliegveld dienden te verdedigen tegen Franse en Britse soldaten.⁵⁴ Na een lengte van ca. 35 m kwam de loopgraaf tot een einde: tegen de wand zijn drie treden in de bodem uitgegraven. De wanden van de loopgraaf waren niet verstevigd, wat het tijdelijke karakter beklemt. De loopgraaf was niet heel diep uitgegraven (ca. 80 cm op het NO-uiteinde en ca. 38 cm diep op het ZW-uiteinde), wat doet vermoeden dat de opgeworpen aarden berm voldoende hoog was als beschermende borstwering en/of rugdekking. Ook hadden de soldaten in de wintermaanden last van de hoge grondwatertafel op dit lage stuk van het terrein. De vulling van de loopgracht wijst op een snelle of een eenmalig dichtgegooide gracht.

Het aardewerk bewaard in de loopgraaf is duidelijk residueel. Het betreft volmiddeleeuwse rood en grijs lokaal gedraaide ceramiek, o.a. een kogelpotrand en een fragment van een kan/kruik. De metalen vondsten daarentegen verwijzen wel naar de militaire gebeurtenissen en omvatten metalen fragmenten van munitie.

Fig. 97: Aanduiding van een deel van de loopgraaf in zigzagpatroon.

Fig. 98: Drie treden op het uiteinde van de loopgraaf.

⁵⁴ Volgens het gemeentearchief en een mondelinge mededeling van dhr. Raoul De Bel beschikten de Duitsers ook langs de nabijgelegen Oudenaardsesteenweg over een loopgraaf.

Context **I-A-417** is het tweede bewijs van de militaire aanwezigheid: een langwerpige kuil, centraal in het terrein, gevuld met een recent bruin pakket. Opvallend is de grote hoeveelheid metalen brokjes die in de kuil gedumpt zijn. Het betreft geen *shrapnell*, aangezien de metalen brokjes ook bestonden uit bladkoper met daaronder lood. Wel lijkt het te gaan om *shell fragments*⁵⁵ of kogelpunten. Ze vertonen allen eenzelfde vorm: puntig en gebogen. De kuil is waarschijnlijk enkel als afvalkuil aangelegd. Het aangetroffen grijs, lokaal gedraaid aardewerk is residueel.

Fig. 99: Coupe op context I-A-417 met aangeduide aflijning.

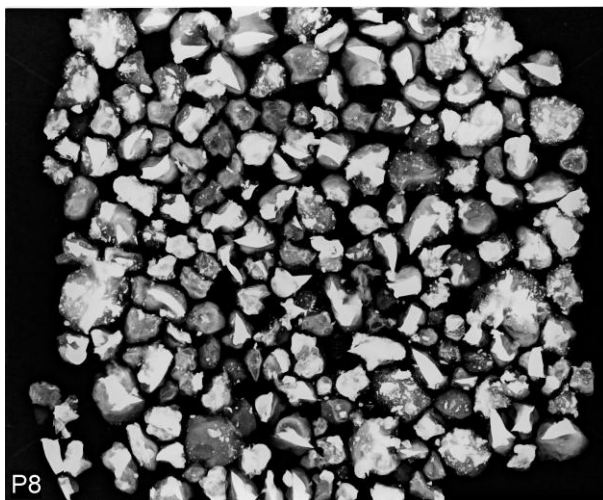

Fig. 100: Röntgenfoto van metalen kogelpunten uit context I-A-417.

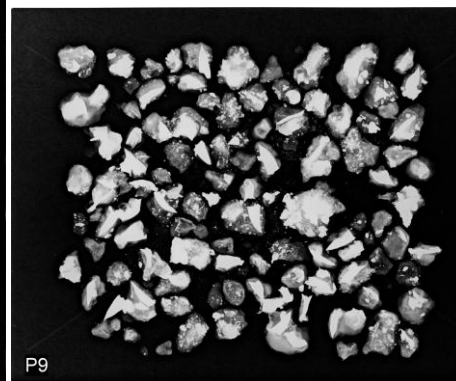

Fig. 101: Röntgenfoto van metalen kogelpunten uit context I-A-417.

Fig. 102: Metalen kogelpunten uit context I-A-417.

⁵⁵ *Shell fragments* worden vaak verkeerdelijk omschreven als *shrapnell*. Toch kan er een onderscheid in worden gezien: *shell fragments* zijn de omhulsels van de explosieven, met *shrapnell* bedoelt men het projectiel dat in de lucht explodeert waardoor loden bolletjes schade aanrichten. Bron: <http://www.history.army.mil/faq/shrapnel.htm>.

8. ASSESSMENT EN BASISANALYSE VAN DE VONDSTEN EN STALEN

Vondsten

De vondsten ingezameld tijdens het terreinwerk, bestaan uit aardewerk en metalen objecten.

Het aardewerk is onderworpen aan een basisanalyse. Dit omvat de determinatie van alle scherven op basis van vorm, herkomst, baksel enz. (zie vondstenlijst). Deze determinatie is tevens afgetoetst bij Koen De Grootte (Agentschap Onroerend Erfgoed). Op basis hiervan zijn, in onze opinie, geen contexten aangetroffen die, omwille van hun uitzonderlijkheid van de vondsten of hun hoeveelheid, in aanmerking komen voor een verdere, doorgedreven verwerking. In dit opzicht volstaat de uitgevoerde basisdeterminatie, die tevens voldoende toeliet de diverse fasen van occupatie te dateren.

Van alle metalen vondsten zijn röntgenopnames gemaakt, in totaal negen foto's. De resultaten hiervan wijzen op een grote hoeveelheid kogelpunten uit Wereldoorlog I en een aantal metaalbrokjes die gecategoriseerd zijn onder varia. Op basis van een evaluatie is beslist geen stukken te weerhouden voor verdere behandeling.

Stalen

Tijdens het terreinwerk zijn er vier soorten stalen genomen: houtskoolstalen, botmateriaal, pollen- en macrostalen.

De ingezamelde stalen zijn geëvalueerd na de determinatie van de vondsten. De opportuniteit voor het uitvoeren van ¹⁴C-dateringen is afgewogen t.o.v. de reeds bekomen info o.b.v. de aardewerkdateringen en t.o.v. de ¹⁴C-curve voor het tijds kader waarin de site dateert. Wat het aardewerk betreft, stellen we vast dat deze reeds een vrij scherpe datering toelaat, zowel voor de oudste fase (10de – 11de eeuw) als voor de jongste fase (13de eeuw) van de bewoning. Wanneer we dieper ingaan op de ¹⁴C-curve is te zien dat voor de periode van de oudste fase van de bewoning een plateau aanwezig is. Als dusdanig kunnen ¹⁴C-dateringen van stalen geen meer nauwkeurige datering opleveren dan het aardewerk

In een aantal contexten is dierlijk botmateriaal aangetroffen en verzameld. Al dit materiaal is aan een basisanalyse onderworpen en ingevoerd in de databank. Hierbij is getracht de diersoort en het type bot te achterhalen.

Tenslotte leverde, ons inziens, de opgraving geen geschikte contexten op voor macrobotanisch- of palynologisch onderzoek. Er zijn geen waterputten of waterkuilen aangetroffen op de site. Ook zijn er bij de overige sporen (grachten, greppels, diepe kuilen) geen pakketten gevonden die zich leenden tot een staalname i.f.v. dergelijk onderzoek. Slechts één kuil was gevuld met een meer organische laag, maar door haar geïsoleerde ligging kon deze niet met de kernbewoning van de site gerelateerd worden. Bijgevolg zijn verdere macrobotanische- of palynologische waarderungen en eventuele analyses niet opportuun.

9. SYNTHESE

9.1. Synthese

Naar aanleiding van de uitbreiding van het containerpark en de bouw van een loods voor de technische dienst adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed een vooronderzoek. Langsheen de Sint-Elooiskeer leverde dit een zone op met een beduidende concentratie van archeologische sporen, voornamelijk te dateren in de middeleeuwen en wellicht aan bewoning toe te schrijven. Als gevolg hiervan adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed een opgraving.

De oudste aangetroffen sporen dateren uit de metaaltijden. Het gaat om drie, mogelijk vijf, ondiepe kuilen zonder directe onderlinge relatie. Eén ervan kan in de late bronstijd worden gesitueerd. De aanwezigheid van deze kuilen roept vragen op omtrent de occupatie uit de metaaltijden. Het is een fenomeen dat reeds meerdere keren is vastgesteld. Gaat het effectief om geïsoleerde kuilen of zijn het restanten van een niet bewaarde nederzetting?

Van de Romeinse periode zijn geen sporen teruggevonden. Het Romeins aardewerk betreft verspit materiaal, wat op zich ook wijst op enige vorm van occupatie.

De hoofdmoot van de sporen dateert in de middeleeuwen, meer bepaald vanaf de 10de eeuw. Vanaf dat ogenblik is er een permanente activiteit waar te nemen. De percelering en de straat 'Sint-Elooiskeer' zijn onmiskenbaar tot deze periode terug te voeren: in de volle middeleeuwen werd hier immers de basis gelegd van het landschap zoals we dat tot heden kennen. Het vermoeden dat er een middeleeuwse bewoning aanwezig was op het perceel langs Sint-Elooiskeer te Kruishoutem is door de opgraving bevestigd. Een middeleeuws woonareaal is er in kaart gebracht.

Het gaat meer in het bijzonder om twee volmiddeleeuwse erven met bijhorende grachtstructuren en (afval?)kuilen, en een laatmiddeleeuws grachtsysteem en greppelcluster.

De twee gebouwplattegronden hebben een driebeukige constructie die typisch is voor de volle middeleeuwen. Een klein verschil tussen de huizen treedt op in het aantal palenrijen en traveeën. Het huis van erf 1 met structuur I-A-23 met NO-ZW-oriëntatie telt drie traveeën (ca. 10 m op 7,5 m). Aan één korte zijde bevindt zich een extra paal in het verlengde van de binnenste palenrij, waarvan de tegenligger wellicht werd vergraven. Aan de andere korte zijde bevindt zich een diepe paal op een plaats die niet in de lijn ligt van de palenrijen. De woning van het tweede erf met structuurnummer I-A-155 met een NW-ZO-oriëntatie (ca. 14,4 m op 10,2 m) telt vier palenkoppels en heeft extra palen aan beide korte zijden, waarvan ook hier mogelijk één werd vergraven. De gebouwen dateren beide uit de 10de of 11de eeuw. Het is niet duidelijk of ze gelijktijdig hebben gefunctioneerd, maar mogelijk was de plattegrond van erf 1 een bijhuis of boerderij liggend net buiten het areaal van erf 2.

De centraal gelegen woning was omsloten door een U-vormige greppel die meerdere malen is heruitgegraven. Deze fasering wijst op een relatief langdurige bewoning. De laatste greppelfase ligt dermate dicht bij een van de palen dat er twijfel is over de gelijktijdigheid. Het materiaal dat hierin werd aangetroffen dateert daarenboven uit de 11de óf 12de eeuw. Misschien gaat deze fase gepaard met een ander gebouw waarvan de plattegrond niet werd herkend, hoewel gelijktijdigheid op basis van het materiaal ook niet helemaal mag uitgesloten worden: we dateren immers de opvulling/opgave van de grachten niet de aanleg. Tal van diepe paalkuilen konden immers niet tot een bepaalde structuur worden gerekend. Een andere hypothese is dat er een verschuiving van het gebouw plaatvond waarbij een travee in onbruik is geraakt en een nieuwe omheinende greppel de plaats van die travee innam.

Een grote gracht ligt omheen het tweede erf. Deze wordt in de 10de of vroege 11de eeuw geplaatst en is gelijktijdig met het woonerf. Omdat de gracht maar deels in het opgravingsvlak ligt is het onmogelijk de omtrek en de exacte vorm ervan te bepalen maar het lijkt eerder een ronde afbakening te zijn.

Overheen deze gebogen gracht ligt een verzameling van grote tot vrij grote kuilen. Enkele bevatten dikke pakketten houtskool en/of verbrande leem, wat mogelijk wijst op ambachtelijke activiteit. Het weinige aardewerk hieruit sluit dicht aan bij de huisplattegrond van erf 2 en plaatst ze in de late 10de tot 11de eeuw.

Uit de late middeleeuwen, meer bepaald de 12de - 13de eeuw, dateert een rechthoekig grachtensysteem. Het volgt opmerkelijk deels de ligging van de gebogen gracht. De oriëntatie is er op gebaseerd. Het is mogelijk dat dit grachtensysteem eveneens woongebouwen omkadert. Hiervan zijn echter geen sporen aangetroffen. Het kan zijn dat de gebouwen een andere architectuur kenden, waarbij ze niet op palen zijn gefundeerd maar op liggers die veel slechter in de bodem bewaren. Zeker is dit echter niet. Hoewel de grachten vrij imposant zijn en volledig verdwenen huizen zouden kunnen omkaderen, kan niet worden uitgesloten dat het slechts percelering en afwatering van het terrein betreft.

Daarnaast dateren uit dezelfde periode een aantal grachten en greppels gelegen in de oostelijke hoek van het terrein. Het merendeel van de greppels is noordwest-zuidoost gericht en liepen in oorsprong richting de Sint-Elooiskeer. Ze bevatten opmerkelijk meer aardewerk dan alle overige structuren, wat wijst op nederzettingsafval. Hieruit kan geopperd worden dat de bewoning van erf 2 mogelijk is verschoven in oostelijke richting. Het bouwen op liggers i.p.v. palen is in dat geval de mogelijke oorzaak voor het ontbreken van diep gefundeerde sporen.

Zeer opmerkelijk zijn zeven grote kuilen langsheen de straatzijde. Omwille van het beperkt aantal materiaal dat hierin aanwezig was is het niet mogelijk deze tot een bepaalde periode toe te schrijven. Toch zijn ze wellicht niet ouder dan de late middeleeuwen. Een ervan oversnijdt het 13de-eeuws grachtensysteem, waardoor ze alleszins jonger mogen worden gedateerd.

Algemeen lijkt er een min of meer doorlopend bewijs van menselijke activiteit vanaf mogelijk de 10de, maar zeker vanaf de 11de eeuw tot de 13de eeuw. Mogelijks heeft de bewoning zich nadien verplaatst, bijvoorbeeld naar de overzijde van de straat (zie ook bewoning op de kaart van Ferraris).

Zowel in het noorden als het westen zijn twee grote perceelgrachten aangesneden. Het zijn grachten die de directe voorloper zijn van de huidige landschapsindeling langsheen de Sint-Elooiskeer en die ook zijn terug te vinden op de kaart van Ferraris. Aan de basis van deze indeling liggen de middeleeuwse grachten, waardoor het duidelijk is dat de landschapsindeling langs Sint-Elooiskeer vanaf de middeleeuwen langzaam is gevormd.

Van veel latere datum zijn tot slot twee militaire sporen, waaronder een loopgraaf uit de Eerste Wereldoorlog die zich aftekent als een zigzaglopende uitgraving. Deze loopt duidelijk overheen de vulling van de perceelgracht. De loopgraaf kan toegewezen worden aan de Duitse soldaten die het nabijgelegen vliegveld op Zijldegemkouter dienden te verdedigen. Een langwerpige kuil is een tweede herinnering aan het oorlogsverleden van Kruishoutem. Na gebruik diende ze als dumpplaats. In de vulling zijn een groot aantal kogelpunten aangetroffen.

Alle sporen, met uitzondering van de meest recente grachten en loopgraaf, werden afgedekt door een 'oude cultuurlaag': een grijs pakket waarop de huidige ploeglaag was gelegen. De relatie met de sporen uit WO I was niet duidelijk, waardoor een meer exacte datering voor deze laag uit blijft.

9.2. Waarde van de site

Op lokaal niveau biedt dit onderzoek heel wat nieuwe informatie over de middeleeuwse ontwikkeling van Kruishoutem. Een voorheen totaal onbekende middeleeuwse woonkern nabij het centrum van Kruishoutem kon in kaart worden gebracht. De aangetroffen bewoning in de Sint-Elooiskeer vormt een deel van de basis van de vroegste geschiedenis van Kruishoutem zoals we dit vandaag kennen.

Interessant is in dit opzicht ook de ligging van de veldweg die het centrum van Kruishoutem verbindt met deze volmiddeleeuwse woonkern. Hoogstwaarschijnlijk stonden beide bewoningskernen in de volle middeleeuwen rechtstreeks met elkaar in verbinding.

De woonkern raakte naderhand in onbruik, maar heeft wel haar stempel gedrukt op de perceelsindeling op deze plaats. De indeling van het landschap langsheen Sint-Elooiskeer is duidelijk tot in de volle middeleeuwen terug te brengen.

De opgraving levert op een meer regionale schaal dan ook een belangrijke bijdrage aan onze kennis over de middeleeuwse bewoningsgeschiedenis in Zuid-Oost-Vlaanderen en het ontstaan van het hedendaagse cultuurlandschap. Vele kleine bewoningskernen in Vlaanderen kenden hun ontstaan in de periode tussen de 9de en de 12de eeuw. Bepaalde kernen zijn uiteindelijk verdwenen, andere bleven bestaan of zijn verschoven. De bewoning langs Sint-Elooiskeer is mogelijk gestopt, hoewel de 13de-eeuwse sporen ook kunnen wijzen naar het verschuiven naar het oosten. De aangetroffen erven in de Sint-Elooiskeer zijn het directe bewijs van de ontstaansgeschiedenis van het hedendaagse cultuurlandschap, dat op basis van de archeologische resultaten hier tot de 10de eeuw kan teruggevoerd worden.

10. SAMENVATTING

De aanleiding van de archeologische opgraving langs Sint-Elooiskeer te Kruishoutem is de geplande uitbreiding van het containerpark. Omdat na het proefsleuvenonderzoek bleek dat één van de twee geprospecteerde percelen middeleeuwse sporen bevat, is door het agentschap Onroerend Erfgoed een vlakdekkende opgraving geadviseerd.

Het onderzoek leverde een klein aantal metaaltijdkuilen op, een groot aantal middeleeuwse sporen en twee sporen gegraven tijdens de Eerste Wereldoorlog.

De hoofdmoot zijn de vol- en laatmiddeleeuwse bewoningsporen: er zijn twee drieschepige gebouwplattegronden aangetroffen die in de 10de - 11de eeuw zijn gedateerd. Rondom één van de huisplattegronden ligt aan de noordelijke zijde van het gebouw een U-vormig grachtensysteem die mogelijk gelijktijdig is en als afbakening diende. Een groter, rechthoekig grachtensysteem dateert uit de late middeleeuwen.

Voor het eerst kon in Kruishoutem duidelijke bewoning uit de volle middeleeuwen worden vastgesteld.

11. BIBLIOGRAFIE

Literatuur

- BOGAERT J. & SANTENS F. 2000, Oorlog in de Gaverstreke: analyse van de bevrijding van Waregem, Ingooigem, Anzegem en Tiegem, oktober-november 1918, *28ste Jaarboek van de geschied- en heemkundige kring "De Gaverstreke"*, Waregem, pp. 169-312.
- CHERRETTE & DALLE, 2013, Kruishoutem Containerpark Archeologisch vooronderzoek, onuitgegeven SOLVA-Archeologierapport 36, p. 31.
- CLEMENT C., SOLVA-Archeologierapport in voorbereiding.
- DE GRAEVE A., SOLVA-Archeologierapport in voorbereiding.
- DE GROOTE K. 2008, Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen, *Relicta Monografieën*, deel I & II.
- DE LAET S.J., VAN DOORSELAER A., THOEN H. & ROGGE M. 1973, Status questionis van het archeologisch onderzoek in het gebied Kruishoutem-Huise, *Kultureel jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen 1972*, pp. 421-423.
- GYSELINCK M. 1960, Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226), Tongeren.
- LECOMTE G. 2010, Vleugels boven Kruishoutem, *Heem- en geschiedkundige kring 'Hultheim'*, Jaarboek 2010, Kruishoutem, pp. 122-151.
- PEDE, CLEMENT, DE CLEER, GUILLAUME & CHERRETTE 2013, SOLVA-Archeologierapport 20, p. 281.
- POLFLIET B. 2008-2009, Erfgoedontsluiting Casus Kruishoutem, UGent, Masterproef, p.145.
- ROGGE M. & BRAECKMAN K. 1996, Kruishoutem-Kapellekouter: cultusplaats en woonsite vanaf de Romeinse tijd tot in de Middeleeuwen ca. midden 1ste eeuw – late middeleeuwen, In: Van Roeyen J.-P. (red.) 1996, *Uit Vlaamse bodem: 10 archeologische verhalen*, Sint-Niklaas, pp.89-102.
- VAN MARCKE C. 1980, De heerlijkheid Ayshove (1227-1622) & Het graafschap Kruishoutem (1670-1880), Kruishoutem, p.124.

Elektronische bronnen

Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen, *Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen*, <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/dhm/>

Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen, *Bodemkaart*, <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>

Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen, *Vlaamse Hydrografische Atlas*, <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha/>

Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen, *Stratengids*, <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/straten/>

Geopunt, <http://www.geopunt.be/>

GISoost s.d., *Atlas van de Buurtwegen*, <http://www.gisoost.be/atlasbw/>

Hultheim, Heem- en Geschiedkundige Kring Kruishoutem 2008, *Kruishoutem en de wapenstilstand 11-11-1918*, <http://www.hultheim.be/index.php/kruishoutemse-kronieken/12-kruishoutemse-kronieken/2008/72-kruishoutem-en-de-wapenstilstand-11-11-1918>

Hultheim, Heem- en Geschiedkundige Kring Kruishoutem 2010, *10 mei 1940: bommen over Kruishoutem*, <http://www.hultheim.be/index.php/kruishoutemse-kronieken/14-kruishoutemse-kronieken/2010/93-10-mei-1940-bommen-over-kruishoutem>

Hultheim, Heem- en Geschiedkundige Kring Kruishoutem 2010, *Codenaam 8540: Wannegemse spionnen tijdens 'de Grooten Oorlog'*, <http://www.hultheim.be/index.php/krasse-kruishoutemnaren/14-kruishoutemse-kronieken/2010/98-codenaam-8540-wannegemse-spionnen-tijdens-de-grooten-oorlog>

Koninklijke Bibliotheek van België 2013, *Kaart van Ferraris*, http://kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html

Koninklijke Bibliotheek van België 2013, *Atlas cadastrale de Belgique (Popp)*, http://dgtl.kbr.be:8881/R/21FFK9UD33LISQVX4LJNF1CIEN77LBB7QIXB8Q3859151SAQ35-00569?func=collections-result&collection_id=1513&pds_handle=GUEST

Onroerend Erfgoed 2012, *Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: Kruishoutem*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/21604>

Sevenant M., Menschaert J., Couvreur M., Ronse A., Antrop M., Geypens M., Hermy M. & De Blust G. 2002, *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten.*, <http://www.inbo.be/files/bibliotheek/16/184016.pdf>

s.n. 2001, *De Centrale Archeologische Inventaris*, <http://cai.erfgoed.net/>

12. BIJLAGEN

12.1. Handleiding bij het raadplegen van de bijlagen

De bijlagen bij het rapport zijn ingedeeld in een algemene gegevensfiche over het project inclusief trefwoorden, een lijst met overzichtsfoto's, een structuurlijst, een contextlijst, een sporenlijst, een vondstenlijst en een fotolijst op spoorniveau. Tevens wordt een overzicht geboden van uitgevoerd *post-excavation* onderzoek en mogelijkheden voor verder onderzoek.

Deze lijsten worden aangevuld met de afgeleverde vergunningen voor metaaldetectie en prospectie met ingreep in de bodem enerzijds, en de bijzondere voorwaarden waaraan het onderzoek dient te beantwoorden, opgesteld door de bevoegde overheid - het Agentschap Onroerend Erfgoed - anderzijds.

We geven hierbij enige duiding met betrekking tot de diverse lijsten in deze bijlage.

De lijsten worden automatisch gegenereerd uit de SOLVA-databank⁵⁶. In deze databank worden tijdens de opgraving en de rapportage alle data die tijdens een archeologisch project worden gegenereerd, samengebracht. Het gaat hierbij dus zowel om velddata (foto's, plannen, beschrijvingen, relaties tussen sporen, vondsten, ...) als documenten die tijdens de rapportage worden gegenereerd (aardewerktekeningen, informatie over behandeling van materiaal, het archeologisch rapport, diverse laboanalyses, administratief archief zoals vergunningen, bijzondere voorwaarden, ...). In het kader van de rapportage genereert de databank een reeks lijsten zoals gevraagd in de "Minimumnormen voor archeologische registratie en rapportage" en de "bijzondere voorwaarden" bij het concrete project.

Conform de structuur van de databank (zie hoofdstuk methodologie, verwerking) worden de bijlagen hiërarchisch opgebouwd. Alle velddata worden in de databankstructuur op drie niveaus ingedeeld: spoorniveau, contextniveau en structuurniveau. We verduidelijken met een voorbeeld.

Onder de noemer '**sporen**' verstaan we het kleinste niveau van notulering, de kleinste eenheid als het ware: bijvoorbeeld een aflijning in een grondplan of een laag in een kuil bij een coupetekening. Dit is het niveau waarop vondsten afzonderlijk worden ingezameld.

Verschillende sporen kunnen toebehoren aan een '**context**': zo vormen verschillende lagen in een kuil samen de context 'kuil'.

Op gelijkaardige wijze kunnen verschillende contexten gegroepeerd worden tot een overkoepelende '**structuur**': diverse paalkuilen behoren bijvoorbeeld toe aan de structuur 'gebouw'.

In de databank, en dus ook in deze bijlagen, worden de velddata volgens vastgestelde thesauruslijsten toegewezen aan de noemers 'sporen', 'contexten' en 'structuren'. Door archeologische begrippen (gebouw, crematiegraf, grafkuil, laag, ...) via een vastgestelde thesauruslijst aan een specifiek niveau toe te wijzen (spoor, context, structuur), bestaat de garantie dat bij bevraging van de databank naar een bepaald archeologisch begrip, effectief ook alle ingevoerde data in de resultatenlijst voorkomt (anders gezegd, we vermijden daardoor dat 'grafkuil' de ene maal bij 'context', en de andere maal bij 'structuur' wordt ondergebracht).

De lijsten in deze bijlage zijn volgens dezelfde hiërarchie opgebouwd. In de bijlage wordt achtereenvolgens een overzicht gebracht van structuren, contexten en sporen. Op deze wijze kan van

⁵⁶ Zie ook hoofdstuk « Methodologie, Verwerking » aangaande informatie over de SOLVA-databank archeologie.

‘groot’ naar ‘klein’ afgedaald worden in de informatie. Er wordt bovendien met kruisverwijzingen gewerkt: bij structuren staat vermeld uit welke contexten ze zijn opgebouwd, bij contexten staat vermeld uit welke sporen ze zijn opgebouwd. In omgekeerde richting staat bij de sporenlijsten vermeld tot welke context en structuur een spoor behoort, en bij de contextlijst staat vermeld tot welke structuur een context behoort. De structuurlijst bevat dus een overzicht van gerelateerde contexten. De contextlijst bevat een overzicht van gerelateerde structuren (hoger niveau) en sporen (lager niveau), alsook een overzicht van alle foto’s, plannen, vondsten en stalen. De sporenlijst bevat een overzicht van gerelateerde contexten en structuren, alsook een overzicht van alle foto’s, plannen, vondsten en stalen. De gedetailleerde spoorbeschrijvingen zijn uitsluitend in de sporenlijsten zelf terug te vinden. Op elk niveau tot slot staat een interpretatie en zo mogelijk ook een datering vermeld.

Voor de duidelijkheid geven we mee dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context (en dus structuur), evenmin als elke context aan een structuur kan toegewezen worden.

Wat de wijze van nummering betreft, geldt als algemene regel dat contexten en structuren de naam dragen van het spoornummer dat als eerste aan die ‘context’ (en eventueel bij uitbreiding ‘structuur’) wordt toegewezen. In een rapport zijn het doorgaans de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die in de tekst de leidraad vormen.

Tot slot enkele bijzonderheden:

Verstoringen en ‘negatieve sporen’, sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau.

In het geval dat het een rapportage van een vooronderzoek betreft, worden sporen in principe *niet* aan een context (en bij uitbreiding een structuur) toegewezen. Contexten en structuren worden pas aangemaakt op het moment van een archeologische opgraving, aangezien op dat ogenblik alle beschikbare informatie aanwezig is, en dit dus dan wel een zinvolle oefening is. Tijdens een vooronderzoek zijn heel wat relaties bijvoorbeeld nog niet duidelijk.

De enige uitzondering op deze regel wordt gemaakt wanneer bij de verwerking van een vooronderzoek reeds duidelijk is dat de sporen gelegen zijn in een zone die *niet voor verder onderzoek in aanmerking* komt. Dan worden sporen waar mogelijk wel tot contexten gegroepeerd (en worden dus in de databank contexten (en eventueel structuren) aangemaakt). Op deze wijze wordt gegarandeerd dat informatie rond potentiële contexten of structuren niet verloren gaat bij een bevraging van de databank. Een voorbeeld verduidelijkt dit: een geïsoleerde grafkuil, die geen aanleiding geeft tot verder onderzoek, wordt wel als context gedefinieerd in de databank, omdat deze zo ook in de resultatenlijst van een bevraging zal voorkomen. Zoniet zou deze grafkuil voor de databank ‘onzichtbaar’ worden.

12.2. Lijsten

- Gegevensfiche project
- Keywords
- Dagrappporten
- Structuurlijst, met vermelding van de gerelateerde contexten
- Contextlijst, met vermelding van de gerelateerde structuren en sporen, foto’s, plannen, vondsten en stalen

- Spoorlijst, met vermelding van de gerelateerde contexten, structuren, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Vondstenlijst
- Fotolijst
- Vergunning metaaldetectie en opgraving met ingreep in de bodem
- Bijzondere voorwaarden
- Röntgenfoto's metaal
- Harrismatrix: In afwachting van aanpassingen aan de Solva-databank kan nog geen harrismatrix afgeleverd worden. Om de voortgang van het dossier echter niet te belemmeren, wordt er nu al een eindversie van het rapport opgestuurd.

12.3. Grondplan